

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το θέμα του προβαδίσματος στο πλαίσιο της διπλωματικής εθιμοτυπίας και των διεθνών σχέσεων. Η σημασία του προβαδίσματος διαφωτίζεται μέσα από μία ιστορική διαδρομή η οποία καταδεικνύει τη σύνδεσή του με θέματα γοήτρου, κύρους και επιβολής των κρατών ή των ηγεμόνων τους, καθώς και την εμπλοκή του προβαδίσματος σε συσχετισμούς ισχύος και σε παίγνια δυνάμεως και εξουσίας. Διαφαίνεται ακόμη η σύνδεσή του με το στυλ διπλωματίας που αναπτυσσόταν σε κάθε ιστορική περίοδο, ώστε να εξυπηρετηθούν συγκεκριμένες κάθε φορά ανάγκες, όπως και η ιστορική εξέλιξη του ίδιου του προβαδίσματος. Επίσης, αναλύεται η ιεραρχική οργάνωση την οποία το προβάδισμα αντανακλά, το πώς αυτό διέπει την πλειονότητα των εκδηλώσεων του πρωτοκόλλου και οι συγκεκριμένες εφαρμογές που βρίσκει στο πλαίσιο αυτό, καθώς και το πώς σχετίζεται με κάποιες άλλες αρχές, όπως, στις ημέρες μας, αυτή της νομικής ισότητας των κρατών. Έτσι λοιπόν, στο πρώτο μέρος της εργασίας, μέσα από μία ιστορική αναδρομή όπου γίνονται προσπάθειες να διαγραφεί και μία ‘‘κοινωνιολογία’’ ή και μία ‘‘ψυχολογία’’ της διπλωματίας και αυτών που την ασκούν, απώτερος στόχος είναι να καταδειχθεί ότι το προβάδισμα, όπως και γενικότερα η εθιμοτυπική πρακτική, δεν αντανακλά νεκρούς τύπους χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο, αλλά συνδέεται με υποκείμενες δομές βαθιά ριζωμένες στην πραγματικότητα και ως εκ τούτου διατηρεί μία ιδιαίτερη λειτουργική σημασία. Τέλος, το δεύτερο μέρος της εργασίας αποτελεί ένα είδος χρήσιμου, ελπίζουμε, και περιεκτικού εγχειριδίου που πληροφορεί και προσανατολίζει πρακτικά σε θέματα προβαδίσματος κατά τη διπλωματική πρακτική.

ABSTRACT

The present dissertation treats the subject of precedence in the frame of diplomatic etiquette and international relations. The importance of precedence is highlighted through a historical analysis which shows the connection between the precedence and such issues as the prestige and imposition of the states and of their sovereigns, as well as the entanglement of precedence in the balance of power and in games of power and force. Through this analysis, there also emerges the connection of precedence with the particular style of diplomacy developed in each historical era, so that certain needs were served, as well as the historical development of precedence itself. The hierarchical organisation reflected through precedence is analysed, as well as the way the latter conditions the practice of protocol, its applications within this frame and its connection to certain principles, such as, nowadays, that of the legal equality of states.

Thus, in the first part of the dissertation, through an historical tracing back where there is an effort to outline a ‘‘sociology’’ or even a ‘‘psychology’’ of diplomacy and of those who practice it, the final objective is to show that the precedence and in general the protocol, does not reflect dead formalities devoid of any essential content; on the contrary, it is connected with underlying structures deeply rooted in reality and consequently it maintains a great functional importance. Finally, the second part of the dissertation constitutes a kind of a concise and, hopefully, useful handbook which informs and directs in a practical way on issues of precedence and of diplomatic practice.

Λέξεις – κλειδιά: δεξιώσεις/ γεύματα/ εκδηλώσεις φιλοφροσύνης, διπλωματία, διπλωματική πρακτική, εθιμοτυπία, επίσημη/ τιμητική θέση, επίσημο πρόσωπο/ -ος προσκεκλημένος, ιεραρχία, κανόνες τοποθετήσεως, προβάδισμα, πρωτόκολλο, φιλοφρόνηση.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ, ΕΘΙΜΟΤΥΠΙΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ.....	5
ΤΟ ΠΡΟΒΑΔΙΣΜΑ.....	8
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΒΑΔΙΣΜΑΤΟΣ.....	12
ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΡΟΒΑΔΙΣΜΑΤΟΣ.....	26
1. Γενικοί κανόνες τοποθέτησεως - Η αρχή του δεξιού.....	26
2. Προβάδισμα σημαιών.....	29
3. Προβάδισμα αρχηγών κρατών.....	31
4. Προβάδισμα Διπλωματικού Σώματος.....	35
α) Προβάδισμα του Διπλωματικού Σώματος έναντι των εθνικών αρχών.....	36
β) Προβάδισμα μεταξύ διπλωματικών αποστολών.....	40
γ) Ατομικό προβάδισμα μεταξύ μελών διαφόρων διπλωματικών αποστολών.....	43
δ) Προβάδισμα μεταξύ μελών μιας διπλωματικής αποστολής.....	44
ε) Διπλωματική Επετηρίδα.....	50
5. Προβάδισμα στους διεθνείς οργανισμούς.....	50
α) Προβάδισμα μεταξύ των διεθνών οργανισμών.....	50
β) Προβάδισμα στο εσωτερικό των διεθνών οργανισμών.....	53
γ) Προβάδισμα ειδικών αποστολών εθιμοτυπικού χαρακτήρα.....	57
δ) Προβάδισμα στις διεθνείς διασκέψεις.....	58
ε) Προβάδισμα Αρχηγών Προξενικών Αρχών.....	62
στ) Προβάδισμα σε εκδηλώσεις ελληνικών κοινοτήτων εξωτερικού.....	63
Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΑΔΙΣΜΑΤΟΣ ΣΤΙΣ ΔΕΞΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ	
ΓΕΥΜΑΤΑ.....	64
1. Καλεσμένοι, θέσεις στο τραπέζι και σερβίρισμα.....	65
2. Προβάδισμα γευμάτων.....	71
α) Πρωτοκαθεδρία ή κεφαλή τράπεζας.....	71
β) Τιμητική θέση.....	72

γ) Τοποθέτηση συζύγων.....	72
δ) Επίσημο και κοινωνικό προβάδισμα.....	73
ε) Χρήσιμες συμβουλές.....	74
3. Τρόποι τοποθέτησεως στο τραπέζι.....	75
α) Γεύματα χωρίς συζύγους.....	75
i) Τράπεζα κυκλική	75
ii) Τράπεζα ορθογώνια.....	77
iii) Τράπεζα σχήματος ovale.....	78
β) Μεικτά γεύματα (με συζύγους).....	78
γ) Γεύματα με δύο κεφαλές σε δύο τραπέζια.....	80
δ) Γεύματα με κεντρική τράπεζα.....	81
ε) Γεύματα με παρουσία αρχηγών κρατών.....	88
4. Γεύματα σε πολλά τραπέζια. Γεύματα μπουφέ.....	91
α) Γεύματα σε πολλά τραπέζια.....	91
β) Γεύματα μπουφέ.....	92
5. Κριτήρια επιλογής είδους εκδηλώσεως φιλοφροσύνης.....	93

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΑΔΙΣΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΤΕΛΕΤΕΣ

ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ.....	95
--	-----------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	97
--------------------------	-----------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε αντίθεση με την αρκετά κοινή αντίληψη η οποία δεν αναγνωρίζει στους κανόνες της Εθιμοτυπίας ουσιαστικό περιεχόμενο και λειτουργικότητα, οι τυπικές συμπεριφορές που καθορίζονται από τους κανόνες αυτούς δημιουργούν κατ' αρχήν ένα γνωστό και σταθερό, συνεπώς δε ασφαλές πλαίσιο, εντός του οποίου μπορεί να κινηθεί κανείς με σχετική σιγουριά, και μάλιστα στον ιδιαίτερα ευαίσθητο χώρο των διεθνών διπλωματικών σχέσεων. Άλλωστε, 'ο σκοπός του πρωτοκόλλου, παρά τη διαδεδομένη αντίθετη άποψη, δεν είναι να δημιουργεί ιεραρχίες αλλά μόνο να τις αναγνωρίζει, ούτε να επινοεί τιμές, ούτε να ενθαρρύνει την εξωτερική επίδειξη. Στοχεύει στην καθιέρωση μιας τάξεως που να διευκολύνει τις σχέσεις και να μην τις περιπλέκει, αλλά να τις απλουστεύει, να μη δημιουργεί προβλήματα, αλλά να προλαμβάνει.''¹

Επιπλέον, η εφαρμογή αυτών των κανόνων διευκολύνει ακριβώς αυτές τις σχέσεις, καθώς εξασφαλίζει την ευγένεια, τη λεπτότητα και την προσοχή εν γένει στη συμπεριφορά και κυρίως τον σεβασμό και την αναγνώριση που, βάσει της αρχής της ισότητας των κρατών –και όχι μόνον φυσικά- οφείλεται στον αντιπρόσωπο κάθε κράτους. Συγκεκριμένα, σε συναθροίσεις οι οποίες περιλαμβάνουν αντιπροσώπους από τη φιλοξενούσα χώρα καθώς και από άλλες χώρες, το τυπικό της διεθνούς διπλωματικής κουλτούρας και πρακτικής παραμένει σε ισχύ διασφαλίζοντας ότι κάθε χώρα θα απολαύει του σεβασμού στον ίδιο βαθμό όπως και οι άλλες και χωρίς προκαταλήψεις και διακρίσεις.

Κυρίως όμως, η Εθιμοτυπία αποτελεί έκφραση υποκείμενων δομών και ως εκ τούτου είναι πράγματι ριζωμένη στην πραγματικότητα, για το λόγο δε αυτόν και εξελίσσεται ώστε να προσαρμόζεται συνεχώς σ' αυτήν την πραγματικότητα την οποία και αντανακλά.

Η Εθιμοτυπία λοιπόν διευκολύνει το έργο της εκπροσωπήσεως της διπλωματικής αποστολής κατ' αρχήν κάνοντας πιο εύκολη τη δουλειά της ως ομάδας, αλλά και με το να καθιστά τις σχέσεις και τις διαδράσεις αυτής με τις λοιπές

¹ Χαράλαμπος Ε. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Έλλην, 2005.

διπλωματικές αρχές και τις επίσημες αρχές της φιλοξενούσης χώρας πιο προβλέψιμες και με το να παρέχει ένα βασικό κοινωνικό πλαίσιο και μια ιεραρχία για να τηρηθούν.

Σημαίνοντα ρόλο στο πλαίσιο της Εθιμοτυπίας διατηρούσε ανέκαθεν και εξακολουθεί να διατηρεί η σειρά προβαδίσματος. Το τελευταίο χρησιμοποιήθηκε για να διατηρεί ή να ανατρέπει ισορροπίες, καθώς, όπως θα δούμε, συνδέθηκε με θέματα ανταγωνισμού κρατών, εκφράσεως ισχύος, γοήτρου και κύρους. Το προβάδισμα θα αποτελέσει και το κύριο θέμα της παρούσας εργασίας.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ, ΕΘΙΜΟΤΥΠΙΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ

Προτού ασχοληθούμε με τη βασική έννοια του θέματός μας, το προβάδισμα και τη σημασία του στο πλαίσιο της διπλωματικής κουλτούρας και πρακτικής, θα εξετάσουμε πρώτα συνοπτικά τις έννοιες που συνθέτουν ακριβώς αυτό το πλαίσιο, δηλαδή την ίδια την έννοια της διπλωματίας η οποία εμπερικλείει και αυτές του πρωτοκόλλου και της εθιμοτυπίας, καθώς και τη μεταξύ τους σύνδεση.

Κατ' αρχήν η διπλωματία είναι "η ιδιότης και το γνώρισμα του διπλωμάτου, η επιμέλεια και δεξιότης περί την διαχείρισιν των εξωτερικών υποθέσεων ενός κράτους// το σύνολον των προσώπων και υπηρεσιών των ασχολουμένων με τα ζητήματα των εξωτερικών σχέσεων μιας χώρας".²

Ακόμη, η διπλωματία είναι η τέχνη και η πρακτική της διεξαγωγής διαπραγματεύσεων ανάμεσα σε διαπιστευμένα άτομα (το "δίπλωμα" του διπλωμάτη), τα οποία εκπροσωπούν ομάδες ή έθνη. Συνήθως ο όρος αναφέρεται στη διεθνή διπλωματία, τη διεξαγωγή και διευθέτηση των διεθνών σχέσεων μέσω της διαμεσολάβησης επαγγελματιών διπλωματών³ αναφορικά με θέματα όπως η ειρήνευση, ο πολιτισμός, τα οικονομικά, το εμπόριο και ο πόλεμος. Οι δε διεθνείς συνθήκες γίνονται αντικείμενο διαπραγματεύσεως των διπλωματών πριν από την υιοθέτησή τους από τους εθνικούς πολιτικούς.⁴

Τέλος, κατά μία άτυπη, κοινωνική έννοια, η διπλωματία είναι η χρήση του "τακτ" για να κερδίσει κανείς στρατηγικό πλεονέκτημα, ενώ κάποια από τα χρησιμοποιούμενα εργαλεία είναι η χρήση διατυπώσεων με έναν μη συγκρουσιακό, αλλά κοινωνικά προσήκοντα και αποδεκτό τρόπο.⁵

² ΠΡΩΪΑΣ Σύγχρονον ορθογραφικόν ερμηνευτικόν λεξικόν της ελληνικής γλώσσης, εκδ. οίκος Σταμ. Π. Δημητράκου, Αθήναι.

³ Ορισμένα στοιχεία σχετικά με την ιστορική εξέλιξη της διπλωματίας και του ρόλου των διπλωματών θα δούμε σε επόμενο κεφάλαιο.

⁴ <http://en.wikipedia.org/wiki/Diplomacy>

⁵ <http://en.wikipedia.org/wiki/Diplomacy>

Σχετικά με τις έννοιες του πρωτοκόλλου και της εθιμοτυπίας, αυτές στο μεγαλύτερο βαθμό ταυτίζονται και ως εκ τούτου χρησιμοποιούνται συνήθως εναλλακτικά. Έτσι, ‘‘εθιμοταξία και εθιμοτυπία: είναι το σύνολον των κατά συνθήκην και παράδοσιν κανόνων συμπεριφοράς μεταξύ ατόμων’’// ειδικότερον, το σύνολον των κανόνων των εφαρμοζομένων εις τας επισήμους θρησκευτικές ή πολιτικές τελετάς, τας διπλωματικές σχέσεις, τας παρουσιάσεις εις ηγεμόνας ή άρχοντας κλπ.’’⁶

Όσον αφορά στη διεθνώς χρησιμοποιούμενη σήμερα ελληνική λέξη πρωτόκολλο⁷, σήμαινε αρχικά το πρώτο φύλλο (το οποίο και χρησίμευε ως πίνακας περιεχομένου) των κολλημένων μαζί φύλλων ενός κυλινδρικού παπύρου και κατ’ επέκτασιν το σχεδιάγραμμα ενός εγγράφου και κυρίως το πρώτο σχέδιο μιας συνθήκης (εξ ου και η δεύτερη σημασία του πρωτοκόλλου στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου και των διεθνών σχέσεων, αυτή της συνθήκης ή της διεθνούς συμφωνίας που συμπληρώνει μια προηγούμενη συνθήκη ή διεθνή συμφωνία).⁸

Μέσα από μία εννοιολογική εξέλιξη, η λέξη σημαίνει πλέον το ‘‘σύνολον κανόνων εθιμοτυπίας ισχυόντων εν αυλαίς ηγεμόνων ή προέδρων δημοκρατίας, ως και εις τας μεταξύ των κρατών επισήμους σχέσεις// παρ’ αρχ., φύλλον προκεκολλημένον εν αρχή κυλινδρικού παπύρου και περιέχον εξήγησιν ή σημείωσιν επί του χειρογράφου.’’⁹

Το πρωτόκολλο συνεπώς αναφέρεται κυρίως στο τυπικό και την εθιμοτυπία που εφαρμόζουν οι διπλωμάτες και οι αρχηγοί κρατών. (Περαιτέρω, το πρωτόκολλο σημαίνει έναν κώδικα κατάλληλης για κάθε περίπτωση συμπεριφοράς: πρωτόκολλα ασφαλείας, ακαδημαϊκό πρωτόκολλο. Τέλος, σημαίνει την αυστηρή τήρηση των

⁶ ΠΡΩΪΑΣ Σύγχρονον ορθογραφικόν ερμηνευτικόν λεξικόν της ελληνικής γλώσσης, εκδ. οίκος Σταμ. Π. Δημητράκου, Αθήναι.

⁷ Ελληνικά: εθιμοτυπικό πρωτόκολλο, εθιμοτυπία, εθιμοταξία, ετικέτα, Αγγλικά: Protocol, etiquette, Γαλλικά: protocole, etiquette, statut, Ιταλικά: protocollo, Ισπανικά, Πορτογαλικά: protocolo, Γερμανικά: Protokoll, Ολλανδικά: protocol, Σουηδικά: protokoll, etikettsregler, Ρωσικά: протокол <http://www.answers.com/topic/protocol>. Η λέξη υιοθετήθηκε διεθνώς μέσω της (μεσαιωνικής λατινικής λέξης) prōtocolum, η οποία στα αρχαϊκά γαλλικά έγινε prothocolle και τέλος στα γαλλικά protocole.

⁸ <http://www.answers.com/topic/protocol>, <http://en.wikipedia.org/wiki/Protocol>

⁹ ΠΡΩΪΑΣ Σύγχρονον ορθογραφικόν ερμηνευτικόν λεξικόν της ελληνικής γλώσσης, εκδ. οίκος Σταμ. Π. Δημητράκου, Αθήναι.

κοινωνικών συμβάσεων).¹⁰ Πρόκειται δηλαδή για το σύνολο των κανόνων που ορίζουν πώς θα πρέπει να διεξαχθεί μια δραστηριότητα, ειδικά στο πεδίο της διπλωματίας. Μάλιστα το πρωτόκολλο αναφέρεται στην πλευρά εκείνη της διπλωματίας που σχετίζεται με τις διαδικασίες, το τυπικό, ακόμη και το τελετουργικό, συμπεριλαμβανομένων και θεμάτων ευγενείας και φιλοφρονήσεως, καθώς και προβαδίσματος.¹¹ Στο πεδίο χειρισμού των διπλωματικών και κυβερνητικών υποθέσεων, τα πρωτόκολλα συνιστούν συχνά άγραφες κατευθυντήριες γραμμές και καθορίζουν την κατάλληλη και γενικώς αποδεκτή συμπεριφορά, όπως το να δείχνει κανείς το δέοντα σεβασμό προς τον αρχηγό του κράτους, το να τοποθετεί τους διπλωμάτες βάσει της χρονολογικής σειράς διαπίστευσής τους κ.ο.κ.¹² Κάθε υπηρεσία δε εξωτερικών υποθέσεων διαθέτει κάποιον υπάλληλο υπεύθυνο για το πρωτόκολλο.

Για το πρωτόκολλο λοιπόν, προερχόμενο, όπως προαναφέρθηκε, από τις ελληνικές λέξεις που σημαίνουν “η πρώτη κόλλα”, μπορεί πράγματι να ειπωθεί, κατά τη Mary Jane McCaffree ότι είναι η “κόλλα” που συνέχει την επίσημη ζωή στην κοινωνία μας. Είτε σε τοπικό, κρατικό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο, η σωστή εφαρμογή του πρωτοκόλλου είναι ζωτικής σημασίας, ώστε οι σχέσεις ανάμεσα στους επισήμους αντιπροσώπους των οργανισμών και των κυβερνήσεων να διεξάγονται με τις ελάχιστες δυνατές τριβές και τη μέγιστη αποτελεσματικότητα.¹³

¹⁰ <http://www.answers.com/topic/protocol>

¹¹ <http://www.ediplomat.com/glossary2.htm>

¹² <http://www.answers.com/topic/protocol>

¹³ M.J. Mc Caffree και P.Innis, Protocol, the Complete handbook of Diplomatic, official and social usage.

ΤΟ ΠΡΟΒΑΔΙΣΜΑ

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, ένα από τα κύρια θέματα στα οποία αφορά το πρωτόκολλο, αποτελεί το προβάδισμα και βέβαια η ιεραρχία, με την οποία το προβάδισμα συνδέεται στενά (λχ. κατάταξη και προβάδισμα των διπλωματών βάσει της χρονολογικής σειράς διαπιστεύσεώς τους). Μία άλλη τέλος έννοια με την οποία, έπειτα από μία μακρά ιστορική εξέλιξη, συνδέεται πλέον το προβάδισμα, και μάλιστα σε επίπεδο κρατών, είναι αυτή της αρχής της νομικής ισότητας των κρατών.

Το ρήμα προβαδίζω σημαίνει βέβαια: ‘‘βαδίζω προ άλλου τινός, προπορεύομαι τινός, προηγούμαι’’. Το προβάδισμα κατά συνέπεια σημαίνει: ‘‘το να προβαδίζη τις και ειδικ. το δικαίωμα του να προηγείται τις άλλων κατά τας επισήμους τελετάς, λόγω διαφοράς αξιώματος, κλπ.’’¹⁴

Ακόμη, το προβάδισμα είναι:

Το γεγονός, η κατάσταση ή το δικαίωμα του να έχει κανείς το προβάδισμα· η προτεραιότητα.

Προτεραιότητα η οποία διεκδικείται ή παραχωρείται λόγω υπεροχής/ υπερτερήσεως/ εξάρχουσας θέσεως ή ανωτερότητας κάποιου.

Μια τελετουργική σειρά ιεραρχίας ή προτιμήσεως, ειδικά όπως αυτή εφαρμόζεται σε επίσημες περιπτώσεις.¹⁵

Η σειρά προβαδίσματος είναι μια ιεραρχία ακολουθίας βάσει της ονομαστικής σπουδαιότητας των ανθρώπων. Χρησιμοποιείται δε από πολλούς οργανισμούς και κυβερνήσεις. Η θέση κάποιου στη σειρά προβαδίσματος δεν αποτελεί απαραίτητως ένδειξη λειτουργικής σπουδαιότητας αλλά έχει μάλλον μία τελετουργική ή ιστορική συνάφεια.¹⁶

Αναλυτικά στην έννοια του προβαδίσματος αναφέρεται ο de Urbina, σύμφωνα με τον οποίο ‘‘μπορούμε να ορίσουμε το προβάδισμα ως: Η εκ των προτέρων

¹⁴ ΠΡΩΪΑΣ Σύγχρονον ορθογραφικόν ερμηνευτικόν λεξικόν της ελληνικής γλώσσης, εκδ. οίκος Σταμ.

Π. Δημητράκου, Αθήναι.

¹⁵ <http://www.answers.com/precedence>

¹⁶ http://www.mywiseowl.com/articles/Diplomatic_Corps

καθιέρωση μιας σειράς μεταξύ προσώπων που προβαίνουν ή μετέχουν σε μια δραστηριότητα σύμφωνα με την εξάρχουσα θέση τους, τον βαθμό, το επίπεδο ή τη σπουδαιότητά τους στους κόλπους μιας οιασδήποτε δομής ή ανθρώπινης κοινωνίας ενσωματωμένης σε ένα κράτος, με σκοπό την επίτευξη της μέγιστης δυνατής αποτελεσματικότητας στην εν λόγω δραστηριότητα. [Ο ορισμός βέβαια, για να είναι πλήρης, θα πρέπει να περιλαμβάνει και την καθιέρωση σειράς μεταξύ υποκειμένων του διεθνούς δικαίου (κράτη, διεθνείς οργανισμοί και οι εκπρόσωποί τους), καθώς και μεταξύ συλλογικών σωμάτων (διπλωματικό σώμα, Βουλή κλπ.)].

Από τον ορισμό αυτό προκύπτουν δύο ερμηνείες που μπορούν να δοθούν στην έννοια του προβαδίσματος:

- α) Εν στενή εννοία: Η κατάταξη των προσώπων σύμφωνα με το επίσημο επίπεδο ή σειρά τους, όπως αυτά έχουν καθιερωθεί από κανόνα δικαίου, παράδοση ή έθιμο.
- β) Εν ευρεία εννοία: Η κατάταξη των προσώπων σύμφωνα με την πραγματική τους σπουδαιότητα στην κοινωνία που συνιστά το θεμέλιο του Κράτους.

Σε διαφορά με το πρώτο είδος προβαδίσματος, σαφές και συγκεκριμένο, το δεύτερο δεν είναι. Εν τούτοις, πάντοτε και ιδιαίτερα στα θέματα της τοποθέτησής στις τράπεζες, θα πρέπει αυτό να λαμβάνεται υπόψη.

Αναφέραμε ότι ο σκοπός του προβαδίσματος είναι η αποτελεσματικότητα των ανθρωπίνων εκδηλώσεων και τελετών, για να επιτευχθεί δε τούτο είναι αναγκαία η λογική και συγκεκριμένη τοποθέτηση των ατόμων. Δηλαδή να είναι στη θέση τους.

Εάν τα άτομα αυτά έχουν μία προκαθορισμένη θέση βάσει επισήμου κειμένου, δεν υπάρχει πρόβλημα. Πρόβλημα όμως υπάρχει, εάν ένα άτομο, παρ' όλο ότι κατέχει σημαίνουσα θέση στην κοινωνία, δεν περιλαμβάνεται σε ένα επίσημο κείμενο σειράς προβαδίσματος.

Με άλλα λόγια, υπάρχουν δύο κατηγορίες προσωπικοτήτων:

- α) Αυτές για τις οποίες προβλέπεται καθορισμένη θέση από επίσημο κείμενο.
- β) Αυτές για τις οποίες, αν και σημαίνουσες, δεν προβλέπεται κάτι τέτοιο.

Αναλυτικότερα όσον αφορά σ' αυτές τις δύο κατηγορίες, μπορούν να ειπωθούν τα εξής:

- α) Προσωπικότητες των οποίων το προβάδισμα ή η θέση ρυθμίζεται σε επίσημο κείμενο: Οι περισσότερες χώρες έχουν καθιερώσει με κανόνα δικαίου, παράδοση ή έθιμο μια επίσημη σειρά προβαδίσματος. Στην Ισπανία, το Βασιλικό Διάταγμα 2099/1983 καθιερώνει Γενική Ρύθμιση των Προβαδισμάτων στο Βασίλειο της Ισπανίας. Η σειρά αυτή προβαδίσματος περιλαμβάνει σε μερικές χώρες τις αρχές, τα

αξιώματα και τις προσωπικότητες. Σε άλλες χώρες, όπως στην Ισπανία, μόνον τις αρχές (το ίδιο συμβαίνει και στην Ελλάδα).

β) Προσωπικότητες για τις οποίες, αν και σημαίνουσες σε μια χώρα, στερούνται προβαδίσματος ή θέσεως προβλεπόμενα σε επίσημο κείμενο. Π.χ. για ένα μεγάλο ζωγράφο, μια μεγάλη συγγραφέα, ένα σημαίνοντα τραπεζίτη, μια μεγάλη δημοσιογράφο, ένα σημαίνοντα νομομαθή κλπ. Για την κατηγορία των προσώπων αυτών το κριτήριο καθορισμού προβαδίσματος είναι η κοινή λογική.

γ) Δυσκολία υπάρχει όταν σε μια δραστηριότητα ή εκδήλωση συμμετέχουν πρόσωπα και των δύο ανωτέρω κατηγοριών. Στην περίπτωση αυτή η κοινή σειρά προβαδίσματος καθορίζεται ύστερα από την ανάμειξή τους, οπότε, με κριτήριο την κοινή λογική δίδεται στις προσωπικότητες αυτές της (β) κατηγορίας η σειρά που τους αναλογεί σύμφωνα με την προσωπική τους αξία, το κοινωνικό τους κύρος, το αντικείμενο της δραστηριότητάς τους κλπ.^{17,,}

Θα μπορούσε επίσης να ειπωθεί ότι, κατά την εφαρμογή του προβαδίσματος, κάποιο άτομο θεωρείται, εξαιτίας της θέσεως που κατέχει, πιο σημαντικό από κάποιο άλλο άτομο και αντιμετωπίζεται ως τέτοιο. Ο σεβασμός για τους τύπους ή το προβάδισμα είναι ουσιαστικής σημασίας στις επίσημες και ιδιωτικές υποδοχές και δεξιώσεις. Ένα λάθος σ' αυτήν τη βασική διαδικασία του πρωτοκόλλου μπορεί να διαταράξει λχ. την αρμονία μιας περιστάσεως όπου οι άνθρωποι έχουν προσκληθεί για να έχουν προσωπική επαφή μεταξύ τους (η δε υποδοχή και δεξίωση καλεσμένων είναι μια σημαντική μέθοδος για τη δημιουργία τέτοιων επαφών).¹⁸

Εννοείται ότι πολύ πιο σοβαρά είναι τα προβλήματα που θα μπορούσαν να δημιουργηθούν από τη μη σωστή τήρηση του προβαδίσματος σε πολύ πιο επίσημες περιπτώσεις συναντήσεων διεθνούς επιπέδου, όπως για παράδειγμα οι συναντήσεις σε επίπεδο αρχηγών κρατών ή η τοποθέτηση, κατά τις επίσημες εκδηλώσεις, πρέσβων που εκπροσωπούν διάφορα κράτη.

Οι λόγοι γι' αυτό συνίστανται στο ότι το προβάδισμα, εκφράζοντας κάποια μορφή ιεραρχίας, θα μπορούσε να αντανakλά κύρος και γόητρο και να εκφράζει υπεροχή και κατίσχυση μιας χώρας έναντι κάποιων άλλων, με αποτέλεσμα να συνδέεται με θέματα δυνάμεως και εξουσίας σε διεθνές επίπεδο. Κάτι τέτοιο εξ

¹⁷ J.A. de Urbina, "El Protocolo en los Negocios". Ediciones Temas de Hoy, Madrid 1994, σελ. 212, 213

¹⁸ <http://www.gauteng.com/etiquette/precedence.html>

άλλου συνέβαινε κατά το παρελθόν, όταν, εξ αιτίας της ιδιαίτερης συμβολικής σημασίας της σειράς του προβαδίσματος, τα κράτη έρχονταν όχι απλώς σε διενέξεις αλλά ακόμη και σε βίαιες συγκρούσεις για θέματα προβαδίσματος. Το θέμα αυτό όμως θα το εξετάσουμε περαιτέρω στο κεφάλαιο που ακολουθεί.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΒΑΔΙΣΜΑΤΟΣ

Διπλωματική δράση και μάλιστα έντονη αναπτυσσόταν ήδη στα κράτη της Αρχαίας Ανατολής. Εκεί το Κράτος έβρισκε την έκφρασή του στο πρόσωπο του Μονάρχη που λατρευόταν σα θεός και είχε στη διάθεσή του ολόκληρη στρατιά από “βασιλικούς υπηρέτες”, υπαλλήλους και γραφιάδες.

Στην αρχαία Ελλάδα η διπλωματική δραστηριότητα των πόλεων - κρατών προκαλούσε ζωνρές διαπραγματεύσεις, αδιάκοπη ανταλλαγή πρεσβειών και διασκέψεις που κατέληγαν στη σύναψη αμυντικών και επιθετικών συμμαχιών. Αργότερα, με την εμφάνιση στη σκηνή του ελληνικού κόσμου μιας καινούριας δυνάμεως που εξέφραζε τις ενωτικές τάσεις της Ελλάδας ενώ ταυτόχρονα σχεδίαζε μια επέκταση προς την Ανατολή, του Βασιλείου των Μακεδόνων, η διπλωματία γινόταν πιο δραστήρια.

Στο πλαίσιο της ελληνικής αρχαιότητας αξίζει να εξετάσει κανείς τον θεσμό των αμφικτιονιών. Πρόκειται για ενώσεις θρησκευτικού χαρακτήρα που σχηματίζονταν κοντά στο ιερό κάποιας θεότητας μεγάλου κύρους, τις αποτελούσαν δε φυλές που ζούσαν γύρω από το ιερό. Πρώτος λόγος υπάρξεώς τους ήταν η από κοινού οργάνωση γιορτών και θυσιών προς τιμήν του θεού και η προστασία του ιερού και των θησαυρών του. Όταν όμως παρίστατο ανάγκη, τα μέλη της αμφικτιονίας που μαζεύονταν για τις γιορτές, ασχολούνταν και με τις πολιτικές υποθέσεις που παρουσίαζαν γι’ αυτά γενικότερη σημασία. Όλες οι φυλές που συναπάρτιζαν τις αμφικτιονίες είχαν το ίδιο δικαίωμα ψήφου (δύο ψήφους η κάθε φυλή στην περίπτωση της μεγαλύτερης αμφικτιονίας, αυτής των Δελφο – Θερμοπυλών). Υπό μία έννοια, η λειτουργία του θεσμού των αμφικτιονιών αποτελεί το πρώτο παράδειγμα εφαρμογής της αρχής της νομικής ισότητας των κρατών, αρχή την οποία θα δούμε αναλυτικότερα στο τέλος του κεφαλαίου.

Οι συνθήκες και οι πολιτικές και στρατιωτικές “συμμαχίες” αποτελούν ένα άλλο είδος “διεθνών σχέσεων” της Ελλάδας. Οι σπουδαιότερες από αυτές ήταν η Λακεδαιμονική και η Αθηναϊκή ή Δήλιος. Η συμμαχία των πόλεων και χωριών της Πελοποννήσου αποτέλεσε τον 5^ο αι. π.Χ. την Πελοποννησιακή συμμαχία με επικεφαλής τη Σπάρτη. Αυτή καλούσε μια φορά το χρόνο τη γενική συνέλευση των συμμάχων (Σύλλογος). Οι πόλεις που έμπαιναν στη συμμαχία, ανεξαρτήτως του

πληθυσμού και της σημασία τους, είχαν μία ψήφο (άλλη μία περίπτωση, ήδη από τα πρώιμα εκείνα χρόνια, εφαρμογής της αρχής της νομικής ισότητας των κρατών). Οι αποφάσεις παίρνονταν κατά πλειοψηφία, ύστερα από μακρές συζητήσεις και κάθε είδος διπλωματικούς συνδυασμούς. Άλλη συμμαχία της ίδιας σπουδαιότητας ήταν, όπως αναφέραμε, η Αθηναϊκή ή Δήλιος, με επικεφαλής την Αθήνα, η οποία σχηματίστηκε την εποχή των Μηδικών πολέμων. Διέφερε από την Πελοποννησιακή κατά το ότι όλοι οι σύμμαχοι πλήρωναν ειδική εισφορά (φόρο) στο δημόσιο ταμείο του Δήμου και έτσι η εξάρτησή τους από την Αθήνα ήταν μεγαλύτερη. Με τον καιρό η Δήλιος συμμαχία εξελίχθηκε σε Αθηναϊκή Αυτοκρατορία.

Όσον αφορά στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, είναι αδύνατη η χάραξη μιας διαχωριστικής γραμμής ανάμεσα στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική και διπλωματία της Αυτοκρατορίας. Η μεταβολή της ρωμαϊκής δημοκρατίας σε παγκόσμια μεσογειακή αυτοκρατορία έγινε ύστερα από πολλές και πολύχρονες προσπάθειες. Η απόλυτη μοναρχία εγκαθιδρύθηκε οριστικά μόνο στα τέλη του 3^{ου} αι. μ. Χ. Οι δύο προηγούμενοι αιώνες ήταν μια μεταβατική περίοδος γνωστή με το όνομα Ηγεμονία. Την εποχή της ηγεμονίας η ρωμαϊκή αυτοκρατορία αποτελούσε έναν κόσμο πολύπλοκο, από ποικίλες πολιτικές ενότητες, όπως επαρχίες, δήμους, συμμαχίες και ενώσεις κάθε είδους. Πιο σωστό θα ήταν να θεωρήσουμε την ηγεμονία ως μια ομοσπονδία πόλεων λίγο ή πολύ ανεξάρτητων (*municipia*). Από την άποψη της ρωμαϊκής εξουσίας, κάθε δήμος, ακόμη και η μικρότερη πόλη, θεωρούταν ως ανεξάρτητη πολιτική μονάδα, “κράτος εν κράτει” όπως θα λέγαμε σήμερα. Το δικαίωμα της πρεσβείας (*jus legationis*) ήταν ένα από τα προνόμιά τους. Κάθε μία τους μπορούσε να στείλει πρεσβεία στη Μητρόπολη, να συνάψει συνθήκες κ.λ.π, μπορούσε δηλαδή να δράσει ελεύθερα. Επάνω σ’ αυτό το έδαφος αναπτύχθηκε το δίκαιο των εθνών (*jus gentium*), μοναδικό στο είδος του.

Ένα άλλο κεφάλαιο της ρωμαϊκής διπλωματίας αφορά τις συνθήκες με τους βάρβαρους λαούς. Η εγκατάστασή τους στο ρωμαϊκό έδαφος με την ιδιότητα του συμμάχου ή του ομοσπόνδου αρχίζει στο τέλος της δημοκρατίας και στις αρχές της Αυτοκρατορίας, την εποχή του Καίσαρα και του Αυγούστου. Η γενικά φιλική πολιτική προς τους βαρβάρους αρχηγούς συνεχίστηκε και από τους διαδόχους του Θεοδοσίου, αυτοκράτορες του Δυτικού και Ανατολικού ρωμαϊκού κράτους και μία από τις συνέπειές της ήταν η υποταγή των βαρβαρικών κοινωνιών στην επιρροή των συνηθειών της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, ανάμεσα στις οποίες και οι σχετικές με τη διπλωματία.

Επάνω στα ερείπια της αρχαίας ρωμαϊκής αυτοκρατορίας αναπτύχθηκαν, τόσο στη Δυτική όσο και στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, οι βαρβαρικές αυτοκρατορίες. Αρχικά ο διαμελισμός των μεγάλων δυνάμεων υποχρέωσε τη διπλωματία να αφιερωθεί στην τακτοποίηση των αμοιβαίων σχέσεων ανάμεσα στα διάφορα κράτη που γεννήθηκαν από τη γενική αυτή αναταραχή, ενώ στη συνέχεια, σε συνδυασμό με το σχηματισμό των μεγάλων φεουδαρχικών μοναρχιών, γίνεται το όργανο της ενωτικής τους πολιτικής. Το Βυζάντιο, κληρονόμος των διπλωματικών παραδόσεων της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, ήταν πάντα ο δάσκαλός τους, χάρη στην ισχυρή οργάνωση του πολιτικού του συστήματος, την επισημότητα των τελετών του, την ικανότητα, την τέχνη των συνδυασμών και τη χρησιμοποίηση για το συμφέρον του των εμπορικών, πολιτιστικών και θρησκευτικών σχέσεών του. Ένας δεύτερος ισχυρός παράγοντας της επιδράσεως των ρωμαϊκών παραδόσεων ήταν η Εκκλησία, η οποία στον δυτικό κόσμο αντιπροσωπευόταν από τον Παπισμό που με τις πολύ περίπλοκες διεθνείς του σχέσεις, επρόκειτο να γίνει δύναμη όχι μόνον θρησκευτική αλλά και πολιτική.

Η βυζαντινή αυλή μπορούσε να θεωρηθεί ως ο τόπος συναντήσεως των πρεσβειών που έφταναν από όλες τις γωνίες της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής. Ένα τελετουργικό υποδοχής, πολύ περίπλοκο, είχε αναπτυχθεί με σκοπό να κάνει εντύπωση στη φαντασία φανερώνοντας όλη τη δύναμη της αυτοκρατορίας. Η υποδοχή γινόταν κατά τέτοιον τρόπο, ώστε από το ένα μέρος να περιορίζονται οι περιέργειες και οι παράκαιρες πρωτοβουλίες και από το άλλο να κρύβονται και οι πιο φανερές αδυναμίες της Αυτοκρατορίας. Ειδικά η υποδοχή από τον αυτοκράτορα θα έπρεπε να εξάγει τη φαντασία των ξένων πρέσβων και να τους θαμπώσει.

Η βυζαντινή αυλή είχε επεξεργαστεί ειδικό τυπικό με αυστηρά καθορισμένους κανόνες σχετικά με τις Πρεσβείες και οι κανόνες αυτοί υιοθετήθηκαν από όλα τα κράτη που είχαν σχέσεις μαζί της. Μέρος αυτού του τυπικού ήταν και η παρουσίαση των διαπιστευτηρίων εκ μέρους των πρέσβων. Εξ άλλου ίσχυσε και η αρχή του απαραβίαστου του πρέσβεως, η οποία έγινε δεκτή από όλους τους βαρβάρους από πολύ νωρίς και έδινε αφορμή μερικές φορές σε ένα είδος δικαιώματος ασύλου όπου κατέφευγαν σε περίπτωση κινδύνου.

Το Βυζάντιο αυτοπροσδιορίζεται ως το κέντρο του πολιτισμένου κόσμου (η Οικουμένη) και ως εκ τούτου θεωρεί ότι οι σχέσεις του με τους άλλους λαούς είναι σχέσεις κυριάρχου προς υποτελή. ‘Ο Αυτοκράτορας θεωρεί ότι έχει την

αποκλειστικότητα του τίτλου ‘Βασιλεύς’¹⁹, ενώ σε όλους τους άλλους μονάρχες, ακόμη και για τον Καρλομάγνο και τους διαδόχους του, αναγνωρίζει τον υποδεέστερο τίτλο του Ρήγα (rex). Τούτο είναι σύμφωνο με το δόγμα της μίας αυτοκρατορίας και του ενός Θεού με μοναδικό εκπρόσωπό του επί της γης τον Αυτοκράτορα. Ανάλογη επομένως ήταν και η εθιμοτυπική μεταχείριση που επεφύλασσε ο ‘Βασιλεύς’ στους επισήμους επισκέπτες του, αυτοκράτορες ή βασιλείς, βάσει ενός πρωτοκόλλου, το οποίο υπογράμμιζε τη σχέση κατωτερότητάς τους έναντι του βυζαντινού μονάρχη²⁰.

Οι μεγάλες δαπάνες που χρειάζονταν για τη συντήρηση πρέσβων και πρεσβειών, η έλλειψη καλών συγκοινωνιακών μέσων και μορφωμένων διπλωματών, εμπόδισαν την αποδοχή από όλες τις χώρες του θεσμού των μονίμων πρεσβειών σε ευρεία έκταση. Από το τέλος όμως του 16^{ου} αι. οι μόνιμες πρεσβείες οργανώνονταν όλο και πιο πολύ και παρουσιάστηκε μια κανονική διπλωματική ιεραρχία, της οποίας η σημασία εξαρτιόταν από τη δύναμη του κράτους το οποίο εκπροσωπούσε: οι βασιλιάδες της Γαλλίας, της Ισπανίας και της Αγγλίας ζητούσαν για τους αντιπροσώπους τους πιο μεγάλο σεβασμό από ό,τι ένας δούκας του Μιλάνου ή ένας φτωχός γερμανός ηγεμόνας.

Σιγά - σιγά το διπλωματικό τυπικό υποβλήθηκε σε ορισμένους κανόνες. Επί πλέον τον πρέσβυ, ιδίως στα μεγάλα κράτη, περιβάλλει ένα πολυάριθμο προσωπικό, ενώ και μέσα στην ίδια την πρεσβεία δημιουργούνται σχέσεις ιεραρχίας. Τον 16^ο αι. επίσης γίνεται αυστηρή διάκριση ανάμεσα στον πρέσβυ και τον συνηθισμένο πράκτορα ή πρόξενο, ενώ δικαίωμα να διορίζουν πρέσβυ δεν έχουν πια όλα τα κράτη. Ο Κάρολος Ε΄ π.χ. στην αυλή του δεχόταν πρέσβεις μόνον από τον βασιλέα της Γαλλίας, τον αδελφό του Φερδινάνδο, βασιλέα της Ρώμης και αργότερα αυτοκράτορα της Γερμανίας, από τη Βενετία και τον αποστολικό νούντσιο. Οι ηγεμόνες που εξαρτιόνταν από τον αυτοκράτορα ή άλλο μονάρχη μπορούσαν να τους στέλνουν μονάχα πράκτορες.

Επειδή οι συνηθισμένες σχέσεις δεν αρκούσαν πάντα, εξακολουθούσαν να χρησιμοποιούνται και οι έκτατες πρεσβείες σε σοβαρές περιπτώσεις, π.χ. όταν

¹⁹ τίτλος ο οποίος κατά τους Βυζαντινούς, περιήλθε στον Αυτοκράτορά τους καθώς αυτός ήταν ο μοναδικός κληρονόμος και διάδοχος της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Αργότερα, την ίδια αντίληψη της συνέχειας και διαδοχής της ρωμαϊκής αλλά και της βυζαντινής αυτοκρατορίας συναντούμε και στο πλαίσιο της ρωσικής αυτοκρατορίας – εξ ου και ο τίτλος του Τσάρου (Čar: Καίσαρας).

²⁰ Χ. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. ΕΛΛΗΝ, 2005, σ. 24.

χρειάζονταν απ' ευθείας διαπραγματεύσεις μεταξύ των κυβερνήσεων ή ανέβαινε στο θρόνο νέος μονάρχης. Αυτό ωστόσο πολλές φορές προκαλούσε ορισμένες δυσκολίες, καθώς οι έκτατοι απεσταλμένοι διεκδικούσαν τα πρωτεία όχι μόνον από τους δικούς τους μονίμους πρέσβεις, αλλά και από τους πρέσβεις των άλλων κρατών. Για το λόγο αυτό μερικά κράτη, αρνούμενα να αποδεχθούν μια τέτοια μείωση του γοήτρου τους, προβιβάζανε τους μονίμους πρέσβεις τους σε εκτάκτους, μία συνήθεια η οποία διαδόθηκε κατά πολύ τον 17^ο αι.

Την ίδια εποχή (16^{ος} – 17^{ος} αι.) ένα καινούριο διπλωματικό τυπικό διαμορφώνεται. Στην Ισπανία, από την εποχή του Καρόλου Ε' οι τιμές που αποδίδονταν στους πρέσβεις τόσο κατά την άφιξή τους όσο και κατά τις ακροάσεις ήταν αυστηρά καθορισμένες και η τελετή της υποδοχής των πρέσβεων ήταν ανάλογη με τη σημασία του κάθε κράτους. Τον 17^ο αι. σταδιακά οι ίδιοι κανόνες εφαρμόζονται και στη Γαλλία, ενώ για πολύ καιρό μετά οι Άγγλοι έδειχναν στο σημείο αυτό περισσότερη οικειότητα και απλότητα: ακόμη και στον 17^ο αι. βασιλικοί πρίγκηπες στέλνονταν για την υποδοχή μονίμων πρέσβεων, γεγονός που προκαλούσε γλευστικά σχόλια από μέρους των Γάλλων, οι οποίοι θεωρούνταν πιο καλλιεργημένοι ως προς τα ζητήματα φιλοφρονήσεως και λεπτότητας της διπλωματικής τέχνης. Αλλά από την εποχή του Καρόλου Στιούαρτ Α', θαυμαστού των γαλλικών εθίμων, δημιουργήθηκαν και στην Αγγλία αυστηροί κανόνες διπλωματικού τυπικού.

Το τυπικό αυτό αποτελείται από ένα σύνολο εθίμων, το οποίο είχε μεγάλη σημασία για τις σχέσεις ανάμεσα στις διάφορες χώρες. Η συμπεριφορά του πρέσβεως κατά την άφιξή του και κυρίως κατά την πρώτη του ακρόαση καθώς και οι αντίστοιχες ενέργειες του βασιλέως ή του υπουργού, συμβολίζουν τις αμοιβαίες σχέσεις των χωρών τους και έχουν ξεχωριστή σημασία στη διεθνή ζωή. Κάθε παράβαση των σχετικών κανόνων θεωρείται ως δείγμα μεταβολής των σχέσεων, είτε δηλαδή ως σημείο μείωσης του γοήτρου είτε αντιθέτως ως σημείο ιδιαίτερης τιμής για τη χώρα του πρέσβεως ή για το ίδιο το πρόσωπό του. Εξ ου και οι συνεχείς συζητήσεις σχετικά με τις παραμικρές λεπτομέρειες της εθιμοτυπίας και οι επιδιώξεις των πρέσβεων για να επιτύχουν ιδιαίτερες τιμές, ξεχωριστές από εκείνες που παραχωρούνται σε άλλα κράτη. Οι πρέσβεις φοβούνταν ότι η έλλειψη του απαιτούμενου σεβασμού προς αυτούς μείωνε το βασιλέα τους.

Η εθιμοτυπία στην παπική αυλή τον 16^ο και τον 17^ο αι. στο σημείο αυτό ήταν η εξής: Η επίσημη ακρόαση δινόταν από τον Πάπα, περιτριγυρισμένο από το σώμα

των καρδινάλιων που συγκροτούσαν μ' αυτήν την ευκαιρία σύνοδο. Ο πρέσβυς άκουγε τον Πάπα όρθιος και με βγαλμένο το καπέλο. Τους πρέσβεις του αυτοκράτορα, των βασιλέων και της βενετσιάνικης δημοκρατίας τους δεχόταν στη μεγάλη σάλα, τη βασιλική, όπως λεγόταν. Όλους τους άλλους τους δεχόταν στη μικρή, τη σάλα των δουκών. Ορισμένους τους δεχόταν στα ιδιαίτερα διαμερίσματά του και καλούσε μερικούς μόνον από τους καρδινάλιους, λίγους, για να μη σχηματίσει ο πρέσβυς την εντύπωση ότι για χάρη του θα συγκαλούσαν σύνοδο. Όταν ο δούκας της Σαβοΐας απέκτησε τον τίτλο του βασιλέως της Κύπρου, αξίωσε να γίνονται δεκτοί οι πρέσβεις του στη μεγάλη σάλα. Του το αρνήθηκαν και αυτός, θεωρώντας το προσβολή, έπαψε για κάποιο καιρό να στέλνει αντιπρόσωπό του στην παπική αυλή.

Η δημοκρατία της Γένουας προσέφερε στον πάπα πολλά εκατομμύρια για να αποκτήσει το δικαίωμα να γίνονται δεκτοί οι αντιπρόσωποί της στη μεγάλη σάλα. Ο πάπας αρνήθηκε κάτω από την πίεση της Βενετίας που δεν ήθελε να δει τη Γένουα στην ίδια σειρά μ' αυτήν.

Και στη Γαλλία το τυπικό ήταν σχεδόν το ίδιο. Οι πρέσβεις των βασιλέων και οι νούντσιοι του πάπα συνοδεύονταν στην αίθουσα των ακροάσεων από πρίγκηπες εξ αίματος. Τέτοιας τιμής δεν απήλαυνον οι πρέσβεις της Βενετίας που ήταν σε κατώτερη ιεραρχική σειρά. Όταν το 1535 έφτασε στη Γαλλία ο πρέσβυς της Αγγλίας, στη βασιλική αυλή δεν βρισκόταν κανείς πρίγκηπας εξ αίματος να τον συνοδεύσει, αναγκάστηκαν δε να καλέσουν έναν, διότι ο πρέσβυς δήλωσε ότι δεν θα έκανε βήμα πιο πέρα, εάν δεν του έδιναν κάποιον τέτοιο πρίγκηπα ως συνοδό.

Και στην τσαρική Ρωσία οι σχέσεις με τις ξένες δυνάμεις, αδιάφορο σε ποια κατηγορία ανήκαν, βασίζονταν στην αρχή της διαφυλάξεως της "τιμής του τσάρου". Η "τιμή" εκφραζόταν πρώτα – πρώτα στον τίτλο που συνόδευε τον τσάρο: μία παράλειψη στον τίτλο του θεωρούταν ως μια τρομερή προσβολή στη Μεγαλειότητά του. Το πρόβλημα του τίτλου βρισκόταν πάντοτε στην πρώτη σειρά των απασχολήσεων και οι Ρώσοι διπλωμάτες ενέμεναν ιδιαίτερα σ' αυτό, δεδομένου ότι ο τίτλος εξέφραζε ορισμένα δικαιώματα²¹ και κάθε σχετική παράλειψη σήμαινε παραίτηση από αυτά. Αυτό βέβαια το καταλάβαιναν και οι δυτικοί διπλωμάτες που έδειχναν στο ζήτημα αυτό εμμονή όμοια με εκείνη των Ρώσων. Η τιμή του τσάρου εκφραζόταν σε μια ολόκληρη σειρά λεπτομερειών που έδειχναν την ανώτερη ή

²¹ Op.cit, σημείωση 19.

κατώτερη θέση των ηγεμόνων που αντιπροσωπεύονταν από τους πρέσβεις. Η τσαρική κυβέρνηση επέμενε να σφραγίζονται με τη μεγάλη σφραγίδα όλες οι επιστολές που στέλνονταν στον τσάρο, οι πρέσβεις του τσάρου να απαιτούν να τους παραχωρείται η πρώτη θέση και γενικά οι ρώσοι πρέσβεις να γίνονται δεκτοί με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο δέχονταν στην Μόσχα τους ξένους. Μια άλλη απαίτηση του μοσχοβίτικου πρωτοκόλλου απαγόρευε στο ρώσο πρέσβη να παρουσιάζεται στον ξένο ηγεμόνα μαζί με τους απεσταλμένους των άλλων χωρών, ούτε καν την ίδια μέρα. Η κυβέρνηση της Μόσχας τέλος πρόσεχε να μην υποβάλλονται οι πρέσβεις της σε ταπεινωτικές εκδηλώσεις, δεδομένου ότι κάτι τέτοιο θα θεωρούταν πλήγμα στην τιμή του ίδιου του τσάρου (λ.χ. οι ρώσοι απεσταλμένοι στο Σουλτάνο έπρεπε να χαιρετούν όρθιοι και όχι γονατιστοί, ενώ το 1588 ο πρέσβυς στην Περσία αρνήθηκε κατηγορηματικά να φιλήσει το πόδι του Σάχη, ούτε δέχθηκε να πάρει ο Σάχης το έγγραφο του τσάρου χωρίς να κατέβει από το αλόγο του. Οι Πέρσες αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν και στις δύο περιπτώσεις).²²

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, ο μόνιμος χαρακτήρας των διπλωματικών αποστολών άρχισε να καθιερώνεται στα τέλη του 16^{ου} αι. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τον αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα των (μονίμων πλέον) πρέσβων²³ οδήγησε στην ανάπτυξη μίας καινούριας οπτικής της διπλωματικής ζωής που επρόκειτο να διαρκέσει για περισσότερο από έναν αιώνα: μία ιδιαίτερα έμμονη ενασχόληση με το προβάδισμα.

Οι ειδικές/ έκτατες πρεσβείες του Μεσαίωνα και της Αναγεννήσεως ασχολήθηκαν με θέματα του τυπικού εξ αιτίας των ιδιαίτερα συγκεκριμένων μηνυμάτων που αυτό έστελνε αναφορικά με τη σχέση των δύο εμπλεκομένων πλευρών και ακόμη, επειδή εξέφραζε τη σοβαρότητα των θεμάτων που σχετιζόνταν με την ίδια την πράξη της εκπροσωπήσεως. Αρχικά, σπανίως μόνον ή στην Ρώμη, απαιτούνταν κανόνες προβαδίσματος και ήταν ο πάπας Ιούλιος Β΄, ο οποίος εξέδωσε πρώτος έναν κατάλογο με τη σχετική σειρά των ηγεμόνων. Προοριζόταν για εφαρμογή μόνον για μία συγκεκριμένη περίπτωση, ωστόσο αποτελούσε μία ένδειξη ότι άρχισαν να ανακύπτουν προβλήματα γύρω από το προβάδισμα. Πολύ περισσότερο όμως, ήταν η εγκαθίδρυση στις ηγεμονικές αυλές των μόνιμων

²² Βλαδ. Ποτέμκιν, Ιστορία της Διπλωματίας, Εκλεκτά Σελίδες, Αθήναι

²³ ο πρέσβυς, όπως θα δούμε, όχι απλώς αντιπροσώπευε αλλά και υπό μία έννοια ταυτιζόταν με τον μονάρχη τον οποίον εκπροσωπούσε.

πρεσβειών που δημιούργησε δυσκολίες γύρω από το πώς θα εκφράζονταν οι μεταξύ αυτών σχέσεις. Η αυξανόμενη έμφαση στον αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα των μονίμων πρέσβων σήμανε τον αγώνα του κάθε πρέσβεως για μία θέση ανώτερη από αυτή όλων των άλλων σε όλες τις περιπτώσεις και πολύ περισσότερο κατά τις επίσημες τελετές.

Το αποτέλεσμα ήταν σκληρές, συχνά δε ανάρμοστες ως προς την αξιοπρέπεια των διπλωματών ή και κωμικές μάχες για το προβάδισμα. Το τελευταίο μάλιστα έγινε τόσο σημαντικό, ώστε μπορούσε να προκαλέσει και πολέμους ή να εμποδίσει την παύση κάποιων άλλων. Επίσης, η βελτίωση της θέσεως ως προς το προβάδισμα προσφερόταν ως ένα είδος δωροδοκίας από μεγαλύτερους σε λιγότερο σημαντικούς ηγεμόνες, ενώ ιδιαίτερα προφανείς δυσκολίες ανέκυπταν σχετικά με το προβάδισμα όταν η δύναμη κάποιων κρατών αυξανόταν.

Μέχρι τις αρχές του 18^{ου} αι. η ιστορία της διπλωματίας βρίθει ατελείωτων κρίσεων που προκαλούνταν από σκόπιμες ή αθέλητες προσβολές ανάμεσα στους πρέσβεις και τις ακολουθίες τους – πιο συχνά τις δεύτερες – και επίσης από τις προσπάθειες των πρέσβων να κερδίσουν την εύνοια στη μεταχείριση από τον ηγεμόνα στον οποίο ήσαν διαπιστευμένοι.

Εξ άλλου, η φυσική βία για το προβάδισμα μπορούσε να έχει και πρακτικά κίνητρα, πέρα από αυτά του γοήτρου και της εκδηλώσεως δυνάμεως: όταν το Συνέδριο της Ουτρέχτης κατέρρεε τον Ιανουάριο του 1712, αναφέρθηκε αργότερα ότι οι Ολλανδοί και οι Γάλλοι χρησιμοποίησαν ως δικαιολογία τη φιλονικία ανάμεσα στους ακολούθους τους για να προσβάλουν η μία πλευρά την άλλη και κατ' αυτόν τον τρόπο να σταματήσουν τις διαπραγματεύσεις.

Η τοποθέτηση στο τραπέζι, είτε για ένα γεύμα είτε για κάποια διαπραγμάτευση, η σειρά εισόδου σε μία αίθουσα και η σειρά με την οποία ετίθεντο οι υπογραφές στα έγγραφα παρουσίαζαν νέους λόγους για ανταγωνισμό.²⁴

Ένα διαφωτιστικό παράδειγμα για τις σημειολογικές πτυχές που υποκρύπτονται κάτω από θέματα πρωτοκόλλου ολόκληρη αυτήν την περίοδο, αφορά στη σύγκρουση ανάμεσα στην Ισπανία και τη Γαλλία κατά τον 16^ο αιώνα.

Το 1564 ο ισπανός πρέσβυς στην Αγία Έδρα απευθύνθηκε στον πάπα Πίο Δ' σε σχέση με το θέμα του προβαδίσματος: ο ισπανός βασιλεύς Φίλιππος Β' ανέμενε ότι θα παραχωρούταν στους πρέσβεις του η προσήκουσα θέση επικεφαλής κάθε

²⁴ Keith Hamilton, Richard Langhorne, *The Practice of Diplomacy*, Routledge 2000

επίσημης πομπής στη Ρώμη καθώς και οι τιμητικές θέσεις στα καθίσματα της εκκλησίας κατά τη διάρκεια των θρησκευτικών τελετών. Παρ' ότι αναγνωριζόταν από την ισπανική πλευρά ότι στο παρελθόν η Γαλλία κατείχε μια υψηλότερη θέση σε σχέση με τα βασίλεια της Ιβηρικής όσον αφορούσε στη διπλωματική ιεραρχία, επισημαινόταν ότι αυτό συνέβαινε πριν την ένωση της Καστίλης και της Αραγωνίας. Πλέον, κανείς βασιλεύς δεν ξεπερνούσε το μεγαλείο του Φιλίππου που βασίλευε σε χώρες σε όλα σχεδόν τα σημεία της υδρογείου .

Στις απαρχές της σύγχρονης Ευρώπης, οι διενέξεις για θέματα κύρους και γοήτρου ήταν ένας τρόπος ζωής. Οι ευγενείς συγκρούονταν για το ποιος θα καθόταν πιο κοντά στον εκκλησιαστικό άμβωνα, ενώ οι ιερείς διαφωνούσαν για το ποιος είχε τη δικαιοδοσία σε κάθε επισκοπική επαρχία ή ενορία. Ιδιαίτερα οι Ισπανοί είχαν τη φήμη για υπέρμετρη ενασχόληση με θέματα κοινωνικού status και τήρησης κάποιον τελετουργικών διακριτικών. Η *Reputación* (φήμη, status, αξιοπιστία) συνιστούσε από μόνη της έναν παράγοντα υψίστης σπουδαιότητας στην εξωτερική πολιτική της πρώιμης σύγχρονης Ισπανίας. Η συγκεκριμένη διένεξη γύρω από το διπλωματικό πρωτόκολλο εντούτοις έλαβε χώρα στην κρίσιμη στιγμή της μεταβάσεως εξουσίας από τον Κάρολο Ε' στο Φίλιππο Β'.

Μέχρι το 16^ο αι. το θέμα του διπλωματικού προβαδίσματος ήταν, στο μεγαλύτερο μέρος του, θέμα συμβάσεως. Κατά τη διάρκεια του ύστερου Μεσαίωνα, καθώς η πρακτική της διατήρησης εκπροσώπων στις ξένες Αυλές έγινε συνηθισμένη, αναπτύχθηκε μια άτυπη ιεραρχία των ηγεμόνων και των απεσταλμένων τους, όπου η Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία κατά καθολική αποδοχή ερχόταν πρώτη και η Γαλλία με την Αγγλία ακολουθούσαν δεύτερη και τρίτη αντιστοίχως. Το 1504, όπως προαναφέραμε, ο άρχων του τελετουργικού στη Ρώμη – το κέντρο αναπτύξεως τότε του διπλωματικού πρωτοκόλλου – κατήρτισε έναν κατάλογο ο οποίος απέκτησε ημιεπίσημο καθεστώς. Τα τέσσερα κορυφαία στέμματα στον κατάλογο είχαν ως εξής: η Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, ο Βασιλεύς των Ρωμαίων, ο Βασιλεύς της Γαλλίας και ο Βασιλεύς της Ισπανίας. Παρ' ότι ο πάπας Ιούλιος Β' δεν δημοσίευσε επισήμως αυτό το σύστημα ιεραρχίας, όλοι το γνώριζαν και προσπαθούσαν να πράξουν σύμφωνα με αυτό.

Ωστόσο, συνεχώς πρόβαλλαν διενέξεις, καθώς η τοποθέτηση των πρέσβων έγινε θέμα εθνική και μοναρχικής υπερηφάνειας. Ήδη από τον ύστερο 15^ο αι. οι πρέσβεις αντιλαμβάνονταν τους εαυτούς τους ως κάτι περισσότερο από απλούς αγγελιοφόρους: συμβόλιζαν τον άρχοντα που υπηρετούσαν και έτσι νοούνταν ως

‘‘πρόεκταση’’ του βασιλικού σώματος του Βασιλέως (‘‘extensions of the King’s royal body’’). Στις αρχές του 16^{ου} αιώνα για παράδειγμα, στην Αγγλία, μόνον μέλη του Συμβουλίου θεωρούνταν άξια να υπηρετήσουν ως πρέσβεις (resident ambassadors), διότι η φυσική τους εγγύτητα προς το βασιλέα τους έδινε ειδικό καθεστώς και τους επέτρεπε να λειτουργούν ως αντιπρόσωποί του. Κατά το 17^ο αι. η κύρια λειτουργία ενός πρέσβεως ως αντιπροσώπου ‘‘συνίστατο στο να διατηρεί την αξιοπρέπεια του στέμματος του κυρίου του στην αιώνια φιλονεικία για το προβάδισμα’’²⁵. Η παρουσία του αντιπροσώπου του βασιλέως ήταν ισοδύναμη με εκείνη του ίδιου του βασιλέως. Ως εκ τούτου, η σειρά με την οποία κάθε πρέσβυς εισερχόταν σε έναν χώρο ή η εγγύτητα της θέσεως του πρέσβεως προς την αγία τράπεζα στην εκκλησία αποτελούσε άμεσο μέτρο του κύρους του μονάρχη του. Συνεπώς το τελετουργικό και το τυπικό της πρώιμης σύγχρονης διπλωματίας δρούσε ως ένα ‘‘βαρόμετρο’’ των σχέσεων ανάμεσα στα κράτη και τους ηγεμόνες.

Παρ’ όλο που ένας αριθμός από αντίπαλα κράτη ανταγωνίζονταν για το προβάδισμα στις αρχές της σύγχρονης εποχής, καμιά σύγκρουση δεν έφτασε στο μέγεθος αυτής ανάμεσα στην Ισπανία και τη Γαλλία, η οποία φυσικά και αντικατοπτρίζει τη μάχη ανάμεσα σ’ αυτές τις δύο Δυνάμεις για την ηγεμονία της Ευρώπης. Ειδικά οι διενέξεις τους για το προβάδισμα στις Αυλές της Ρώμης και της Βενετίας υπήρξε ιδιαίτερης σημασίας λόγω του ανταγωνισμού ανάμεσα στην Ισπανία και τη Γαλλία για τον έλεγχο της ιταλικής χερσονήσου. Κατά τη διάρκεια του 16^{ου} και του 17^{ου} αι. Γάλλοι και Ισπανοί συγγραφείς επιδίδονταν σε έναν πόλεμο προπαγάνδας, υπερασπιζόμενοι τόσο οι μεν όσο και οι δε τις διεκδικήσεις τους για το προβάδισμα. Οι συγκρούσεις ανάμεσα στην Ισπανία και τη Γαλλία συνεχίστηκαν και στο πρώτο μισό του 17^{ου} αι., οδηγώντας συχνά στην καταφυγή στη βία, ωστόσο τελικά η πλάστιγγα έκλινε υπέρ της Γαλλίας.²⁶

²⁵ Garrett Mattingly, *Renaissance Diplomacy*, New York 1988

²⁶ Το 1661 στο Λονδίνο προκλήθηκε το πιο σοβαρό επεισόδιο, όταν η άφιξη εκεί του νέου πρέσβεως της Σουηδίας προκάλεσε το ξέσπασμα της πατροπαράδοτης γαλλο-ισπανικής διαμάχης για το προβάδισμα, σε πολύ μεγάλη όμως κλίμακα: πενήντα άνθρωποι σκοτώθηκαν ή τραυματίστηκαν σε μία μάχη στους δρόμους ανάμεσα στα μέλη των δύο αποστολών, η οποία τελικά οδήγησε σε νίκη των Ισπανών. Ωστόσο ο Λουδοβίκος XIV αποφάσισε να πάρει το γεγονός αυτό ιδιαίτερα σοβαρά και απείλησε μία αποδυναμωμένη πλέον Ισπανία με πόλεμο. Οι Ισπανοί λοιπόν ζήτησαν επισήμως συγγνώμη και δέχθηκαν να παραχωρήσουν στη Γαλλία το προβάδισμα έναντι των ιδίων, το οποίο της αρνούνταν για τουλάχιστον πενήντα χρόνια.

Το θέμα είναι γιατί το προβάδισμα είχε τόση σημασία για τους πρέσβεις. Οι Ισπανοί μπορεί να εκδήλωναν υπερηφάνεια και μιας αίσθηση θριάμβου, ωστόσο οι διενέξεις για το προβάδισμα εκδήλωναν επίσης, όσον αφορούσε στους Ισπανούς, την παρουσία αντιφατικών συναισθημάτων, συγχύσεως και φόβου. Κανείς δεν ήξερε στα αλήθεια τι σήμαινε η διαδοχή στο θρόνο του Καρόλου Ε΄ από το Φίλιππο Β΄ για την ευρωπαϊκή ισορροπία δυνάμεως είτε στη μεγαλύτερη κλίμακα των κρατών (τι θα σήμαινε η διαδοχή αυτή για την ίδια την Ισπανία ή για τη θέση της στον ευρωπαϊκό συσχετισμό δυνάμεως) είτε σε μια πιο προσωπική κλίμακα για εκείνους που εκπροσωπούσαν τους ισπανούς Αψβούργους στις δημόσιες τελετές.²⁷

Το ιστορικό αυτό παράδειγμα καθιστά αντιληπτό το πόσοι σύνθετοι παράγοντες καθόριζαν για τα κράτη τη σημασία που είχε γι' αυτά η σειρά προβαδίσματος. Η τελευταία εξέφραζε θέματα κύρους και γοήτρου, θέματα δυνάμεως και εξουσίας αλλά και αλλαγών στην ισορροπία δυνάμεως (λχ. η ενίσχυση της Ισπανίας μετά την ένωση των δύο βασιλείων της και η απαίτησή της να αναγνωριστεί και μέσω της σειράς προβαδίσματος η ενισχυμένη πλέον θέση της έναντι των άλλων κρατών). Τα αίτια της συγκρούσεως γύρω από το προβάδισμα έχουν να κάνουν με πολιτικές και γεωπολιτικές μεταβολές και με παίγνια δυνάμεως και εξουσίας· είναι ακόμη και ιδεολογικά: δεν αναφερόμαστε μόνον στην εθνική και μοναρχική υπερηφάνεια, αλλά και στην προέλευση των πρέσβων από το στενό βασιλικό κύκλο και την ιδέα ότι αποτελούν όχι απλώς αντιπροσώπους του βασιλέως αλλά και προέκταση της υλικής του υποστάσεως. Τέλος τα αίτια της συγκρούσεως υπήρξαν και ψυχολογικά: πρόκειται για την ανασφάλεια που προκάλεσε στους Ισπανούς μια εσωτερική αλλαγή (διαδοχή στο θρόνο) και για τη συνακόλουθη αναμονή και σύγχυση έως ότου διαφανεί το τι θα σήμαινε για τη χώρα η αλλαγή αυτή όχι μόνον ως προς τις εσωτερικές της υποθέσεις αλλά κυρίως ως προς την ευρωπαϊκή/ διεθνή θέση της και την εδραίωση και επέκταση της εξουσίας της.

Η επίλυση όλων αυτών των θεμάτων που προκαλούσε ο ανταγωνισμός για το προβάδισμα, επήλθε κατά τη διάρκεια του 18^{ου} αι., καθώς σε καιρούς ιδιαίτερης

²⁷ <http://www3.uakron.edu/history/levin/nwo.htm>

A New World Order: The Spanish Campaign For Precedence In Early Modern Europe του Michael J. Levin.

εντάσεως η διπλωματία έγινε κατ' εξοχήν πρακτική. Επιπλέον, η κατανομή δυνάμεως ανάμεσα στα κράτη κατέστη πλέον εκείνη την εποχή σαφής, γεγονός το οποίο υποβάθμισε το ρόλο της διπλωματίας ως βαρομέτρου για τις σχέσεις δυνάμεως ανάμεσα στα τελευταία, ρόλος ο οποίος μέχρι τότε αποτελούσε πρόσκομμα ως προς την ουσιαστική της λειτουργία.

Χρειάστηκαν περίπου εκατό χρόνια, έως το Συνέδριο της Βιέννης το 1815, για να λάβει τυπική μορφή μία συμφωνημένη διευθέτηση του θέματος του προβαδίσματος και της σειράς των υπογραφών, η οποία ήδη πλέον θεωρούνταν ως μία ξεπερασμένη ενόχληση. Η σχετική διαδικασία όμως είχε δρομολογηθεί ήδη πριν από το τέλος του δέκατου έβδομου αιώνα. Κατ' αρχήν πήρε τη μορφή διαφόρων επινοήσεων οι οποίες θα εμπόδιζαν την πρόκληση σχετικής διαμάχης: ειδικά δωμάτια ή ακόμη, όπως στο Κάρλοβιτς το 1699, προσωρινά ξύλινα κτήρια ετοιμάζονταν, ώστε ο αριθμός των θυρών να ισούται με τον αριθμό των διπλωματικών αποστολών. Η είσοδος ακόμη γινόταν με τον ήχο μίας τρομπέτας, έτσι ώστε κανείς δεν θα εισερχόταν πρώτος. Οι συνθήκες υπογράφονταν σε πολλά αντίτυπα, ώστε να καθένας να επιστρέφει στην πατρίδα του με το αντίγραφο όπου είχε υπογράψει πρώτος ή το έγγραφο είχε στρογγυλό σχήμα για να μη διακρίνεται ποιος είχε υπογράψει πρώτος ή τελευταίος. Το θέμα της σειράς προβαδίσματος, όταν τα μέλη των αντιπροσωπειών ήταν καθιστά, επιλύονταν με τη χρήση στρογγυλών τραπεζιών όπου κανείς δεν προβαλλόταν έναντι των άλλων. Βέβαια όλες αυτές οι επινοήσεις λειτουργούσαν όταν οι ενδιαφερόμενοι ήθελαν αυτές να λειτουργήσουν. Σταδιακά όμως άρχισε να εμφανίζεται καθαρά η τάση να επιλύονται προβλήματα πρωτοκόλλου με τη συμφωνία κάθε φορά των ενδιαφερομένων να τα παραβλέψουν. Των συναντήσεων προηγούταν συμφωνία να μην τηρηθούν οι συνηθισμένοι τύποι, ώστε να μην καθυστερήσει το πραγματικό έργο που έπρεπε να έλθει εις πέρας, το γεγονός δε αυτό προετοίμασε το έδαφος και για τις επίσημες περιπτώσεις. Έως το τέλος του δέκατου όγδοου αιώνα θέματα σχετικά με το έθιμο, το προβάδισμα και τις απαρχαιωμένες διαδικασίες είχαν υποχωρήσει και το Συνέδριο της Βιέννης διεξήχθη από πλευράς αυτής σε έναν κόσμο εντελώς αναγνωρίσιμο και σήμερα.

Εντούτοις, όσο διαρκούσε ο ανταγωνισμός για το προβάδισμα, οι νίκες ή οι ήττες στο πεδίο αυτό ήταν σημαντικές καθ' εαυτές και ως ενδείξεις μετατοπίσεως της ισορροπίας δυνάμεως ανάμεσα στα κράτη. Επίσης εξέφραζαν κάτι βαθύτερης σημασίας: η δομή και η λειτουργία του μηχανισμού της διπλωματίας ανταποκρίνεται πάντοτε στις ανάγκες των παικτών στο σκηνικό των διεθνών σχέσεων. Όταν η

κατανομή της δυνάμεως σταθεροποιήθηκε, αναδύθηκε ένας κατάλληλος μηχανισμός διπλωματίας για να εξυπηρετήσει τη συγκεκριμένη κατάσταση. Κατά τη διάρκεια περιόδων αλλαγής και αβεβαιότητας γύρω από την πραγματική κατανομή δυνάμεως, ο διπλωματικός μηχανισμός αναπτύχθηκε έτσι ώστε όχι μόνον να υπηρετεί τις λειτουργίες της επικοινωνίας και της διαπραγματεύσεως, αλλά και να διακρίνει που βρισκόταν η πραγματική εξουσία. Στον 17^ο αι. αυτή η τελευταία λειτουργία ήταν μείζονος σημασίας. Ήταν μία περίοδος όπου η ανάδυση των κυρίαρχων κρατών είχε ήδη πάρει μορφή αλλά δεν είχε ακόμη ολοκληρωθεί, υπό την έννοια ότι τα κράτη αυτά δεν ήταν ακόμη οι μόνοι κάτοχοι διεθνούς δυνάμεως. Ο παπισμός αλλά και η Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία για παράδειγμα διατηρούσαν ακόμη μέρος της δυνάμεως αυτής. Επομένως, το θέμα δεν ήταν μόνον το πώς θα κατανεμόταν η εξουσία ανάμεσα στα κράτη της Ευρώπης, αλλά και ποια εξακολουθούσε να είναι η εξουσία των παλαιών θεσμών και ιδεών. Οι περίπλοκες διαμάχες γύρω από τη διαδικασία και το προβάδισμα, η πυκνότητα και η ένταση των διπλωματικών ανταλλαγών αποτελούσαν τρόπους, ώστε να επιτευχθεί ένα είδος τάξεως μέσα από μία κατάσταση όπου κυριαρχούσαν το μεταβατικό και η αταξία.²⁸

Αρχή της νομικής ισότητας των κρατών

Σε μια προσπάθεια να εξουδετερωθεί η σύνδεση του προβαδίσματος με θέματα δυνάμεως και εξουσιαστικής ισχύος του κάθε κράτους και με όλους τους άλλους παράγοντες που αναφέρθηκαν προηγουμένως και αποτελούσαν εν δυνάμει αιτία συγκρούσεως ανάμεσα στα κράτη, αλλά και επειδή μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο τα μικρότερα κράτη άρχισαν να απαιτούν σεβασμό προς την υπόστασή τους, η σειρά προβαδίσματος άρχισε πλέον να διέπεται από την αρχή της νομικής ισότητας των κρατών.

Η αρχή της κυρίαρχης ισότητας μεταξύ των κρατών εξαγγέλλεται από τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (άρθρο 2 παρ. 1) καθώς και από τη Διακήρυξη

²⁸ Keith Hamilton, Richard Langhorne, *The Practice of Diplomacy*, Routledge 2000.

2625(XXV) της Γενικής Συνελεύσεως των Ηνωμένων Εθνών ‘‘περί των αρχών του διεθνούς δικαίου που αφορούν στις φιλικές σχέσεις και τη συνεργασία μεταξύ των κρατών’’(1970).

Σήμερα, όταν χρησιμοποιούμε τον όρο ‘‘κυρίαρχο κράτος’’, θέλουμε να τονίσουμε ότι στη διεθνή κοινότητα υπάρχει μία σειρά από μονάδες νομικά ισότιμες.

Η κυρίαρχη ισότητα έχει διεθνή συνταγματικό χαρακτήρα. Πρέπει όμως να υπογραμμισθεί ότι πρόκειται περί της τυπικής και όχι της ουσιαστικής ισότητας μεταξύ των κρατών. Για παράδειγμα, στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών ισχύει η αρχή ‘‘κάθε κράτος μέλος μία ψήφος’’, ωστόσο στο Συμβούλιο Ασφαλείας (το οποίο έχει αρμοδιότητα να λαμβάνει δεσμευτικές αποφάσεις) τα πέντε μόνιμα μέλη έχουν το δικαίωμα της αρνησικυρίας, άρα δεν ισχύει καν η τυπική ισότητα.

Κατά τις δεκαετίες 1960-1980 τα αναπτυσσόμενα κράτη του τρίτου κόσμου προσπάθησαν να προαγάγουν την ουσιαστική ισότητα (ίσες ευκαιρίες για όλους και οικονομική ενίσχυση των ασθενεστέρων μέσα από τη θνησιγενή ‘‘νέα διεθνή οικονομική τάξη’’). Αν και για πολλούς λόγους ο σκοπός αυτός δεν επετεύχθη, εντούτοις υπάρχει πάντα η ελπίδα ότι το διεθνές δίκαιο θα μπορέσει να κατευθύνει τη διεθνή συνεργασία προς την υπό την ευρύτερη έννοια αλληλεγγύη.²⁹

²⁹ Εμμ. Ρούκουνας, Διεθνές Δίκαιο, Τ. Α΄ (γ΄ έκδ.), εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2004, σ. 56 – 57.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΡΟΒΑΔΙΣΜΑΤΟΣ

1. Γενικοί κανόνες τοποθετήσεως - Η αρχή του δεξιού

Σε όλες τις ιστορικές περιόδους, στους περισσότερους πολιτισμούς, ως “καλή” πλευρά θεωρείται η δεξιά.³⁰ Η αντίληψη αυτή βρίσκει και σήμερα εφαρμογή

³⁰ Είναι ενδιαφέρον να εξετάσουμε το θέμα της υπεροχής της δεξιάς πλευράς ανάγεται ήδη στους αρχαίους χρόνους. Η Μεταφυσική του Αριστοτέλη μας κληροδότησε έναν πίνακα αντιθέσεων που αποτελείται από δέκα ουσιώδεις αντιθέσεις, μέσω των οποίων οι πυθαγόρειοι ταξινομούσαν όλα τα δεδομένα της πραγματικότητας. Ονόμαζαν δε καλό αυτό που βρίσκεται δεξιά, ψηλά και μπροστά και κακό αυτό που βρίσκεται αριστερά, χαμηλά και πίσω. Με αυτό το προβάδισμα της δεξιάς συνδέονταν τέτοιες συνήθειες, όπως το να μπαίνει κανείς στα ιερά με το δεξί ή ακόμη και να φορεί πρώτα το δεξί υπόδημα. Ακόμη και σύμφωνα με το συμβολισμό των ορφικών, στο σταυροδρόμι του κάτω κόσμου εδρεύουν οι κριτές των ψυχών. Στέλνουν δεξιά αυτές που με την αξία τους δικαιούνται να μπουν στα Ηλίσια πεδία και τις κακές τις διώχνουν προς τα αριστερά για να γκρεμιστούν στον Τάρταρο. Ο δυϊσμός της δεξιάς και της αριστεράς χρωματίζει, κατά τον P. Vidal-Naquet, ολόκληρη την ελληνική σκέψη στην καρδιά του 5^{ου} αιώνα, αλλά ήδη και από την αρχαϊκή τουλάχιστον εποχή. Εξ άλλου, οι έρευνες εθνολόγων και κοινωνικών ανθρωπολόγων κατέδειξαν ότι η αντίθεση ανάμεσα στη δεξιά και την αριστερά και η υπεροχή της πρώτης χαρακτηρίζει πάρα πολλές κοινωνίες. Μάλιστα, η αντίθεση αυτή οφείλεται, κατά την άποψη του Claude Lévi-Strauss, ο οποίος θεμελίωσε τον στρουκτουραλισμό στις κοινωνικές επιστήμες, στο γεγονός ότι ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται και κατηγοριοποιεί το περιβάλλον του, φυσικό και κοινωνικό, βάσει της αρχής των δυαδικών αντιθέσεων. Είναι λοιπόν χαρακτηριστικό ότι στους περισσότερους λαούς το δεξί συνδέεται με το άνω μέρος, το έξω, την ημέρα, το φως, τον ήλιο, τη ζέστη, το ξηρό, τον άντρα, το καλό και το ευοίωνο, ενώ το αριστερό συνδέεται με το κάτω μέρος, το μέσα, τη νύχτα, το σκοτάδι, τη σελήνη, το κρύο, το υγρό, τη γυναίκα, το κακό και το δυσοίονο (P. Vidal-Naquet, *Ο Μαύρος Κυνηγός*, Νέα Σύνορα, Αθήνα 1983, G.E.R. Lloyd, *Polarity: Polarity and Analogy. Two Types of Argumentation in Early Greek Thought*, Cambridge 1966, καθώς και «Right and Left»: «Right and Left in Greek Philosophy» στον R. Needham, *Right and Left*, σ. 167-186, R. Needham, *Right and Left: Right and Left. Essays on Dual Symbolic Classification*, Σικάγο και Λονδίνο, 1973, R. Hertz, «Main droite»: «La Prééminence de la main droite, étude sur la polarité», *Revue philosophique*, 1909, P. Bourdieu, *Outline of a Theory of Practice*, Cambridge University Press, 1990.)

Ωστόσο, ανάμεσα στους Τούρκους και στις καθολικές θρησκευτικές τελετές, όπως επίσης και στους Κινέζους, η θέση στα αριστερά θεωρείται συχνά ως η τιμητική θέση (E. Satow *A Guide to Diplomatic Practice*, Longman, 1975).

σε όλες τις εκδηλώσεις της εθιμοτυπίας (δεξιώσεις, τελετές, γεύματα, επισκέψεις, συναντήσεις), όπου η πρώτη ή τιμητική θέση βρίσκεται στο δεξιό του οικοδεσπότη ή της προϊσταμένης αρχής.

Όσον αφορά κατ' αρχήν στα καθίσματα, η τιμητική θέση και συνεπώς η σειρά προβαδίσματος έχει ως εξής: σε ένα τετράγωνο τραπέζι όπου καταλαμβάνονται και οι τέσσερις πλευρές, ή σε ένα στρογγυλό ή οβάλ τραπέζι, η πρώτη θέση είναι εκείνη η οποία αντικρίζει την είσοδο και η τελευταία είναι η πιο κοντινή προς την είσοδο. Σε ένα μεικτό γεύμα, η οικοδέσποινα κάθεται κανονικά απέναντι από τον οικοδεσπότη και καθώς είναι η τελευταία, σε μια επίσημη τουλάχιστον συγκέντρωση, η οποία εγκαταλείπει το σαλόνι μαζί με τον συνοδό της, ο οποίος είναι και ο επίσημος προσκεκλημένος, είναι πιο εύκολο για εκείνη να καθίσει στην πλευρά ή στην άκρη του τραπεζιού πιο κοντά στην είσοδο. Η κατ' εξοχήν αρχή η οποία πρέπει να εφαρμόζεται όταν η τοποθέτηση στο τραπέζι γίνεται βάσει ιεραρχίας, συνίσταται στο ότι το πιο σημαντικό πρόσωπο τοποθετείται στα δεξιά του οικοδεσπότη, το επόμενο πρόσωπο στην ιεραρχία στα δεξιά του προσώπου που εκτελεί χρέη συμπληρωματικά προς αυτά του οικοδεσπότη [συν-οικοδεσπότης (co-host) κατά την αγγλοσαξωνική εθιμοτυπία που αφορά στα γεύματα] ή, στην περίπτωση μεικτών γευμάτων, της οικοδέσποινας, το τρίτο πρόσωπο τοποθετείται στα αριστερά του οικοδεσπότη και το τέταρτο κατά σειρά ιεραρχίας πρόσωπο τοποθετείται στα αριστερά του συνοικοδεσπότη/ της οικοδέσποινας.³¹

Οικοδεσπότης

Καλεσμένος 1	Καλεσμένος 3
Καλεσμένος 5	Καλεσμένος 6
Καλεσμένος 4	Καλεσμένος 2

Συν-οικοδεσπότης

Πρέπει να αναφερθεί επίσης σε σχέση με τα γεύματα ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, εάν ο τιμώμενος καλεσμένος ξεπερνά σε ιεραρχία τον εκτελούντα χρέη οικοδεσπότη, αυτός καταλαμβάνει την κεντρική θέση, οπότε ο οικοδεσπότης

³¹ E.Satow A Guide to Diplomatic Practice, Longman, 1975,

L. Baldrige New Complete Guide to Executive Manners, Rawson Associates, New York, 1993.

τοποθετείται στο αριστερό του τιμωμένου και ο αμέσως επόμενος σε ιεραρχία στο δεξιό του.³²

Σε περίπτωση καθισμένων, ισταμένων ή βαδίζόντων η τιμητική θέση βρίσκεται στα δεξιά, κάτι που σημαίνει ότι το ανώτερο ιεραρχικά πρόσωπο ίσταται ή περπατά στα δεξιά (σε σχέση με κάποιο σημείο αναφοράς). Κατά το προβάδισμα, το ανώτερο ιεραρχικά πρόσωπο προηγείται κατά ένα βήμα από το πρόσωπο που έπεται ιεραρχικά και βρίσκεται στα αριστερά του, όπως όταν ανεβαίνει τις σκάλες ή εισέρχεται σε ένα δωμάτιο.

Σε μια παράλληλη διευθέτηση, λ.χ. όταν τα άτομα που παρευρίσκονται ίστανται το ένα δίπλα στο άλλο σε ευθεία γραμμή, το έξω μέρος στα δεξιά ή το κεντρικό μέρος είναι το τιμητικό, αναλόγως κάθε φορά με την περίπτωση.

Όταν πρόκειται για δύο μόνο πρόσωπα, η θέση προς το δεξιό χέρι είναι η τιμητική.

(2) (1) [τα πρόσωπα όπως τα βλέπουμε ιστάμενοι όπισθέν τους, τιμητική θέση η (1)].

Σε περίπτωση τριών προσώπων, το κέντρο καταλαμβάνει ο οικοδεσπότης ή η ανωτέρα αρχή, στο δεξιό του τοποθετείται ο πρώτος μετά αυτόν σε ιεραρχία παριστάμενος και στο αριστερό ο αμέσως επόμενος. (3) (1) (2)

Όταν τα πρόσωπα είναι τέσσερα, η θέση στο άκρο δεξιά είναι η τιμητική, δεύτερη ιεραρχικά έρχεται η αμέσως επόμενη, τρίτη ιεραρχικά θέση έρχεται εκείνη στα αριστερά της προαναφερθείσας και τελευταία η τέταρτη θέση.

(4) (3) (2) (1)

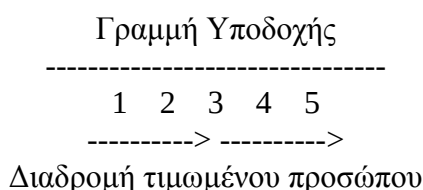
Σε περίπτωση πέντε ατόμων, η πρώτη σε σπουδαιότητα θέση βρίσκεται στο μέσον, η αμέσως επόμενη στα δεξιά ακολουθεί σε σπουδαιότητα, η θέση στα αριστερά έρχεται τρίτη, στην άκρη δεξιά είναι η τέταρτη και η πέμπτη είναι στην άκρη αριστερά.

(5) (3) (1) (2) (4)

³² Αυτό συμβαίνει διότι, όπως θα δούμε και στο σχετικό κεφάλαιο, ο οικοδεσπότης, πάντοτε κύριος στο σπίτι του, εξακολουθεί να τοποθετεί στο δεξιό του τον διακεκριμένο εκείνο συνδαιτυμόνα στον οποίο και παραχωρεί την κεφαλή του τραπεζιού. Όταν ωστόσο την κεφαλή καταλαμβάνει Αρχηγός Κράτους, τότε ο οικοδεσπότης κάθεται στο δεξιό του. Αυτό συμβαίνει, διότι στην περίπτωση αυτή θεωρείται ότι ο Αρχηγός του Κράτους βρίσκεται στο σπίτι του, οπότε και παραχωρεί την πρώτη θέση στο δεξιό του στον οικοδεσπότη. Χ. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Έλλην, 2005.

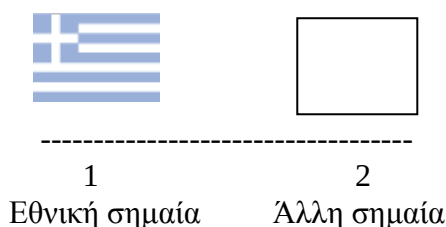
Όταν τα πρόσωπα είναι έξι ή περισσότερα, ακολουθούνται οι ίδιες αρχές, αναλόγως με το αν πρόκειται για ζυγό ή περιττό αριθμό.³³

Σε διάταξη γραμμής υποδοχής, η πρώτη θέση είναι προς την κατεύθυνση προσελεύσεως του τιμωμένου προσώπου ή των προσώπων που υποδεχόμαστε.³⁴

2. Προβάδισμα σημαιών

Ανάλογα κριτήρια εφαρμόζονται και κατά την τοποθέτηση των εθνικών σημαιών. Σε μία συνάντηση, γεύμα ή επίσημο γεγονός, η εθνική σημαία καταλαμβάνει πάντοτε την επίσημη θέση, δηλαδή στα δεξιά με γνώμονα την ίδια (κάτι το οποίο σημαίνει ότι οποιαδήποτε άλλη σημαία θα τοποθετηθεί στα αριστερά της, ενώ η ίδια θα βρίσκεται στα αριστερά του ακροατηρίου). Η τοποθετημένη σε γραφεία υπουργών, διευθυντών και άλλων αρχών σημαία πρέπει να βρίσκεται στο δεξιό της θέσεως του επικεφαλής της αρχής. Επίσης στην περίπτωση μίας επίσημης ομιλίας, η εθνική σημαία τοποθετείται στα δεξιά του ομιλητή και συνεπώς στα αριστερά του κοινού. Οποιοδήποτε άλλο είδος σημαίας θα τοποθετηθεί στα αριστερά του ομιλητή. Όταν η εθνική σημαία αναρτάται με άλλη σημαία, η εθνική τοποθετείται στο δεξιό της άλλης που σημαίνει ότι ο παρατηρητής βλέπει την εθνική σημαία στα αριστερά και την άλλη σημαία στα δεξιά.

³³ E. Satow A Guide to Diplomatic Practice, Longman, 1975,

X. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Έλλην, Αθήνα 2005, σ. 33.

³⁴ X. Κόρακας, ως ανωτέρω.

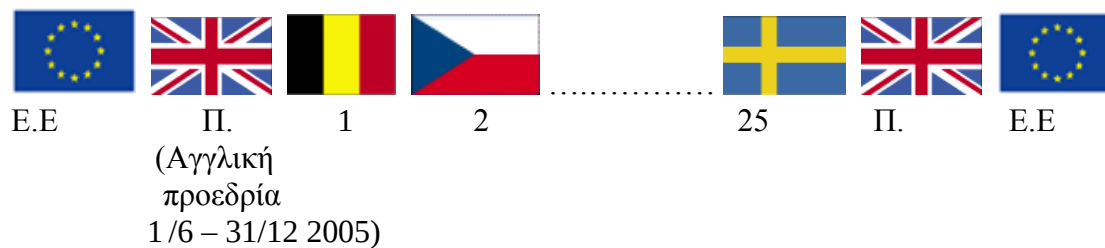
Επί τριών ή περισσότερων σημαιών η εθνική σημαία καταλαμβάνει το κέντρο και οι λοιπές τοποθετούνται με την ακόλουθη σειρά:

Στους διεθνείς οργανισμούς η σημαία του Οργανισμού καταλαμβάνει το κέντρο ενώ οι σημαίες των κρατών μελών τοποθετούνται κατ' αλφαβητική σειρά:

Τοποθέτηση σημαιών στην Ευρωπαϊκή Ένωση

E.E.= Σημαία Ευρωπαϊκής Ενώσεως

Π.= Σημαία Προεδρεύουσας χώρας

1 -25 = Σημαίες άλλων χωρών μελών κατά αλφαβητική σειρά του ονόματος των κρατών μελών στην εθνική του καθενός γλώσσα (π.χ. Belgique, Cesky, Danmark, Deutschland, Eλλάς, Espanya κ.λ.π)³⁵.

Μέσα σε αυτοκίνητο όχημα, η τιμητική θέση ευρίσκεται στο δεξιό του πίσω καθίσματος. Στο αριστερό κάθεται ο ιδιοκτήτης του αυτοκινήτου ή εκείνος που εκτελεί χρέη προσκαλούντος ή ο εκπρόσωπος της τοπικής αρχής. Επί τριών ατόμων, ο τρίτος κατά σειρά ιεραρχίας κάθεται στο μέσο του οπισθίου καθίσματος. Εάν υπάρχει και τέταρτο πρόσωπο, κατώτερης ιεραρχικά βαθμίδας, αυτό μπορεί να καθίσει δίπλα στον οδηγό.³⁶

3. Προβάδισμα αρχηγών κρατών

Στους παλαιότερους χρόνους, όπως είδαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, ο πάπας διεκδίκησε το προνόμιο να ορίζει τη σειρά προβαδίσματος ανάμεσα στους αρχηγούς κρατών. Το προβάδισμα του πάπα έναντι όλων των άλλων μοναρχών θεωρούνταν δεδομένο. Επόμενος στη σειρά ερχόταν ο Αυτοκράτορας³⁷ και στη συνέχεια ο Βασιλεύς των Ρωμαίων, ο επίδοξος διάδοχος του πρώτου.

Εφ' όσον η πρώτη θέση είχε δοθεί στον πάπα και η δεύτερη, με καθολική συγκατάθεση, στον Αυτοκράτορα της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας έως την πτώση της τελευταίας το 1806, το θέμα ετίθετο ως προς όλους τους υπολοίπους. Ο Γουσταύος Αδόλφος της Σουηδίας υποστήριξε την ισότητα όλων των εστεμμένων, όπως και η βασίλισσα Χριστίνα στο Συνέδριο της Βεσφαλίας.

Μια σύγκριση της αρχαιότητας των βασιλικών τίτλων δείχνει την ακόλουθη σειρά:

Γαλλία (βάσει της ανόδου στο θρόνο του βασιλέως Κλοβίς το 481 μ. Χ και της ιδιότητας του 'παλαιότερου υιού της Εκκλησίας', η οποία αποδόθηκε στο βασιλέα της Γαλλίας).

Ισπανία (βασίλειο της Αστουρίας το 718).

³⁵ L. Baldrige New Complete Guide to Executive Manners, Rawson Associates, New York, 1993,

X. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Έλλην, Αθήνα 2005, σ. 33 - 34.

³⁶ X. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Έλλην, Αθήνα 2005, σ. 34 - 35.

³⁷ εννοείται της Γερμανίας ή Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας

Αγγλία (Βασιλεύς Εγβέρτος, 827).

Αυστρία (ενιαίο βασίλειο με την Ουγγαρία από το 1000).

Δανία (Βασιλεύς Κανούτος ο Μέγας, 1015).

Δύο Σικελίες (Νορμανδικό βασίλειο, 1130).

Σουηδία (1132, επανένωση των βασιλείων των Σουηδών και των Γότθων).

Πορτογαλία (Βασιλεύς Αλφόνσος Α΄, 1139).

Πρωσία (βασίλειο, 11 Ιανουαρίου 1701).

Ιταλία (βασίλειο της Σαρδινείας, 1720).

Ρωσία (αυτοανακήρυξη του Πέτρου Α΄ του Μεγάλου σε αυτοκράτορα, 22 Οκτωβρίου 1721).

Βαυαρία (26 Δεκεμβρίου 1805).

Σαξονία (11 Δεκεμβρίου 1806).

Βυτεμβέργη (26 Δεκεμβρίου 1806).

Ανόβερο (12 Οκτωβρίου 1814).

Ολλανδία (16 Μαΐου 1816).

Βέλγιο (2 Ιουλίου 1831).

Ελλάδα (7 Μαΐου 1832).

Τουρκία (βάσει της συνθήκης των Παρισίων, 30 Μαρτίου 1856).

Εντούτοις, έως ότου το θέμα διευθετηθεί στο Συνέδριο της Βιέννης το 1815, ανέκυπταν, όπως έχουμε ήδη εξετάσει, συνεχώς αντιδικίες.

Στο Συνέδριο της Βιέννης οι πληρεξούσιοι των κρατών διόρισαν μία επιτροπή η οποία, έπειτα από δύο μήνες, παρουσίασε ένα σχέδιο διακρίσεως των Μεγάλων Δυνάμεων σε τρεις τάξεις, σύμφωνα με τις οποίες θα καθορίζονταν και το προβάδισμα των διπλωματών τους. Καθώς όμως το σχέδιο αυτό δεν έτυχε καθολικής αποδοχής, επέστρεψαν στο απλό σχέδιο της παραβλέψεως του προβαδίσματος ανάμεσα στους ηγεμόνες και στην εξάρτηση της θέσεως των διπλωματικών αντιπροσώπων από την αρχαιότητά τους, δηλαδή από την ημερομηνία της επίσημης ανακοινώσεως της ελεύσεώς τους. Επίσης, στην προσπάθειά τους να απαλλαγούν από τα υπολείμματα των παλαιών αντιλήψεων, σύμφωνα με τα οποία κάποιοι εστεμμένοι τοποθετούνταν υψηλότερα από κάποιους άλλους, κατέφυγαν, ιδίως στην περίπτωση της υπογραφής των συνθηκών, σε μια παλαιότερη πρακτική, εκείνη της εναλλαγής (alternat).

Η εναλλαγή συνίσταται στο εξής: στο αντίγραφο του εγγράφου ή της συνθήκης που προοριζόταν για κάθε ξεχωριστή Δύναμη, τα ονόματα του αρχηγού

εκείνου του κράτους καθώς και των πληρεξουσίων του αναγράφονταν πριν από όλα τα υπόλοιπα, ενώ οι υπογραφές των πληρεξουσίων του επίσης τοποθετούνταν πριν από εκείνες των άλλων υπογραφόντων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, κάθε Μεγάλη Δύναμη καταλάμβανε με τη σειρά την τιμητική θέση. Επιπλέον, σε κάποιες περιπτώσεις, όπως στην περίπτωση προσχωρήσεως του Φιλίππου Ε' στην Τετραπλή Συμμαχία το 1718, η αρχή της εναλλαγή εφαρμοζόταν και ως προς το ότι για κάθε κράτος υπήρχαν περισσότερα του ενός αντίγραφα, όπου τα υπόλοιπα κράτη εναλλάσσονταν μεταξύ τους στη σειρά. Λ.χ., στην προηγούμενη περίπτωση, πλην του Αυτοκράτορος ο οποίος διατηρούσε παντού το προβάδισμα, οι υπόλοιπες τρεις χώρες εναλλάσσονταν μεταξύ τους ως προς τη σειρά των υπογραφών. Τα δώδεκα λοιπόν αντίγραφα που υπογράφησαν (έξι για τον Αυτοκράτορα και δύο για κάθε μία από τις τρεις χώρες), είχαν ως εξής:

Από την Ισπανία:	Αυτοκράτορας, Ισπανία, Αγγλία, Γαλλία
Από την Ισπανία:	Αυτοκράτορας, Ισπανία, Γαλλία, Αγγλία
Από την Γαλλία:	Αυτοκράτορας, Γαλλία, Αγγλία, Ισπανία
Από την Γαλλία:	Αυτοκράτορας, Γαλλία, Ισπανία, Αγγλία
Από την Αγγλία:	Αυτοκράτορας, Αγγλία, Ισπανία, Γαλλία
Από την Αγγλία:	Αυτοκράτορας, Αγγλία, Γαλλία, Ισπανία

Για την Ισπανία:	Αυτοκράτορας, Ισπανία, Αγγλία, Γαλλία
Για την Ισπανία:	Αυτοκράτορας, Ισπανία, Γαλλία, Αγγλία
Για την Γαλλία:	Αυτοκράτορας, Γαλλία, Αγγλία, Ισπανία
Για την Γαλλία:	Αυτοκράτορας, Γαλλία, Ισπανία, Αγγλία
Για την Αγγλία:	Αυτοκράτορας, Αγγλία, Ισπανία, Γαλλία
Για την Αγγλία:	Αυτοκράτορας, Αγγλία, Γαλλία, Ισπανία

Η Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία έπαψε να υφίσταται τον Ιούλιο του 1806, ως συνέπεια της δημιουργίας της Ομοσπονδίας του Ρήνου και το προβάδισμα έναντι των άλλων ηγεμόνων του οποίου έως τότε απήλαυε ο Γερμανός Αυτοκράτορας, χάθηκε χωρίς να είναι δυνατόν να διεκδικηθεί από τον Αυτοκράτορα της Αυστρίας, του οποίου ο τίτλος το 1815 αριθμούσε μόνον έντεκα έτη. Επίσης η Γαλλία δεν ήταν κατά τη συγκυρία εκείνη σε θέση να διεκδικήσει το προβάδισμα σε σχέση με τις υπόλοιπες Μεγάλες Δυνάμεις. Από τη χρονολογία εκείνη, η ισότητα ως προς την σειρά όλων

των ανεξάρτητων κυρίαρχων κρατών, είτε επρόκειτο για αυτοκρατορίες, είτε για βασιλεία ή δημοκρατίες, έγινε καθολικώς αποδεκτή, ενώ εξέλιπαν πλέον οι περιπτώσεις αρνήσεως της αρχής της εναλλαγής κατά την υπογραφή των συνθηκών (αν και στις ημέρες μας, στην περίπτωση των πολυμερών συνθηκών ως πιο πρακτική μέθοδος κατά την υπογραφή τους έχει υιοθετηθεί η αλφαβητική σειρά)³⁸.

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι, μολονότι τα γεγονότα που περιγράφησαν αφορούν σε μία εποχή όπου τα θέματα προβαδίσματος ανάμεσα στα κράτη θεωρούνταν ότι συνδέονταν στενά με το προσωπικό κύρος του κάθε ηγεμόνα, οι αλλαγές προς πιο δημοκρατικές μορφές διακυβερνήσεως δεν μείωσαν τη σημασία που αποδίδουν τα κράτη στη διατήρηση της θέσεώς τους έναντι των άλλων κρατών.³⁹

Σήμερα πλέον, σε εφαρμογή της αρχής της νομικής ισότητας των κρατών, δεν αποτελεί λόγο διακρίσεως ο τίτλος ενός αρχηγού κράτους. Όταν Αρχηγοί Κράτους συναντώνται σε εορτή, τελετή, διεθνή συνάντηση, δεξίωση ή γεύμα, μπορεί να εφαρμοσθεί ένα από τα τρία ακόλουθα κριτήρια ως προς την τοποθέτησή τους: εναλλασσόμενο προβάδισμα, αρχαιότητα στο αξίωμα και η αλφαβητική σειρά των κρατών τα οποία εκπροσωπούν. Τα δύο τελευταία κριτήρια είναι εκείνα που εφαρμόζονται πιο συχνά. Όπως προαναφέρθηκε, οι τίτλοι ή οι προσαγορεύσεις των Αρχηγών Κράτους (Πάπας, Αυτοκράτορας, Βασιλεύς, Πρόεδρος Δημοκρατίας, Μέγας Δούκας, Πρίγκηπας κ.λ.π.) ή το κράτος που εκπροσωπούν δεν μπορούν να θεμελιώνουν οιαδήποτε διαφορά μεταξύ τους. Πάντως είναι αποδεκτές ορισμένες εξαιρέσεις. Έτσι, όταν ο Πάπας παρευρίσκεται με την ιδιότητα Αρχηγού Κράτους μαζί με άλλους αρχηγούς κρατών σε επίσημη τελετή, γίνεται αποδεκτό ακόμη και σε μη καθολική χώρα να του παραχωρείται το προβάδισμα λόγω της πνευματικής του ιδιότητας. Σε μερικές μοναρχικές χώρες επίσης παρέχεται προβάδισμα επί των άλλων Αρχηγών Κράτους στους βασιλείς και πρίγκηπες αρχηγούς κρατών (προηγούνται δηλαδή οι εστεμμένοι των προέδρων δημοκρατίας). Γίνεται δεκτό ότι κάθε χώρα εφαρμόζει στο θέμα αυτό δικές της εθιμοτυπικές πρακτικές, αποφεύγοντας όμως,

³⁸ Υπήρξε ωστόσο μία εξαίρεση στην υιοθέτηση πλέον κατά την υπογραφή των διεθνών συνθηκών της αρχής της νομικής ισότητας των κρατών: στη συνθήκη των Βερσαλλιών και στις άλλες συνθήκες ειρήνης που προέκυψαν από την Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων το 1919, οι πέντε κύριες χώρες της Εγκάρδιας Συνεννοήσεως (Entente) έλαβαν το προβάδισμα έναντι όλων των άλλων κρατών και σε βάρος των Κεντρικών Αυτοκρατοριών.

³⁹ E. Satow, A Guide to Diplomatic Practice, Longman 1975

σύμφωνα με την αρχή της ισότητας των κρατών, ουσιώδεις διαφορές στην μεταχείριση των αρχηγών κρατών.

Συνηθίζεται, ο αρχηγός της χώρας όπου λαμβάνει χώρα συνάντηση αρχηγών κρατών να έχει την πρωτοκαθεδρία, είτε ως οικοδεσπότης στις εθιμοτυπικές εκδηλώσεις, είτε ως προεδρεύων διεθνών συναντήσεων. Όταν όμως η συνάντηση λαμβάνει χώρα στα πλαίσια δραστηριότητας διεθνούς οργανισμού, τηρούνται τα προβλεπόμενα από τον καταστατικό χάρτη του οργανισμού. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο π.χ. προεδρεύει ο αρχηγός κράτους ή κυβερνήσεως του οποίου η χώρα ασκεί την εκ περιτροπής προεδρία της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.⁴⁰

4. Προβάδισμα Διπλωματικού Σώματος

Το Διπλωματικό Σώμα (**diplomatic corps**) είναι το συλλογικό σώμα των ξένων διπλωματών διαπιστευμένων σε μια συγκεκριμένη χώρα: με τη στενή έννοια του όρου, είναι το σύνολο των αρχηγών των διπλωματικών αποστολών των διαπιστευμένων σε μια χώρα, ενώ με την ευρεία έννοια αποτελείται από όλους τους υπαλλήλους με διπλωματική ιδιότητα που τα διάφορα κράτη τοποθετούν σε μια άλλη πρωτεύουσα. Μερικές φορές ο όρος προσδιορίζεται λανθασμένα ως το συλλογικό σώμα των διπλωματών από μια συγκεκριμένη χώρα – ο σωστός όρος για την τελευταία αυτή περίπτωση θα ήταν “διπλωματική υπηρεσία” ή, για κάποιες χώρες, υπηρεσία εξωτερικών υποθέσεων (αντιστοίχως με το United States Foreign Service).

Το Διπλωματικό Σώμα αποτελεί μια ενότητα που δε μπορεί να υποδιαιρεθεί σε ομάδες με κριτήρια κάποιες ιδιότητες ή γνωρίσματα των διπλωματικών αντιπροσώπων που το αποτελούν. Τα μέλη του Διπλωματικού Σώματος μπορεί επίσης να συνεργάζονται μεταξύ τους σε μια σειρά θεμάτων, συμπεριλαμβανομένων και κάποιων από τις συνδιαλλαγές τους με την κυβέρνηση της φιλοξενούσης χώρας.

Του Διπλωματικού Σώματος προεδρεύει ο Πρύτανής του, ο οποίος είναι ο αρχαιότερος από τους πρέσβεις που υπηρετούν στην ίδια χώρα, ή σε κράτη με καθολική πλειοψηφία πληθυσμού, ο Νούντιος, εκπρόσωπος της Αγίας Έδρας.

⁴⁰ Javier Pérez de Cuéllar, Manual de derecho diplomatico, Fondo de cultura economica, Mexico, 1997, σ. 187,

Χ. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Έλλην, 2005.

Επιπλέον, ο Πρύτανης του Διπλωματικού Σώματος μερικές φορές έχει μια υψηλή θέση στη σειρά προβαδίσματος - στη Νέα Ζηλανδία για παράδειγμα, ο Πρύτανης προηγείται έναντι προσώπων, όπως ο Αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως, πρώην Γενικοί Κυβερνήτες και ο Πρόεδρος του Δικαστικού Σώματος.

α) Προβάδισμα του Διπλωματικού Σώματος έναντι των εθνικών αρχών

Το Διπλωματικό Σώμα δεν τυγχάνει πάντοτε κάποιας επίσημης αναγνώρισεως από τη φιλοξενούσα χώρα, ωστόσο τιμάται από το επίσημο τυπικό του προβαδίσματος. Το Διπλωματικό Σώμα μετέχει συνήθως στις επίσημες τελετές όταν σ' αυτές παρίσταται ο αρχηγός του κράτους, η δε υπηρεσία εθιμοτυπίας κάθε χώρας κρίνει τότε συντρέχουν οι προϋποθέσεις για την παρουσία του Διπλωματικού Σώματος. Όταν το Διπλωματικό Σώμα καλείται συλλογικά, του δίδεται η πρώτη θέση, διατηρείται η ενότητά του και δεν επιτρέπεται ο διαχωρισμός των πρέσβων από τους αρχηγούς διπλωματικών αποστολών άλλων τάξεων, όπως τους επιτετραμμένους πρεσβειών ή τους αναπληρωτές επιτετραμμένους⁴¹. Όταν καλούνται και οι σύζυγοι των αρχηγών των διπλωματικών αποστολών, η τοποθέτησή τους γίνεται είτε δίπλα στους συζύγους είτε σε χωριστό πλησίον χώρο.

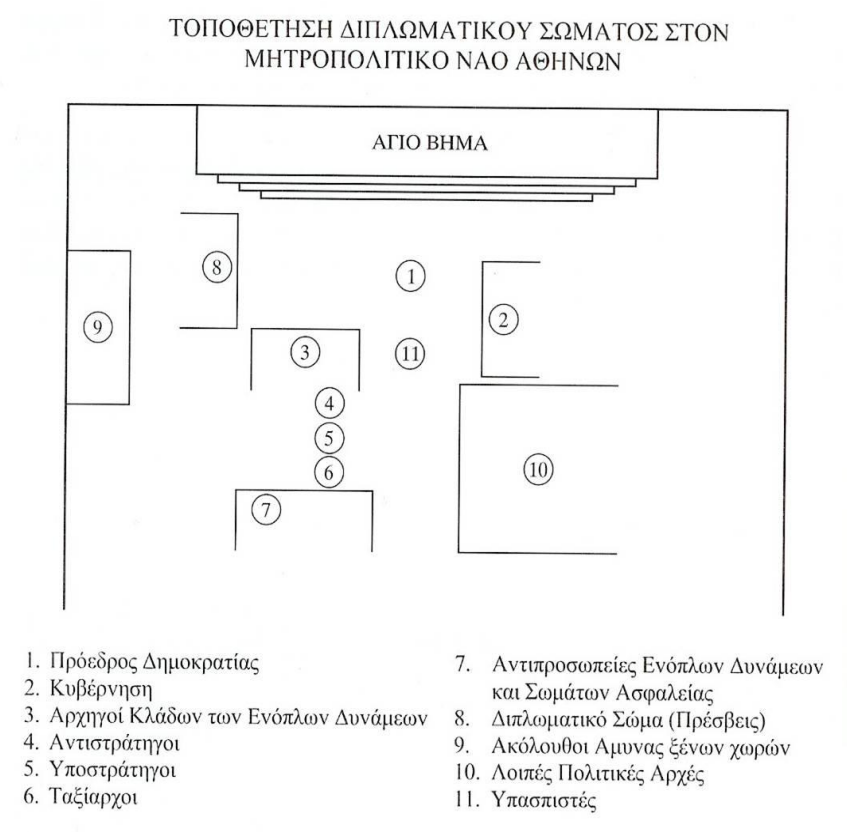
Στις εκδηλώσεις όπου το Διπλωματικό Σώμα συμμετέχει ενεργά και ως σύνολο, τα μέλη του, κατατασσόμενα σύμφωνα με τη σειρά προβαδίσματος που ορίζεται στη Σύμβαση της Βιέννης, τοποθετούνται στα δεξιά του κέντρου ή του τιμωμένου προσώπου, συνήθως του αρχηγού του κράτους. Εάν ωστόσο το διπλωματικό σώμα δεν έχει αντιπροσωπευτικό ρόλο σε μια εκδήλωση, οπότε τα μέλη του αποτελούν απλούς θεατές, ένα ειδικό μέρος ορίζεται χωριστά γι' αυτό, όπως ένα Βήμα σε μια εκκλησία, ενώ μπορεί να τοποθετηθεί και κατανεμημένο, όπως π.χ. στα θεωρεία ενός θεάτρου, αλλά πάντοτε με τον πιο τιμητικό τρόπο.

Στις παρελάσεις, το Διπλωματικό Σώμα (οι αρχηγοί των διπλωματικών αποστολών) συνοδεύει τον Αρχηγό του Κράτους στο χώρο της τελετής τοποθετούμενο στο δεξί του. Ανάλογη είναι η παρουσία του Διπλωματικού Σώματος στις επίσημες δοξολογίες. Συνηθίζεται στις περιπτώσεις αυτές να παρίστανται και οι

⁴¹ τους διπλωματικούς αυτούς βαθμούς (Envoy, Ministers και Charges d'affaires) θα τους δούμε στη συνέχεια.

ακόλουθοι άμυνας, τοποθετούμενοι εν σώματι αμέσως μετά τους αρχηγούς των διπλωματικών αποστολών.⁴²

Χαρακτηριστικά παραδείγματα τοποθετήσεως του διπλωματικού σώματος είναι τα ακόλουθα:

(Χ .Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων)

⁴² http://www.mywiseowl.com/articles/Diplomatic_Corps.

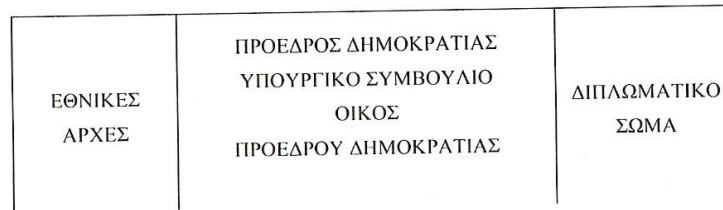
Ε. Satow, A Guide to Diplomatic Practice, Longman 1975,

Χ. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Έλλην, 2005.

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ
ΠΑΡΕΛΑΣΗ ΤΗΣ 25ης ΜΑΡΤΙΟΥ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ.

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΠΑΡΕΛΑΣΗ ΤΗΣ 14ης ΙΟΥΛΙΟΥ ΣΤΟ ΠΑΡΙΣΙ.

(X. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων)

Ωστόσο, σε πολλές επίσημες περιπτώσεις, οι διπλωματικοί αντιπρόσωποι καλούνται να παρευρεθούν ατομικά. Η σειρά προβαδίσματος των εθνικών αρχών και η θέση που καταλαμβάνουν μεταξύ αυτών ατομικά οι διπλωματικοί αντιπρόσωποι, ρυθμίζεται από τους εσωτερικούς κανονισμούς κάθε χώρας.

Στις μοναρχίες, όπως καθιερώθηκε από μακροχρόνια πρακτική, οι πρέσβεις τοποθετούνται αμέσως μετά τα μέλη του βασιλικού οίκου στη χώρα διαπιστεύσεώς τους. Στις καθολικές χώρες τοποθετούνται αμέσως μετά τους καρδινάλιους.

Στις δημοκρατίες η σειρά προβαδίσματός τους δεν έχει καθορισθεί παντού με έναν ομοιόμορφο τρόπο. Συνηθίζεται ωστόσο τρεις ή τέσσερις υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι να συνδέονται με τον αρχηγό του κράτους και να λαμβάνουν το προβάδισμα πριν από τους πρέσβεις, καθώς στο πρόσωπό τους εκφράζουν το κύρος της δημοκρατίας. Πρόκειται συνήθως για τον πρόεδρο της Βουλής, τον πρωθυπουργό και τον πρόεδρο του δικαστικού σώματος.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο εντούτοις έχει επικρατήσει ως κανόνας τα τελευταία χρόνια να δίνεται το προβάδισμα σε οκτώ προσωπικότητες ανάμεσα στην βασιλική οικογένεια και τους πρέσβεις (οι πρέσβεις εκεί χαίρουν ενός κοινού προβαδίσματος με τους Ύπατους Αρμοστές των κρατών της Κοινοπολιτείας). Αυτοί είναι, κατά τη σειρά προβαδίσματός τους, ο Αρχιεπίσκοπος του Καντέρμπουρυ, ο Πρόεδρος του

Δικαστικού Σώματος και της Βουλής των Λόρδων, ο Αρχιεπίσκοπος της Υόρκης, ο Πρωθυπουργός, ο πρώτος Λόρδος του Θησαυροφυλακίου, ο Λόρδος Πρόεδρος του Συμβουλίου, ο Πρόεδρος της Βουλής των Κοινοτήτων και ο Λόρδος Σφραγιδοφύλακας. Κατ' αυτόν τον τρόπο επομένως, οι Πρέσβεις και Ύπατοι Αρμοστές καταλαμβάνουν την 17^η θέση στην σειρά προβαδίσματος μετά τα μέλη της Βασιλικής Οικογένειας με τίτλο Βασιλικής Υψηλότητας και τους ανωτάτους κρατικούς και εκκλησιαστικούς αξιωματούχους που προαναφέρθηκαν.

Οι απεσταλμένοι Υπουργοί, για λόγους φιλοφρονήσεως, μπαίνουν στη σειρά προβαδίσματος μετά τους δούκες και τους μαρκησίους και οι σύζυγοί τους μετά τις δούκισσες και τις μαρκησίες. Το προβάδισμα των Επιτετραμμένων πρεσβειών δεν ορίζεται επισήμως και εναπόκειται στη διάθεση φιλοφρονήσεως.

Στις οικίες των διπλωματών και στην οικία ενός αξιωματούχου ή επισήμου της χώρας, όλα τα προαναφερθέντα πρόσωπα καθώς και οι εξ αίματος πρίγκηπες θα λάβουν το προβάδισμα έναντι των πρέσβων, ενώ στις ημέρες μας θα θεωρούταν πρέπον να τοποθετηθεί ο Υπουργός των Εξωτερικών (παρ' ότι δεν συμπεριλαμβάνεται ανάμεσα στα οκτώ προαναφερθέντα πρόσωπα) πριν από όλους τους πρέσβεις εκτός από τον Πρύτανη των πρέσβων. Επίσης στην οικία ενός διπλωμάτου, ο οικοδεσπότης δίνει το προβάδισμα στους ξένους συναδέλφους του έναντι των συμπατριωτών του, ανεξαρτήτως του βαθμού των τελευταίων.

Στη Γαλλία, ελλείψει γραπτής ρυθμίσεως, συνηθίζεται, όταν η επίσημη συνάντηση λαμβάνει χώρα σε γαλλικό οίκο, οι πρέσβεις να έπονται του Προέδρου της Δημοκρατίας και του Πρωθυπουργού. Σε ξένο οίκο, οι πρέσβεις τοποθετούνται μετά τον Πρωθυπουργό, τους Προέδρους των Νομοθετικών Σωμάτων και τον Υπουργό των Εξωτερικών. Όταν έχουν κληθεί μαζί υπουργοί και πρέσβεις, αυτοί εναλλάσσονται προηγουμένων των ξένων έναντι των γάλλων.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, το Διπλωματικό Σώμα συλλογικά τοποθετείται μετά Αντιπρόεδρο.⁴³ Ατομικά, οι ξένοι πρέσβεις κατέχουν την 8^η θέση στην σειρά προβαδίσματος και τοποθετούνται μετά τον Πρόεδρο της Βουλής των Αντιπροσώπων, ενώ οι επιτετραμμένοι, στην 28^η θέση, έρχονται μετά τον Υφυπουργό Άμυνας.

⁴³ Σύμφωνα με ό,τι αναφέρει ο E. Satow, A Guide to Diplomatic Practice, Longman 1975, σ. 258.

Στις Δημοκρατίες τις Λατινικής Αμερικής θεωρείται ότι το Διπλωματικό Σώμα έχει το προβάδισμα μετά τα μέλη της κυβερνήσεως και τους προέδρους των κοινοβουλίων.

Στην Ελλάδα, με την 16^η σειρά προβαδίσματος, οι ξένοι πρέσβεις τοποθετούνται μετά τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου και τους Γενικούς Επιτρόπους του Ελεγκτικού Συνεδρίου και των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων.⁴⁴

β) Προβάδισμα μεταξύ διπλωματικών αποστολών

Μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, κάθε ευρωπαϊκό κράτος είχε το δικό του σύστημα διπλωματικής ιεραρχίας. Η σχετική ιεραρχία διπλωματών από διαφορετικά κράτη υπήρξε αιτία σημαντικής διαφωνίας, η οποία επιτεινόταν από την επιμονή των μεγαλύτερων εθνών να κατατάσσονται στην ιεραρχία οι διπλωμάτες τους υψηλότερα από τους ομολόγους τους των μικροτέρων εθνών.

Σε μια προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος, η Συνδιάσκεψη της Βιέννης το 1815 εγκαθίδρυσε επισήμως ένα διεθνές σύστημα διπλωματικής ιεραρχίας. Οι τέσσερις ιεραρχικές βαθμίδες στο πλαίσιο του συστήματος αυτού ήσαν οι ακόλουθες:

1. **Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary**, ή απλώς **Ambassador** (Πρέσβυς). Μια διπλωματική αποστολή με επικεφαλής έναν Πρέσβυ θα ήταν στο εξής γνωστή ως Πρεσβεία.
2. **Envoy Extraordinary and Minister Plenipotentiary**, ή απλώς **Envoy** (Απεσταλμένος Υπουργός). Μια διπλωματική αποστολή με επικεφαλής έναν απεσταλμένο υπουργό θα ονομαζόταν *Legation* (Πρεσβεία Β' τάξεως).
3. **Minister Resident**, ή απλώς **Minister** (Υπουργός). Μια διπλωματική αποστολή με επικεφαλής έναν Υπουργό θα ονομαζόταν επίσης *Legation*.
4. **Chargé d'affaires**, ή απλώς **Chargé** (Επιτετραμμένος). Όπως δηλώνει και ο γαλλικός τίτλος, ένας επιτετραμμένος θα ήταν υπεύθυνος για τα θέματα μιας πρεσβείας ή μιας *legation* κατά την (συνήθως προσωρινή) απουσία ενός πιο υψηλόβαθμου διπλωμάτη.

⁴⁴ E. Satow A Guide to Diplomatic Practice, Longman 1975,
X. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Έλλην, 2005.

Από τους τέσσερις ιεραρχικούς βαθμούς, μόνον ο πρέσβυς εκπροσωπεί τον αρχηγό του κράτους (αντί για την κυβέρνηση, όπως συμβαίνει με τους υπόλοιπους βαθμούς). Αρχικά επίσης, μόνον ο πρέσβυς νομιμοποιούταν να χρησιμοποιεί τον τιμητικό τίτλο ‘Η Αυτού Εξοχότης του’.

Όπως προέκυψε, αυτό το σύστημα διπλωματικής ιεραρχίας δεν συνέβαλε καθόλου στην επίλυση του προβλήματος που αφορούσε στο προβάδισμα ανάμεσα στα έθνη. Λειτουργήσε μάλιστα αντιστρόφως, καθώς οι κατάλληλοι κάθε φορά διπλωματικοί βαθμοί ιεραρχίας θα καθορίζονταν από το προβάδισμα ανάμεσα στα κράτη. Ως εκ τούτου, οι ανταλλαγές πρέσβων (η υψηλότερη διπλωματική βαθμίδα) θα περιορίζονταν μόνον ανάμεσα στα μεγαλύτερα κράτη. Αντιθέτως, ένα μεγαλύτερο κράτος πιθανόν θα έστελνε μόνον έναν απεσταλμένο υπουργό σε ένα μικρότερο κράτος, το οποίο με τη σειρά του θα έστελνε επίσης έναν απεσταλμένο υπουργό στο μεγαλύτερο κράτος. Ως αποτέλεσμα, οι ΗΠΑ δεν χρησιμοποιούσαν το βαθμό του πρέσβως μέχρι το τέλος του 19^{ου} αιώνα. Με το τέλος όμως του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, δεν θεωρούνταν πλέον αποδεκτό να αντιμετωπίζονται μερικά κράτη ως κατώτερα σε σύγκριση με κάποια άλλα. Κατά συνέπεια, η χρήση των βαθμών του απεσταλμένου υπουργού και του υπουργού σταδιακά έπαυσε και σε κάθε περίπτωση ο μόνος μόνιμος διπλωματικός βαθμός που χρησιμοποιείται σήμερα είναι αυτός του πρέσβως.⁴⁵

Η Σύμβαση της Βιέννης (1961) ‘Περί Διπλωματικών Σχέσεων’ (άρθρο 14), επαναλαμβάνοντας τη σχετική διάταξη του Κανονισμού της Βιέννης (1815), κατανέμει τους αρχηγούς των διπλωματικών αποστολών τους διαπιστευμένους σε μία χώρα στις τρεις ακόλουθες τάξεις με αντίστοιχη σειρά προβαδίσματος:

- i) Διαπιστευμένους στον Αρχηγό του Κράτους Πρέσβεις, Νουντσίους ή άλλους αρχηγούς αποστολών με αντίστοιχο βαθμό (π.χ. Υπάτους Αρμοστές που διαπιστεύουν μεταξύ τους οι χώρες της Κοινοπολιτείας)
- ii) Διαπιστευμένους στον Αρχηγό του Κράτους Απεσταλμένους Υπουργούς ή Ιντερνουντσίους.
- iii) Διαπιστευμένους στον Υπουργό των Εξωτερικών Επιτετραμμένους.

⁴⁵ <http://en.wikipedia.org/wiki/Diplomacy>

Στην εποχή μας, η δεύτερη κατηγορία αρχηγών αποστολών (Απεσταλμένοι Υπουργοί, Ιντερνούντσιοι) έχει στην πράξη εκλείψει, κατάργηση που αποτελεί συνεπή εφαρμογή στις διπλωματικές σχέσεις της νομικής ισότητας των κρατών.

Όσον αφορά την κατηγορία των Επιτετραμμένων των διαπιστευμένων στον Υπουργό των Εξωτερικών (Chargés d' Affaires en pied), ο θεσμός αυτός είναι περιορισμένης εφαρμογής σήμερα και συναντάται όταν οι σχέσεις δύο χωρών δεν έχουν απόλυτα ομαλοποιηθεί ή δεν θεωρείται σκόπιμο να συναφθούν σε επίπεδο πρέσβων (π.χ. Διπλωματικοί Αντιπρόσωποι μεταξύ Ελλάδος και Ισραήλ μέχρι το 1991 και Προϊστάμενοι Γραφείων Συνδέσμου μεταξύ Ελλάδος και Π.Γ.Δ.Μ.).

Μια τελευταία τάξη, προσωρινών αρχηγών διπλωματικής αποστολής, είναι οι Αναπληρωτές Επιτετραμμένοι (Chargés d' Affaires ad interim) που αναλαμβάνουν την διεύθυνση της αποστολής σε περιπτώσεις χηρείας της θέσεως του αρχηγού της αποστολής ή αδυναμίας ασκήσεως των καθηκόντων του λόγω ασθενείας ή απουσίας. Οι Αναπληρωτές Επιτετραμμένοι έπονται των Επιτετραμμένων των διαπιστευμένων στον Υπουργό των Εξωτερικών.

Η σειρά των αρχηγών της αποστολής που φέρουν τον ίδιο βαθμό, ορίζεται αναλόγως με την ημερομηνία και ώρα κατά την οποία ανέλαβαν τα καθήκοντά τους. Χρόνος δε αναλήψεως των καθηκόντων είναι είτε εκείνος της επιδόσεως των διαπιστευτηρίων στον Αρχηγό του Κράτους στη συγκεκριμένη χώρα, είτε εκείνος της γνωστοποίησεως της αφίξεως του αρχηγού της αποστολής στην χώρα διαπιστεύσεως, εφ' όσον στη συνέχεια υποβλήθηκαν τα αντίγραφα των διαπιστευτηρίων (άρθρο 13). Κάθε κράτος έχει την ευχέρεια να ακολουθήσει τη μία ή την άλλη πρακτική την οποία όμως οφείλει να εφαρμόζει κατά τρόπο ομοιόμορφο για όλους τους αρχηγούς των διπλωματικών αποστολών.

Εξαίρεση στον κανόνα αυτόν της σειράς προβαδίσματος μεταξύ των πρέσβων αποτελεί η περίπτωση των Νουντσίων εκπροσώπων της Αγίας Έδρας, οι οποίοι κατ' έθιμο που κατοχυρώνει η Σύμβαση της Βιέννης (άρθρο 16 παρ. 3), σε ορισμένες χώρες καθολικές, ασχέτως με τον χρόνο αναλήψεως καθηκόντων, έχουν το προβάδισμα έναντι όλων των άλλων πρέσβων και είναι Πρυτάνεις του Διπλωματικού Σώματος.

Επίσης, όλοι οι πρέσβεις δείχνουν σεβασμό στον Πρύτανη του Διπλωματικού Σώματος.

Μεταξύ των Αναπληρωτών Επιτετραμμένων το προβάδισμα ρυθμίζεται από τον χρόνο που ανέλαβαν την προσωρινή διεύθυνση της αποστολής και εφ' όσον τούτο κοινοποιήθηκε στο Υπουργείο Εξωτερικών της χώρας διαπιστεύσεως.⁴⁶

γ) Ατομικό προβάδισμα μεταξύ μελών διαφόρων διπλωματικών αποστολών.

Οι βαθμοί της διπλωματικής ιεραρχίας μπορεί συχνά, ιδιαίτερα για τους νεοεισερχόμενους στο διπλωματικό χώρο, να είναι ανοίκειοι και να προκαλούν σύγχυση.

Για τον καθορισμό της σειράς αυτής προβαδίσματος λαμβάνονται υπ' όψιν διαδοχικά ο βαθμός του διπλωματικού πράκτορα, η αρχαιότητα στο αξίωμα και, σε περίπτωση συμπτώσεως των δύο αυτών κριτηρίων, η ηλικία.

Επομένως, η σειρά του ατομικού προβαδίσματος μεταξύ μελών διαφόρων διπλωματικών αποστολών είναι η ακόλουθη:

- i) Νούντσιος (στις χώρες όπου είναι Πρύτανης του Διπλωματικού Σώματος)
- ii) Πρέσβεις και Έπατοι Αρμοστές
- iii) Απεσταλμένοι Υπουργοί διαπιστευμένοι στον Αρχηγό του Κράτους
- iv) Επιτετραμμένοι διαπιστευμένοι στον Υπουργό Εξωτερικών
- v) Αναπληρωτές Επιτετραμμένοι κατά την ημερομηνία αναλήψεως της διεύθυνσεως της αποστολής
- vi) Αναπληρωτές Επιτετραμμένοι Πρεσβειών Β' Τάξεως (Legations) κατά την ημέρα αναλήψεως της διεύθυνσεως της αποστολής
- vii) Σύμβουλοι Πρεσβείας
- viii) Α' Γραμματείς Πρεσβείας
- ix) Β' Γραμματείς Πρεσβείας
- x) Λοιποί Γραμματείς και Ακόλουθοι Πρεσβείας.

Στις κατηγορίες vii έως x η σειρά αρχαιότητας εξαρτάται από την ημερομηνία της επίσημης ανακοινώσεως της αναλήψεως καθηκόντων του μέλους της αποστολής προς το υπουργείο Εξωτερικών της χώρας διαπιστεύσεως.⁴⁷

⁴⁶ Χ. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Έλλην, 2005, σ. 38-40.

⁴⁷ Ως ανωτέρω, σ. 40-41.

δ) Προβάδισμα μεταξύ μελών μιας διπλωματικής αποστολής.

Η σειρά προβαδίσματος των μελών του διπλωματικού προσωπικού μιας αποστολής ενδιαφέρει την ίδια την αποστολή από πλευράς εσωτερικής ιεραρχίας, αλλά και τη χώρα διαπιστεύσεως για λόγους ανάλογης μεταχειρίσεως κάθε μέλους σε σχέση με το λοιπό προσωπικό της αποστολής.

Η σειρά αυτή προσδιορίζεται σύμφωνα με τους κανονισμούς της χώρας στην οποία ανήκει κάθε διπλωματική αποστολή και ανακοινώνεται από τον αρχηγό της αποστολής στο Υπουργείο Εξωτερικών του κράτους διαπιστεύσεως.

Για να διαφυλαχθεί το κύρος του διπλωματικού υπαλλήλου που αναπληρώνει τον αρχηγό της αποστολής σε περίπτωση απουσίας του, συνηθίζεται να έπεται αυτός του προϊσταμένου της αποστολής. Ο Οργανισμός του ελληνικού Υπουργείου των Εξωτερικών (Νόμος 2594/1998, άρθρο 6, παρ. 4) υιοθετεί την αρχή αυτή ορίζοντας ότι, στις αρχές του εξωτερικού, οι υπάλληλοι του Υπουργείου Εξωτερικών προτάσσονται των ισοβάθμων υπαλλήλων των άλλων Υπουργείων που υπηρετούν στο εξωτερικό και ότι ο Επιτετραμμένος και ο αναπληρωτής του Πρέσβευς έχουν πάντοτε το προβάδισμα.

Με νόμο του Υπουργείου Εξωτερικών (Νόμος Υπ' αριθ. 3196, ΦΕΚ 274/2-12-2003, Τ. Α'), οι Υπάλληλοι Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων ανήκουν πλέον στο Υπουργείο Εξωτερικών και ορίζεται η αντιστοιχία τους με τους λοιπούς διπλωματικούς υπαλλήλους ως εξής (άρθρο 12):

- α. Γενικός Σύμβουλος Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων Α': αντιστοιχεί στο βαθμό του Πληρεξουσίου Υπουργού Α'.
- β. Γενικός Σύμβουλος Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων Β': αντιστοιχεί στο βαθμό του Πληρεξουσίου Υπουργού Β'.
- γ. Σύμβουλος Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων Α': αντιστοιχεί στο βαθμό του Συμβούλου Πρεσβείας Α'.
- δ. Σύμβουλος Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων Β': αντιστοιχεί στο βαθμό του Συμβούλου Πρεσβείας Β'.
- ε. Γραμματέας Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων Α': αντιστοιχεί στο βαθμό του Γραμματέα Πρεσβείας Α'.
- στ. Γραμματέας Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων Β': αντιστοιχεί στο βαθμό του Γραμματέα Πρεσβείας Β'.

ζ. Γραμματέας Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων Γ': αντιστοιχεί στο βαθμό του Γραμματέα Πρεσβείας Γ'.

η. Ακόλουθος Οικονομικών Υποθέσεων: αντιστοιχεί στο βαθμό του Ακολούθου Πρεσβείας.

Ακόμη, ορίζεται ότι ‘‘οι υπάλληλοι του κλάδου Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων ανακοινώνονται στη διπλωματική επετηρίδα της χώρας όπου υπηρετούν με το διπλωματικό βαθμό με τον οποίο εξομοιούνται, προστιθεμένης της φράσης ‘‘Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων’’. Οι εν λόγω υπάλληλοι έχουν διπλωματική ιδιότητα και όλα τα προνόμια και ευεργετήματα που παρέχονται στα υπόλοιπα μέλη του διπλωματικού προσωπικού, όπως αυτά καθορίζονται από το διεθνές δίκαιο και τους ελληνικούς νόμους. Σε κάθε περίπτωση, το προσωπικό του κλάδου Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων έπεται του νόμιμου αναπληρωτή του προϊσταμένου της διπλωματικής ή προξενικής αρχής υπαλλήλου.’’

Δυσχέρεια υπάρχει για τον καθορισμό αντιστοιχίας βαθμών των διπλωματικών υπαλλήλων με τους υπηρετούντες στο εξωτερικό υπαλλήλους άλλων υπουργείων των οποίων η υπηρεσιακή εξέλιξη δεν έχει τον ίδιο αριθμό βαθμών με τον διπλωματικό κλάδο. Κατά γενικό τρόπο πάντως στην περίπτωση αυτή βοηθά η κατάταξη των υπουργείων, η οποία καθορίζεται από την σειρά την οποία έχει κάθε Υπουργός στην Απόφαση του Διορισμού της κάθε Κυβερνήσεως που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Εντούτοις στη χώρα μας, δεν παρουσιάζεται δυσκολία ειδικά για την αντιστοιχία των βαθμών μεταξύ διπλωματικών υπαλλήλων του Υπουργείου Εξωτερικών και των στρατιωτικών υπαλλήλων, εφ’ όσον και οι δύο κλάδοι διαθέτουν εννέα βαθμούς υπηρεσιακής εξέλιξης με ανωτέρους βαθμούς του αυτού του Πρέσβως – Αντιστρατήγου (ή Αντιναυάρχου, Αντιπετράρχου) και κατωτέρους βαθμούς αυτούς του Ακολούθου Πρεσβείας – Ανθυπολοχαγού (ή Σημαιοφόρου, Ανθυποσηναγού).⁴⁸

⁴⁸ Χ. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Έλλην, 2005, σ. 41-42.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ	ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ
Αντιστράτηγος Αντιναύαρχος Αντιπτέραρχος	Πρέσβης
Υποστράτηγος Υποναύαρχος Υποπτέραρχος	Πληρεξούσιος Υπουργός Α΄
Ταξίαρχος Αρχιπλοίαρχος	Πληρεξούσιος Υπουργός Β΄
Συνταγματάρχης Πλοίαρχος Σμήναρχος	Σύμβουλος Α΄ Τάξεως
Αντισυνταγματάρχης Αντιπλοίαρχος Αντισμήναρχος	Σύμβουλος Β΄ Τάξεως
Ταγματάρχης Πλωτάρχης Επισμηναγός	Γραμματεύς Α΄ Τάξεως
Λοχαγός Υποπλοίαρχος Σμηναγός	Γραμματεύς Β΄ Τάξεως
Υπολοχαγός Ανθυποπλοίαρχος Υποσμηναγός	Γραμματεύς Γ΄ Τάξεως
Ανθυπολοχαγός Σημαιοφόρος Ανθυποσμηναγός	Ακόλουθος Πρεσβείας

Παραδείγματα εσωτερικού προβαδίσματος σε διπλωματικές αντιπροσωπείες

ι. Το σύστημα ιεραρχήσεως των μελών των διπλωματικών αποστολών των ΗΠΑ

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary (ο διπλωμάτης που είναι ο διαπιστευμένος αντιπρόσωπος ενός αρχηγού κράτους σε έναν άλλον αρχηγό κράτους. Στις ΗΠΑ, ο Πρέσβης διορίζεται από τον Πρόεδρο της χώρας και υπόκειται στην έγκριση της Γερουσίας⁴⁹)

⁴⁹ http://www.encyclopedia.com/html/section/diplomat_themoderndiplomaticservice.asp

Ministers Plenipotentiary

Ministers

Chargé d'Affaires ad hoc ή pro tempore (**chargé d'affaires** – ο διπλωμάτης που διαπιστεύεται με επιστολή στον Υπουργό Εξωτερικών μίας χώρας στον ομόλογό του σε μία άλλη χώρα, στη θέση ενός κανονικά διαπιστευμένου πρέσβευς)

Chargé d'Affaires ad interim (επίσης αναφερόμενος ως chargé; ο διπλωμάτης που αντικαθιστά έναν πρέσβη ή υπουργό κατά την απουσία του)

Minister-Counselors

Counselors [διπλωματικός τίτλος που δίδεται στον επικεφαλής ενός τμήματος της πρεσβείας, όπως ο "Counselor for Political Affairs" ή "Political Counselor", Σύμβουλος Πολιτικών Υποθέσεων. Σε περίπτωση απουσίας των Counselors, επικεφαλής των τμημάτων τίθενται Γραμματείς (Senior Secretaries)]

Army Attachés , Naval Attachés και Air Attachés (ο στρατιωτικός ή ο πολιτικός υπάλληλος – τεχνικός ειδικός της αποστολής)

Civilian Attachés (ακόλουθοι- πολιτικοί υπάλληλοι που δεν ανήκουν στο Υπουργείο Εξωτερικών)

First Secretaries

Second Secretaries

Assistant Army, Naval and Air Attachés (βοηθοί ακόλουθοι)

Civilian Assistant Attachés (βοηθοί ακόλουθοι- πολιτικοί υπάλληλοι που δεν ανήκουν στο Υπουργείο Εξωτερικών)

Third Secretaries και Assistant Attachés⁵⁰

⁵⁰ <http://www.state.gov/documents/organization/15742.pdf#search='diplomatic%20etiquette'>

ii. Το εσωτερικό προβάδισμα στις διπλωματικές αντιπροσωπείες
του Ηνωμένου Βασιλείου.

Στις βρετανικές αποστολές στο εξωτερικό, το προβάδισμα ανάμεσα στα μέλη του υπουργείου εξωτερικών και στα υπόλοιπα μέλη της αποστολής καθορίζεται ως εξής:

1. Οι διπλωματικοί υπάλληλοι του Υπουργείου Εξωτερικών της Αυτής Μεγαλειότητας λαμβάνουν το προβάδισμα *inter se* σύμφωνα με το βαθμό τους στην Υπηρεσία.
2. Οι διπλωματικοί υπάλληλοι με τον ίδιο βαθμό θα έχουν προβάδισμα αναλόγως με την ημερομηνία διορισμού τους στο βαθμό αυτόν.
3. Ως προς τον Διπλωματικό Κατάλογο της χώρας διαπιστεύσεως, θα ακολουθείται η σειρά αρχαιότητας που προκύπτει κατά την εφαρμογή της γενικής αρχής που αναφέρεται στις παραγράφους 1 και 2.
4. Ο διπλωματικός υπάλληλος που κανονικά προορίζεται ως Επιτετραμμένος πρεσβείας κατά την απουσία του αρχηγού της διπλωματικής αποστολής, θα είναι ο αρχαιότερος αξιωματούχος που χειρίζεται πολιτικά θέματα.
5. Οι Ακόλουθοι της Υπηρεσίας στις διπλωματικές αποστολές θα τοποθετούνται μαζί, αλλά αμέσως μετά τον αξιωματούχο του υπουργείου εξωτερικών που ορίζεται ως αναπληρωτής του αρχηγού της διπλωματικής αποστολής σε περίπτωση απουσίας του, καθώς και τους άλλους διπλωμάτες καριέρας του Υπουργείου Εξωτερικών με τον ίδιο βαθμό με τον αξιωματούχο περί ου ο λόγος. Ωστόσο οι αξιωματούχοι του Υπουργείου Εξωτερικών 5^{ου} βαθμού οι οποίοι έχουν το βαθμό του Υπουργού θα έχουν σε κάθε περίπτωση το προβάδισμα πριν από τους Ακολούθους της Υπηρεσίας.
6. Οι Βοηθοί Ακόλουθοι της Υπηρεσίας θα τοποθετηθούν μαζί, αλλά μετά τους διπλωματικούς υπαλλήλους του Υπουργείου Εξωτερικών του 8^{ου} βαθμού (Γραμματείς Β'), εκτός από τα πόστα όπου τέτοιοι Βοηθοί Ακόλουθοι είναι οι μοναδικοί μόνιμοι αντιπρόσωποι της Υπηρεσίας, οπότε και θα έχουν το προβάδισμα που αναφέρεται στην προηγούμενη παράγραφο.
7. Ειδικευμένοι Ακόλουθοι εκτός της υπηρεσίας του Υπουργείου Εξωτερικών θα τοποθετηθούν μαζί αλλά μετά τους Ακολούθους της Υπηρεσίας. Οι Βοηθοί Ειδικευμένοι Ακόλουθοι θα τοποθετηθούν δίπλα αλλά μετά τους Βοηθούς Ακολούθους της Υπηρεσίας, αλλά σε καμιά περίπτωση δεν θα έχουν

το προβάδισμα έναντι των αξιωματούχων του Υπουργείου Εξωτερικών 8^{ου} βαθμού (Γραμματείς Β'). Μεταξύ τους, οι Ειδικευμένοι Ακόλουθοι εκτός της υπηρεσίας του Υπουργείου Εξωτερικών και οι Βοηθοί Ακόλουθοι θα τοποθετούνται βάσει της ημερομηνίας διορισμού τους ανεξαρτήτως του προσωπικού τους βαθμού. Τα ανωτέρω δεν ισχύουν για τους Ακολούθους του Υπουργείου Εργασίας, των οποίων η θέση προσδιορίζεται στην παράγραφο 9.

8. Διπλωματικοί υπάλληλοι του Υπουργείου Εξωτερικών της Αυτής Μεγαλειότητας οι οποίοι αναπληρώνουν διπλωματικούς υπαλλήλους με ανώτερο βαθμό, θα έχουν το προβάδισμα σύμφωνα με το βαθμό τους, αλλά κάτω από τους διπλωματικούς υπαλλήλους που έχουν τον ίδιο, ουσιαστικό όμως, βαθμό.
9. Ο διπλωματικός βαθμός που δίνεται στους Ακολούθους του Υπουργείου Εργασίας θα εξισούται με τον ενδεδειγμένο βαθμό του Υπουργείου Εξωτερικών στο πόστο όπου διορίζονται. Αυτός ο βαθμός δεν θα είναι υψηλότερος από εκείνον του Συμβούλου ούτε από εκείνον του Επιτετραμμένου που έχει ορισθεί. Στις επίσημες περιπτώσεις θα αναφέρεται ως Σύμβουλος (Εργασίας), Γραμματέας Α' (Εργασίας) ή Γραμματέας Β' (Εργασίας). Θα πρέπει να αναφέρονται κατ' αυτόν τον τρόπο στον Διπλωματικό Κατάλογο της χώρας διαπιστεύσεως και να τοποθετούνται όχι με τους άλλους Ακολούθους αλλά με τα μέλη του Υπουργείου Εξωτερικών με τον ίδιο βαθμό.
10. Όταν συμπεριλαμβάνονται στον Διπλωματικό Κατάλογο της χώρας διαπιστεύσεως διπλωμάτες του Υπουργείου Εξωτερικών (και κάποιοι προσωρινοί διπλωματικοί υπάλληλοι) που έπονται ενός Γραμματέα Γ', θα λαμβάνουν τον διπλωματικό βαθμό του νεώτερου ακολούθου (junior attaché). Αυτός ο τίτλος χρησιμοποιείται για να αποφευχθεί η σύγχυση ανάμεσα στην παλαιά χρήση του όρου 'ακόλουθος' η οποία αναφερόταν στο status ατόμων που τώρα πλέον αναφέρονται ως junior attaché, και το καινούριο νόημα το οποίο έχει πλέον αποκτήσει ο όρος 'ακόλουθος' και το οποίο δηλώνει το status ενός υπαλλήλου ενός υπουργείου πλην του Υπουργείου Εξωτερικών, ο οποίος, λόγω της θέσεώς του σε μια διπλωματική αποστολή ως αντιπροσώπου

του υπουργείου του, τοποθετείται αμέσως μετά τους Ακολούθους της Υπηρεσίας του Υπουργείου Εξωτερικών.⁵¹

ε) Διπλωματική Επετηρίδα.

Η Υπηρεσία Εθιμοτυπίας κάθε Υπουργείου Εξωτερικών εκδίδει, με συχνή περιοδικότητα, διπλωματική επετηρίδα η οποία περιέχει τα ονόματα του διπλωματικού προσωπικού κάθε αποστολής, με τη σειρά προβαδίσματος, τον τίτλο, τα καθήκοντά τους και τον χρόνο αναλήψεως υπηρεσίας. Αναφέρονται επίσης τα ονόματα των συζύγων τους.

Οι διαπιστευμένες σε μια χώρα διπλωματικές αποστολές καταχωρούνται στην διπλωματική επετηρίδα με την αλφαβητική σειρά του ονόματος του κράτους που εκπροσωπούν. Ανάλογα με την πρακτική κάθε υπηρεσίας εθιμοτυπίας, η διπλωματική επετηρίδα εκδίδεται στην αγγλική, γαλλική ή και άλλη γλώσσα.

Η διπλωματική επετηρίδα περιέχει επίσης πίνακα όλων των διαπιστευμένων στη χώρα αρχηγών διπλωματικών αποστολών, με τη σειρά προβαδίσματος και την ημερομηνία αναλήψεως των καθηκόντων τους.⁵²

5. Προβάδισμα στους διεθνείς οργανισμούς.

α) Προβάδισμα μεταξύ των διεθνών οργανισμών.

Η καθιέρωση του προβαδίσματος ανάμεσα στους διεθνείς οργανισμούς αποτελεί ένα μάλλον λεπτό θέμα, διότι κάποιοι ανάμεσά τους αξιώνουν, για τοπικούς λόγους, μία ιδιαίτερη θέση λόγω της σπουδαιότητας του ρόλου που διαδραματίζουν ή της αρχαιότητάς τους σε σχέση με την ίδρυσή τους.

Τα κριτήρια ταξινομήσεως των διεθνών οργανισμών είναι πολλά, παρουσιάζουν δε ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Κατ' αρχήν, οι οργανισμοί μπορούν να καταταγούν σύμφωνα με τη μορφή της ιδρυτικής τους πράξης, τη σπουδαιότητά τους, καθώς και τον αριθμό των μελών τους.

⁵¹ E. Satow, A Guide to Diplomatic Practice, Longman 1975.

⁵² Χ. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Έλλην, 2005, σ. 42.

Επίσης οι διεθνείς οργανισμοί κατατάσσονται βάσει των ιδρυτών τους: κυβερνήσεις, διοικήσεις, ιδιωτικές οργανώσεις (μη κυβερνητικές). Αυτός είναι και ένας εύκολος τρόπος διακρίσεως. Ωστόσο, υπάρχουν μη κυβερνητικοί οργανισμοί με πολύ σημαντική διεθνή επιρροή, όπως η Ένωση Κοινοβουλίων, το Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο και τα μεγάλα κεντρικά συνδικάτα, ενώ υπάρχουν ακόμη πολλοί μεικτοί οργανισμοί.

Ένα άλλο κριτήριο αποτελεί το εάν οι οργανισμοί είναι γενικού ή ειδικού σκοπού. Σ' αυτήν την περίπτωση οι διακυβερνητικοί οργανισμοί, πολιτικοί ή στρατιωτικοί, παίρνουν το προβάδισμα, μεταξύ δε αυτών των κατηγοριών το προβάδισμα έχουν οι διεθνείς οργανισμοί των οποίων η γεωγραφική εμβέλεια είναι η μεγαλύτερη.

Οι διεθνείς οργανισμοί είναι δυνατόν να ιεραρχηθούν και συμφώνως προς την ισχύ τους. Υπάρχουν λ.χ. συμβουλευτικοί οργανισμοί, των οποίων η εξουσία ως προς τη λήψη αποφάσεων αφορά μόνο στον προϋπολογισμό τους, ενώ άλλοι οργανισμοί, όπως οι διοικητικοί και οι πολιτικοί, έχουν ένα πιο εκτεταμένο πεδίο εξουσίας. Άλλοι τέλος έχουν ακόμη και τη δυνατότητα καταναγκασμού, όπως είναι η περίπτωση του ΟΗΕ, μέσω του Συμβουλίου Ασφαλείας.

Άλλος τρόπος ταξινομήσεως τέλος είναι ο τρόπος χρηματοδότησεως τους (εάν διαθέτουν ιδίους πόρους ή δέχονται κρατικές επιδοτήσεις).

Μεταξύ των ανωτέρω κριτηρίων για την κατάταξη των διεθνών οργανισμών, έχει επικρατήσει η ακόλουθη ιεράρχησή τους:

- i) Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τους μεγάλους διεθνείς οργανισμούς. Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, γενικού χαρακτήρα και με παγκόσμια δράση, έχει φυσικά το προβάδισμα. Ακολουθούν οι περιφερειακοί οργανισμοί πολιτικού ή στρατιωτικού χαρακτήρα και στη συνέχεια οι μεγάλοι διεθνείς οργανισμοί διοικητικού, οικονομικού, κοινωνικού και πολιτισμικού χαρακτήρα. Την πρώτη θέση μεταξύ αυτών καταλαμβάνουν οι ειδικευμένες οργανώσεις των Ηνωμένων Εθνών κατά χρονολογική σειρά προσχωρήσεώς τους στον Ο.Η.Ε.
- ii) Δεύτεροι στη σειρά προβαδίσματος έρχονται οι μεγάλοι οργανισμοί περιφερειακού χαρακτήρα.
- iii) Έπονται οι ενώσεις και οι αυτόνομοι διακυβερνητικοί διοικητικοί οργανισμοί με παγκόσμια ή περιφερειακή εμβέλεια.

- iv) Τέλος κατατάσσονται οι άλλοι διεθνείς μη κυβερνητικοί οργανισμοί. Αυτοί έχουν καταταγεί από το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ σε δύο κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται δέκα οργανισμοί των οποίων οι οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητες τους συνδέουν στενά με τις αντίστοιχες δραστηριότητες που αναπτύσσει το Συμβούλιο. Αυτοί οι οργανισμοί έχουν το δικαίωμα αντιπροσωπεύσεως στις συνεδριάσεις του Συμβουλίου μέσω παρατηρητών. Ο δεύτερος κατάλογος περιλαμβάνει εκατόν δώδεκα οργανισμούς με αναγνωρισμένη αρμοδιότητα, οι οποίοι και αποστέλλουν εκθέσεις στο Συμβούλιο μέσω της Επιτροπής μη Κυβερνητικών Οργανισμών. Ακολουθούν πολυάριθμοι άλλοι οργανισμοί με λιγότερο στενή σχέση και μικρότερη εκπροσώπηση στο Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο.

Στο εσωτερικό όλων αυτών των κατηγοριών, οι οργανισμοί κατατάσσονται με χρονολογική σειρά.

Η σειρά αρχής που περιγράφηκε παραπάνω, συνδυάζεται με κανόνες εθιμοτυπίας οι οποίοι εφαρμόζονται σε κάθε χώρα ως εξής:

- Προβάδισμα έχουν πάντοτε οι οργανισμοί της κατηγορίας (i) των οποίων η έδρα βρίσκεται στην ενδιαφερόμενη χώρα καθώς και οι εκπρόσωποί τους.
- Οι εκπρόσωποι των διεθνών οργανισμών που εδρεύουν σε μια χώρα προηγούνται των αντιπροσώπων της χώρας αυτής που είναι διαπιστευμένοι σε διεθνείς οργανισμούς που δεν εδρεύουν σ' αυτήν.
- Οι διαπιστευμένοι στους διεθνείς οργανισμούς αντιπρόσωποι κατατάσσονται σύμφωνα με την κατηγορία στην οποία ανήκει ο οργανισμός και μεταξύ αντιπροσώπων στον ίδιο οργανισμό κατά τον χρόνο τοποθετήσεώς τους.

Γίνεται δεκτό ότι τοπικές παραδόσεις ή ειδικές περιστάσεις μπορούν να επιφέρουν ορισμένες αλλαγές στους κανόνες αυτούς.

Συνηθίζεται να αναγράφονται στην διπλωματική επετηρίδα οι διεθνείς οργανισμοί που εδρεύουν ή εκπροσωπούνται στην χώρα, με την σειρά προβαδίσματος που τους αναγνωρίζεται. Κατά κανόνα η αναγραφή τους ακολουθεί εκείνη των διπλωματικών αποστολών. Όσον δε αφορά στο προβάδισμα των αντιπροσώπων διεθνών οργανισμών, αυτοί έπονται των αρχηγών διπλωματικών αποστολών που είναι διαπιστευμένοι στην ίδια χώρα.

Κατά την ακολουθούμενη στην Ελλάδα πρακτική, για το προβάδισμα των διεθνών οργανισμών που εκπροσωπούνται στην χώρα λαμβάνεται υπ' όψιν το επίπεδο της αντιπροσωπείας. Έτσι οι Αντιπροσωπείες προηγούνται των Γραφείων.⁵³

β) Προβάδισμα στο εσωτερικό των διεθνών οργανισμών.

Υπάρχουν δύο διακριτικά στοιχεία στο πλαίσιο των διεθνών οργανισμών: η διεύθυνση, στην οποία εκπροσωπούνται όλα τα κράτη μέλη, και η μόνιμη διοίκηση. Στα συμβούλια και τις επιτροπές που συνιστούν τη διεύθυνση, οι εθνικές αντιπροσωπείες είναι ίσες, σύμφωνα με την αρχή της νομικής ισότητας των κρατών. Οι εθνικές αντιπροσωπείες λοιπόν τοποθετούνται σύμφωνα με την αλφαβητική σειρά, όπως την καθορίζουν οι εσωτερικοί κανονισμοί του οργανισμού.

Οι συνεδριάσεις στο πλαίσιο ενός οργανισμού διευθύνονται από ένα Γραφείο, του οποίου η σύνθεση και εκλογή καθορίζεται από την καταστατική πράξη και τα άλλα θεμελιώδη κείμενα του οργανισμού. Κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων, ένα ιδιαίτερο προβάδισμα δίνεται στα μέλη του Γραφείου, χωρίς όμως τούτο να έχει οποιονδήποτε αντίκτυπο στην μεταξύ των αντιπροσωπειών εθιμοτυπική θέση.

Η αρχή της ισότητας όλων των κρατών οδήγησε στην γενικευμένη πλέον χρήση του κανόνα της αλφαβητικής σειράς κατά την τοποθέτηση των κρατών – μελών στις επίσημες τελετές.

Ατομικά οι αρχηγοί των μόνιμων αντιπροσωπειών, όταν παρευρίσκονται με την επίσημη ιδιότητά τους, τοποθετούνται με βάση τη χρονολογική σειρά ανακοίνωσης του διορισμού τους και στις επίσημες δεξιώσεις έχουν το προβάδισμα έναντι όλων των άλλων μελών αντιπροσωπειών, ανεξαρτήτως του βαθμού τους.

Στα γεύματα και στις ιδιωτικές δεξιώσεις, τα λοιπά μέλη των μόνιμων αντιπροσωπειών τοποθετούνται σύμφωνα με το διπλωματικό βαθμό τους και σύμφωνα με την επίσημη ανακοίνωση της διαπιστεύσεώς τους.⁵⁴

Στους μεγάλους οργανισμούς, όπως τα Ηνωμένα Έθνη, ο εσωτερικός τους κανονισμός καθορίζει την εσωτερική ιεραρχία της διοικήσεώς τους. Σε περίπτωση

⁵³ Jean Serres, Manuel Pratique de Protocole, Editions de l'Arquebuse 1965,
X. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Έλλην, 2005.

⁵⁴ Jean Serres, Manuel Pratique de Protocole, Editions de l'Arquebuse 1965.

απουσίας σχετικής ρυθμίσεως, το προβάδισμα σε δημόσια τελετή μπορεί να πάρει το ακόλουθο σχήμα:

- Ο Πρόεδρος της Συνελεύσεως ή του Συμβουλίου.
- Ο Μόνιμος Προϊστάμενος του Οργανισμού (Γενικός Γραμματέας ή Γενικός Διευθυντής κλπ).
- Οι Αντιπρόεδροι και μέλη του Γραφείου.
- Ο Πρόεδρος και τα μέλη του Μονίμου Συμβουλίου του οργανισμού εφ' όσον τούτο απαρτίζεται από εκπροσώπους κυβερνήσεων.
- Οι αρχηγοί αντιπροσωπειών κατά την αλφαβητική σειρά των κρατών, συνοδευόμενοι και από τυχόν καλούμενα μέλη των αντιπροσωπειών τους.
- Οι προϊστάμενοι των υπηρεσιών του οργανισμού και τα τυχόν καλούμενα μέλη του προσωπικού τους.
- Στις επίσημες δεξιώσεις ή προσκλήσεις σε γεύματα, το ατομικό προβάδισμα μεταξύ των αρχηγών των αντιπροσωπειών βασίζεται στην ιδιότητα και το βαθμό τους κατά τη σειρά, μέλη κυβερνήσεως, πρέσβεις, πληρεξούσιοι υπουργοί, διευθυντές υπουργείων κλπ., μέσα δε σε κάθε κατηγορία η σειρά εξαρτάται από την αρχαιότητα.

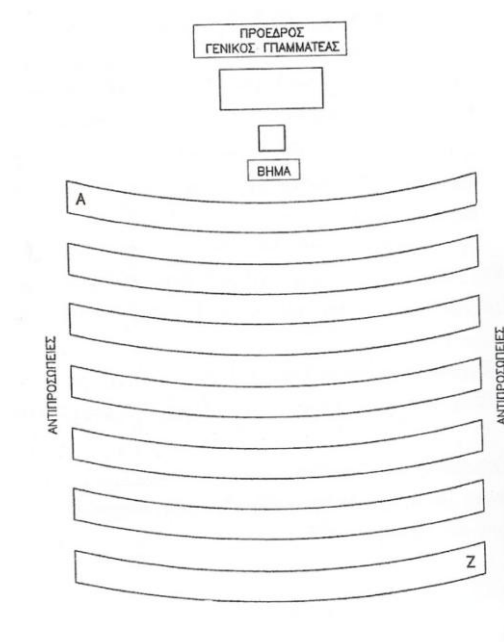
Στα Ηνωμένα Έθνη το προβάδισμα μεταξύ των τιτλούχων των οργάνων του είναι κατά την ακόλουθη τάξη:

- Πρόεδρος της Γενικής Συνελεύσεως.
- Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών.
- Πρόεδρος του Συμβουλίου Ασφαλείας.
- Αντιπρόεδρος της Γενικής Συνελεύσεως.
- Πρόεδρος του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου.
- Πρόεδρος του Συμβουλίου Κηδεμονίας.
- Πρόεδρος του Διεθνούς Δικαστηρίου.
- Οι αρχηγοί αντιπροσωπειών κατά την αλφαβητική σειρά των κρατών, συνοδευόμενοι και από τυχόν καλούμενα μέλη των αντιπροσωπειών τους.
- Οι προϊστάμενοι των υπηρεσιών του οργανισμού και τα τυχόν καλούμενα μέλη του προσωπικού τους.

Στις επίσημες δεξιώσεις και στα γεύματα το ατομικό προβάδισμα των αρχηγών των αποστολών βασίζεται στην κατάταξή τους βάσει του βαθμού τους. Στην περίπτωση που δεν υπάρχουν ειδικοί κανόνες, το προβάδισμα καθορίζεται από την αρχαιότητα στο αξίωμα και το βαθμό τους. Οι τίτλοι ευγενείας και οι τιμητικές διακρίσεις ενδεχομένως να τροποποιήσουν αυτήν την ταξινόμηση.⁵⁵

Ακολουθούν σχεδιαγράμματα τοποθέτησως αντιπροσωπειών σε διεθνείς οργανισμούς:

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ Ο.Η.Ε.

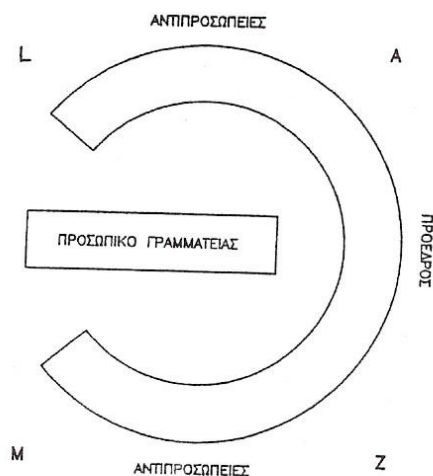

Το προβάδισμα μεταξύ των κρατών μελών είναι αλφαβητικό, κατά το αγγλικό αλφάβητο, με την ιδιαιτερότητα ότι κάθε χρόνο, με κλήρωση πριν από την έναρξη της ετησίας συνόδου της Γενικής Συνελεύσεως, αλλάζει το γράμμα από το οποίο αρχίζει η σειρά τοποθέτησως των χωρών.

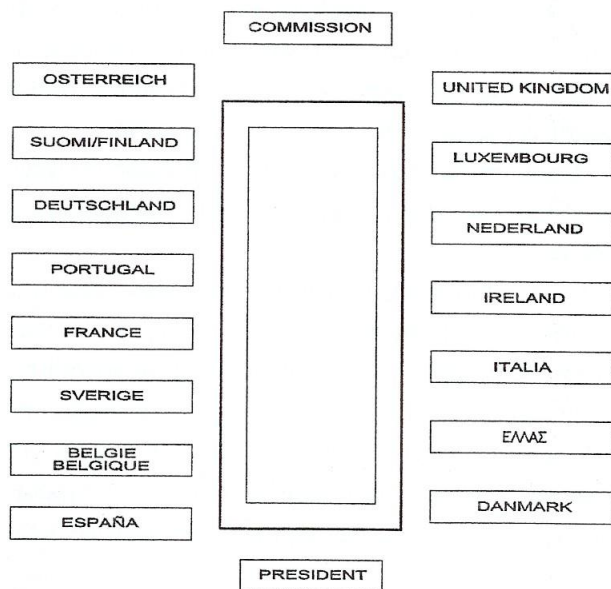
ΟΙ Μόνιμοι Παρατηρητές έπονται των Μονίμων Αντιπροσώπων και των Επιτετραμμένων. Οι παριστάμενοι στην Γενική Συνέλευση Αρχηγοί Κρατών ή Κυβερνήσεων και οι Υπουργοί Εξωτερικών προηγούνται των Μονίμων Αντιπροσώπων με την αντίστοιχη ιεραρχική τους σειρά, το δε προβάδισμα μέσα σε κάθε κατηγορία ακολουθεί την αλφαβητική σειρά της χώρας.

⁵⁵ Χ. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Έλλην, 2005, σ. 49-52.

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΩΝ ΣΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΟΥ Ο.Η.Ε.

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΣΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΥΠΟΥΡΓΩΝ ΤΗΣ Ε.Ε.

Β' εξάμηνο 2002: Προεδρεύουσα χώρα Δανία

(Χ. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων)

Η τοποθέτηση των αντιπροσωπειών γίνεται σύμφωνα με την συμφωνημένη σειρά εναλλαγής των κρατών μελών στην προεδρία της Ευρωπαϊκής Ενώσεως. Κάθε εξάμηνο οι αντιπροσωπείες προχωρούν κατά μία θέση με την κατεύθυνση των δεικτών του ωρολογίου κατά τρόπο που η προεδρεύουσα χώρα να κάθεται στο δεξιό του Προέδρου και η προηγούμενη στην προεδρία στο αριστερό του.

γ) Προβάδισμα ειδικών αποστολών εθιμοτυπικού χαρακτήρα.

Η Σύμβαση της Ν. Υόρκης (1969) περί ειδικών αποστολών (άρθρο 16) καθορίζει ότι, όταν αυτές έχουν χαρακτήρα καθαρά εθιμοτυπικό, όπως η συμμετοχή σε εορτασμούς, τελετές, κηδείες, στέψεις, αναλήψεις καθηκόντων αρχηγών κρατών κλπ., το μεταξύ τους προβάδισμα ρυθμίζεται από το κράτος υποδοχής. Συνηθίζεται σε τέτοιες περιπτώσεις να λαμβάνεται υπ' όψιν η κατηγορία κάθε ειδικού απεσταλμένου, ώστε η σειρά να καθορίζεται από το επίπεδο εκπροσώπησης που μπορεί να είναι Αρχηγού Κράτους, Προέδρου Κυβερνήσεως, Υπουργού, Πρέσβευς με ειδική διαπίστευση. Μεταξύ δε ειδικών απεσταλμένων της ίδιας κατηγορίας ισχύει άλλοτε η αλφαβητική σειρά του κράτους που εκπροσωπούν, άλλοτε η αρχαιότητα στο αξίωμα και άλλοτε ο χρόνος ανακοινώσεως συμμετοχής.

Στις μοναρχίες λαμβάνονται συνήθως υπ' όψιν ο βαθμός συγγενείας μεταξύ των εστεμμένων και ο τίτλος των αρχηγών κρατών, με το προβάδισμα να δίνεται στους εστεμμένους μονάρχες.⁵⁶

Ως σχετικό παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε τη σειρά προβαδίσματος των ειδικών αποστολών κατά τη στέψη της βασίλισσας Ελισάβετ Β' το 1953. Στην περίπτωση αυτή οι ειδικές αποστολές τοποθετήθηκαν με την ακόλουθη σειρά, και σε σχέση με τα μέλη του βασιλικού οίκου⁵⁷:

- Εκπρόσωποι σε επίπεδο Αρχηγών Κρατών συγγενών προς την Αυτής Μεγαλειότητας.
- Αδελφή της Αυτής Μεγαλειότητας.
- Εκπρόσωποι τριών Μεγάλων Δυνάμεων (Γαλλίας, Σοβιετικής Ενώσεως, Ηνωμένων Πολιτειών).

⁵⁶ Χ. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Έλλην, 2005, σ. 52-53.

⁵⁷ E. Satow, A Guide to Diplomatic Practice, Longman 1975.

- Θεός και θείες, θεός και θεία του πατρός της Αυτής Μεγαλειότητας.
- Εκπρόσωποι άλλων Μοναρχικών Κρατών.
- Εκπρόσωποι μοναρχικών Κρατών οι οποίοι δεν διαθέτουν τη Βασιλική Ιδιότητα.
- Εκπρόσωπος του Μεγάλου Δουκάτου (Λουξεμβούργου).
- Εκπρόσωπος της Αγίας Έδρας.
- Εκπρόσωποι μη μοναρχικών Κρατών, με τη σειρά προβαδίσματος των μονίμων διπλωματικών αποστολών τους στο Λονδίνο (τα Κράτη εκπροσωπούμενα από Πρέσβεις).
- (α) Εξαδέλφια της Αυτής Υψηλότητας που είναι Βασιλικές Υψηλότητες.
- (β) Αδελφές του Δούκα του Εδιμβούργου.
- (γ) Εξαδέλφια της Αυτής Υψηλότητας που δεν είναι Βασιλικές Υψηλότητες.
- Εκπρόσωποι της Γερμανικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας.
- Εκπρόσωποι Πριγκηπάτων.
- Εκπρόσωποι μη μοναρχικών Κρατών τα οποία έχουν απεσταλμένους Υπουργούς στο Λονδίνο.
- Λοιπά μέλη της βασιλικής οικογένειας.
- Εκπρόσωποι μη μοναρχικών κρατών που δεν έχουν μόνιμες διπλωματικές αποστολές στο Λονδίνο.

Ένα ακόμη, πρόσφατο σχετικά, παράδειγμα τοποθέτησεως αρχηγών κρατών στο πλαίσιο μιας ειδικής αποστολής εθιμοτυπικού χαρακτήρα, αποτελεί η επικήδειος τελετή του Πάπα Παύλου – Ιωάννη ΙΙ στο Βατικανό. Εκεί η τοποθέτηση των παρευρισκομένων Αρχηγών Κρατών έγινε ως εξής:

Προηγούνται οι εστεμμένοι Αρχηγοί Κράτους (Βασιλείς, Πρίγκηπες, Μεγάλοι Δούκες) κατά αλφαβητική σειρά της χώρας που εκπροσωπούν σύμφωνα με το γαλλικό αλφάβητο σε ενιαία σειρά ασχέτως τίτλου, έπονται δε οι άλλοι Αρχηγοί Κράτους, Πρόεδροι Δημοκρατίας με την ίδια αλφαβητική σειρά.

δ) Προβάδισμα στις διεθνείς διασκέψεις.

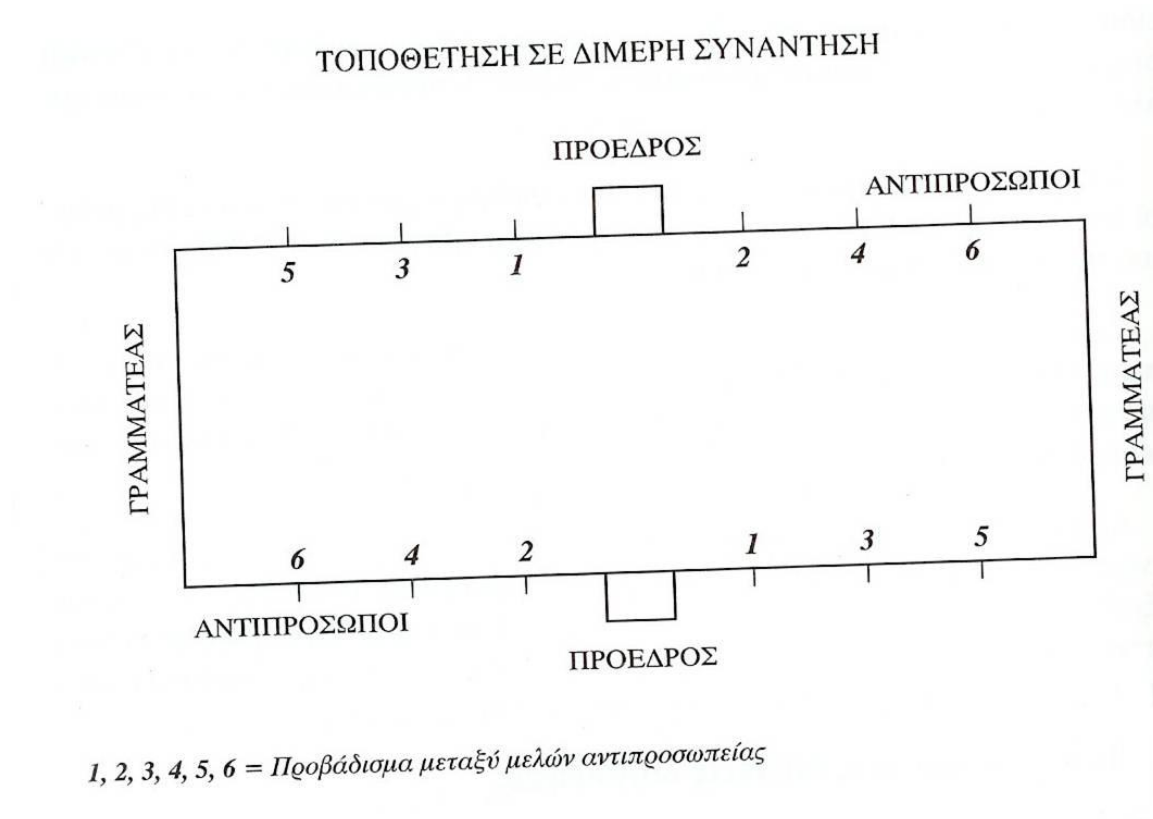
Στις ειδικές αποστολές που δεν έχουν εθιμοτυπικό χαρακτήρα και που αφορούν σε συμμετοχή σε πάσης φύσεως διεθνείς συναντήσεις, όπως συνέδρια, διασκέψεις, διαπραγματεύσεις, συνομιλίες, υπογραφή συνθηκών, το άρθρο 16 της

Συμβάσεως της Ν. Υόρκης (1969) ορίζει ότι το προβάδισμα, εφ' όσον δεν υπάρχει διαφορετική ρύθμιση με συμφωνία των ενδιαφερομένων μερών, καθορίζει η αλφαβητική σειρά του ονόματος των κρατών που η τοπική εθιμοτυπία χρησιμοποιεί.

Εννοείται ότι το προβάδισμα μεταξύ των μελών κάθε αποστολής είναι της αρμοδιότητας του κράτους στο οποίο ανήκει η αποστολή, όπως τούτο ανακοινώνεται στην χώρα υποδοχής.

Ακολουθούν σχεδιαγράμματα με τρόπους τοποθέτησεως των εθνικών αντιπροσωπειών στους χώρους συναντήσεως και εργασίας.⁵⁸

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΣΕ ΔΙΜΕΡΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

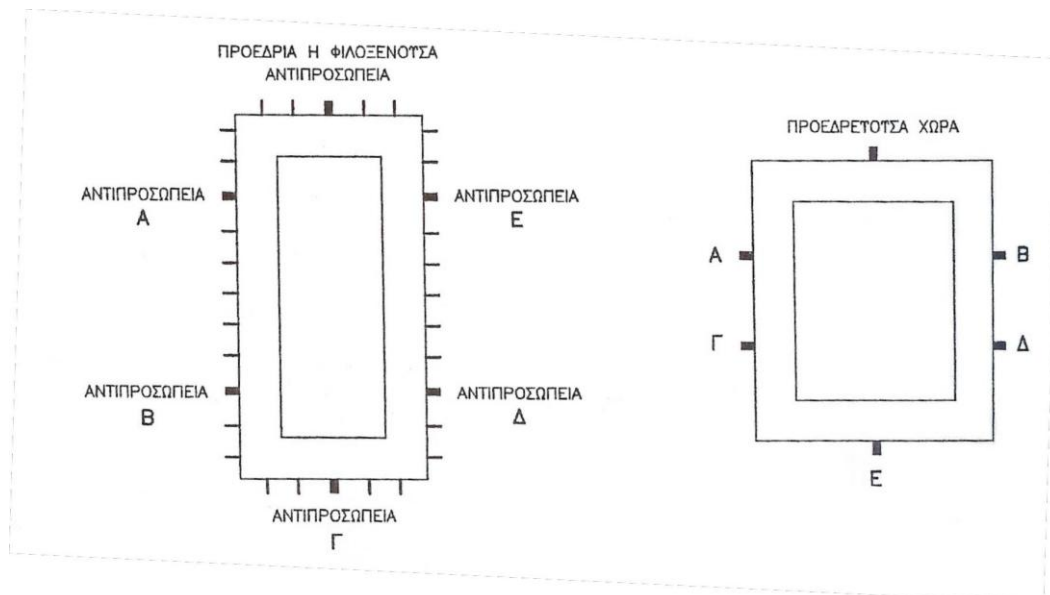

⁵⁸ Χ. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Έλλην, 2005, σ. 53-57.

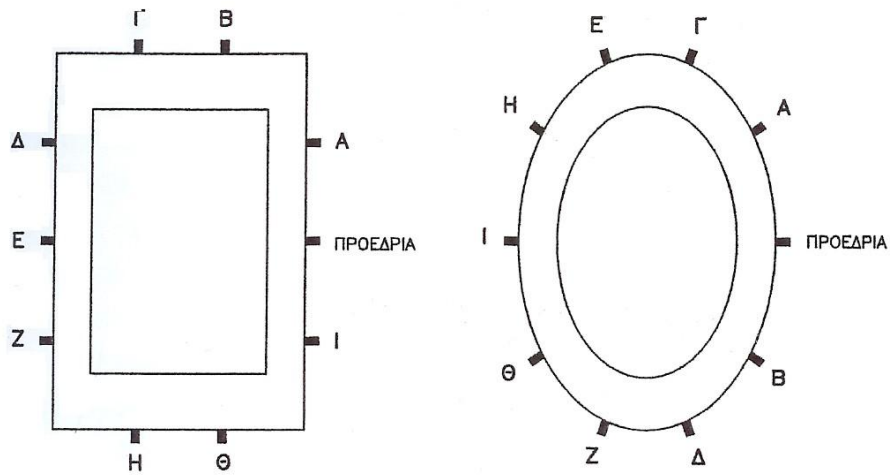
ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΤΡΙΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΩΝ ΣΕ ΤΡΑΠΕΖΑ ΣΧΗΜΑΤΟΣ Π

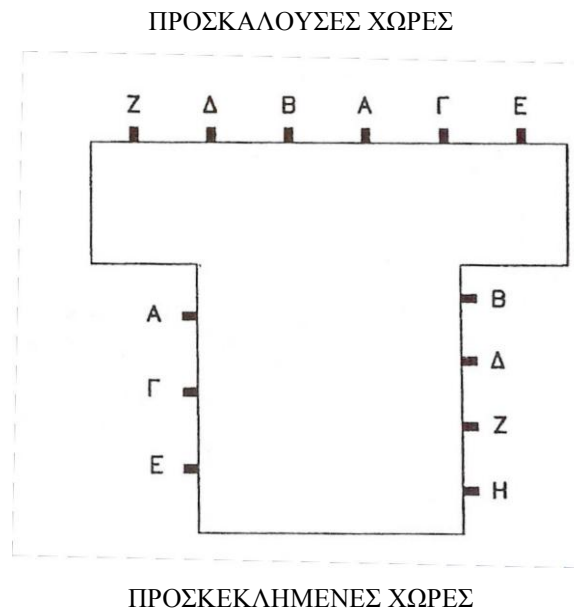
ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΩΝ ΣΕ ΟΡΘΟΓΩΝΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ

ΑΛΛΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΕΩΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΩΝ

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΠΟΥ ΥΠΑΡΧΕΙ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ
ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΣΩΝ ΧΩΡΩΝ ΣΕ ΠΡΟΣΚΑΛΟΥΝΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΑ
ΚΡΑΤΗ

ε) Προβάδισμα Αρχηγών Προξενικών Αρχών

Μέσα στην προξενική τους περιφέρεια το προβάδισμα των αρχηγών των Προξενικών Αρχών ρυθμίζεται (άρθρο 16 Συμβάσεως της Βιέννης 1963 περί Προξενικών Σχέσεων) ως εξής:

-Κατά την τάξη της Προξενικής Αρχής, δηλαδή Γενικοί Πρόξενoi, Πρόξενoi, Υποπρόξενoi και Προξενικοί Πράκτορες.

-Μέσα σε κάθε τάξη οι Έμμισθοι Αρχηγοί Προξενικής Αρχής προηγούνται των Αμίσθων ή Επιτίμων Αρχηγών Προξενικών Αρχών.

- Στο εσωτερικό των δύο ανωτέρω κατηγοριών λαμβάνεται υπ' όψιν η χρονολογική σειρά του EXEQUATUR ή της προσωρινής αποδοχής, με τα οποία το κράτος διαμονής κάνει αποδεκτόν τον αρχηγό της Προξενικής Αρχής για την άσκηση των καθηκόντων του.

Οι αρχηγοί των Προξενικών Αρχών έχουν το προβάδισμα έναντι των προξενικών υπαλλήλων που δεν προΐστανται Προξενικών Αρχών, ασχέτως της κατηγορίας και τάξης τους. Δηλαδή π.χ. ο Υποπρόξενος επικεφαλής Υποπροξενείου προηγείται ενός Προξένου.⁵⁹

στ) Προβάδισμα σε εκδηλώσεις ελληνικών κοινοτήτων εξωτερικού.

Στις επίσημες εκδηλώσεις πάσης φύσεως, όπως θρησκευτικές, πατριωτικές, παροικιακές ή πολιτισμικές, των ελληνικών κοινοτήτων του εξωτερικού, οι ελληνικές διπλωματικές και προξενικές αρχές έχουν το προβάδισμα έναντι όλων των παρευρισκομένων ελλήνων υπηκόων και ομογενών. Αμέσως μετά, έπονται οι τοπικές εκκλησιαστικές αρχές και οι εκπρόσωποι των παροικιακών οργανώσεων. Στις περιπτώσεις αυτές, ο Αρχηγός της Διπλωματικής Αρχής, Πρέσβυς ή Επιτετραμμένος, μέσα στη χώρα διαπιστεύσεως και ο Αρχηγός της Προξενικής Αρχής, στην περιφέρειά του, ως αντιπρόσωποι του Αρχηγού του Κράτους ή της Κυβερνήσεως προηγούνται άλλων Ελλήνων πολιτικών ή στρατιωτικών υπαλλήλων, ακόμη και ανωτέρας προς αυτούς ιεραρχικής βαθμίδας.⁶⁰

⁵⁹ Χ. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Έλλην, 2005, σ. 57-58.

⁶⁰ Ως ανωτέρω, σ. 58.

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΑΔΙΣΜΑΤΟΣ ΣΤΙΣ ΔΕΞΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΓΕΥΜΑΤΑ

Στο πλαίσιο των επισήμων και των διπλωματικών λειτουργιών, η σειρά του προβαδίσματος στο τραπέζι κατά τα γεύματα είναι πάρα πολύ σημαντική. Όσο ανεπίσημος και οικείος και αν είναι στην καθημερινότητά του κάποιος/α υπουργός, κάποιος/α πρέσβυς ή άλλος διπλωμάτης, κάποιος/α διοικητής, δήμαρχος κ.λ.π., πρέπει να θυμάται κανείς πάντοτε ότι, όταν τα πρόσωπα αυτά παρευρίσκονται σε ένα επίσημο γεύμα, εκπροσωπούν, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, τον αρχηγό του κράτους, την κυβέρνηση, τη χώρα, την επαρχία, το δήμο κ.λ.π. Συνεπώς, θα πρέπει να υπάρξει η μέριμνα, ώστε στο πρόσωπο αυτό (καθώς και στη/στο συζυγό του) να δοθεί το προβάδισμα το οποίο αντιστοιχεί στο αξίωμά του.⁶¹

Παρά την ύπαρξη ενός επισήμου πίνακα προβαδίσματος, παραμένει γεγονός ότι στις συναθροίσεις διεθνούς χαρακτήρα ανακύπτουν πολλά, συχνά ακανθώδη, προβλήματα σε σχέση με τη θέση που θα καταλάβει ο καθένας. Για το λόγο αυτό, ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται κατά την κατάρτιση του καταλόγου των καλεσμένων. Γι' αυτό άλλωστε θα πρέπει να έχουμε κατά νου κάποιες λεπτομέρειες, όπως ότι στον επίσημο προσκεκλημένο (λ.χ. το πρόσωπο το οποίο θα εκφωνήσει το λόγο) δεν παραχωρείται πάντοτε η τιμητική θέση, όταν παρευρίσκονται πιο υψηλόβαθμοι καλεσμένοι.⁶²

Εξ άλλου, η ευγένεια και η φιλοφρόνηση (καλοί τρόποι) που φυσικά εφαρμόζονται και στα επίσημα γεύματα, τιμούν τους πιο ηλικιωμένους, τους πιο υψηλόβαθμους, τους κατόχους τίτλων και αξιωμάτων, όσους έχουν κάποια επαγγελματική ανάδειξη και τις κυρίες (αν και στα γεύματα εργασίας δεν λαμβάνεται υπ' όψιν το φύλο αλλά μόνο η ιεραρχική θέση του κάθε προσώπου).

⁶¹ <http://www.gauteng.com/etiquette/precedence.html>

⁶² <http://www.gauteng.com/etiquette/precedence.html>

1. Καλεσμένοι, θέσεις στο τραπέζι και σερβίρισμα

Ο πρέσβυς εκπληρώνει την υποχρέωση της επίσημης υποδοχής και δεξιώσεως των καλεσμένων εκ μέρους της διπλωματικής αποστολής. Εντούτοις, και άλλα μέλη της διπλωματικής αποστολής έχουν συχνά ανάλογες υποχρεώσεις.⁶³

Ως οικοδεσπότης σε ένα επίσημο γεγονός, μπορεί κανείς να ζητήσει από κάποιον από τα υπόλοιπα μέλη της διπλωματικής αποστολής να αναλάβει το ρόλο του “συνοικοδεσπότη”. Στα μεικτά γεύματα, τον ρόλο αυτόν έχει η οικοδέσποινα.

Η επίσημη υποδοχή καλεσμένων αφορά σε μια ποικιλία γεγονότων, συναντήσεων και δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την αντιπροσώπευση της χώρας από τη διπλωματική αποστολή, όπως και σε δείπνα με επίσημη ενδυμασία ("black tie" ή και "white tie").

Μια επίσημη τυπωμένη πρόσκληση θα πρέπει να ετοιμαστεί σε εύθετο χρόνο πριν από το επίσημο γεγονός που θα λάβει χώρα, συνήθως τέσσερις με έξι εβδομάδες πριν. Προσκλήσεις μπορεί να γίνουν και τηλεφωνικώς, ακολουθούμενες στη συνέχεια από μια κάρτα υπενθυμίσεως. Καλό θα ήταν να ετοιμαστεί ένας κατάλογος προσκεκλημένων με τον τίτλο ή το επάγγελμα του καθενός, ο οποίος και θα διανεμηθεί στα μέλη της διπλωματικής αποστολής που θα έχουν το ρόλο του “συνοικοδεσπότη”. Περιστασιακά, ενδεχομένως και κάποιοι από τους καλεσμένους ή τους υπουργικούς αξιωματούχους να ζητήσουν έναν τέτοιο κατάλογο, οπότε θα πρέπει να τους παρασχεθεί. Επίσης ίσως θα ήταν σωστό να παρασχεθεί ο κατάλογος και στον επίσημο/ επίσημους προσκεκλημένους. Σχετικά με τον κατάλογο καλεσμένων και τη διευθέτηση γύρω από το τραπέζι, μπορεί κανείς να συμβουλευτεί τον αρμόδιο, σε κάθε πρεσβεία, υπάλληλο για θέματα εθιμοτυπίας.

Ο αριθμός των καλεσμένων, τα ονόματά τους και η ιδιότητά τους, ο σκοπός της συναθροίσεως, το σχήμα και ο αριθμός των τραπεζιών είναι κάποιες (ελάχιστες) από τις λεπτομέρειες οι οποίες θα πρέπει να ληφθούν υπ’ όψιν.

Για την τοποθέτηση των καλεσμένων γύρω από το τραπέζι και για το σερβίρισμα υπάρχουν κάποιες γενικές οδηγίες, αλλά πολύ συχνά αυτές θα πρέπει να

⁶³ <http://www.state.gov/documents/organization/15742.pdf#search='diplomatic%20etiquette'>

προσαρμοστούν για κάθε ιδιαίτερο γεγονός. Σε πολύ αδρές γραμμές, μπορεί κανείς να αναφέρει τα ακόλουθα:

Τόσο ο επίσημος προσκεκλημένος όσο και οι άλλοι καλεσμένοι πρέπει να γνωρίζουν ποιος θα έχει την επίσημη θέση. Συνήθως, η επίσημη θέση για έναν άντρα βρίσκεται στα δεξιά της οικοδέσποινας, ενώ για μια γυναίκα η επίσημη θέση βρίσκεται στα δεξιά του οικοδεσπότη. Ωστόσο, σε μερικές χώρες η επίσημη θέση βρίσκεται στα αριστερά του οικοδεσπότη/ οικοδέσποινας. Ο οικοδεσπότης και η οικοδέσποινα μπορούν, στο ίδιο τραπέζι, να καθίσουν στα δύο αντίθετα άκρα ή ο ένας απέναντι από τον άλλο. Ακόμη, μπορούν να καθίσουν σε ξεχωριστά τραπέζια. Στην περίπτωση αυτή, ο καθένας τους επιλέγει έναν ‘‘συνοικοδεσπότη’’ ή ‘‘συνοικοδέσποινα’’, οι οποίοι είναι συνήθως υψηλόβαθμοι καλεσμένοι, δημιουργώντας έτσι δύο επιπλέον επίσημες θέσεις. Αφού ο επίσημος προσκεκλημένος και ο οικοδεσπότης/ οικοδέσποινα έχουν λάβει θέση στο τραπέζι, η διευθέτηση των υπόλοιπων καλεσμένων σ’ αυτό γίνεται βάσει του βαθμού, του φύλου και της εθνικότητας (προηγούνται λ.χ. οι ξένοι καλεσμένοι έναντι των ισοβάθμων τους που ανήκουν στην πρεσβεία όπου γίνεται η εκδήλωση). Ως ένας γενικός κανόνας, τα ζευγάρια κάθονται απέναντι ο ένας από τον άλλο και όχι δίπλα (είναι προτιμότερο, σύμφωνα με τη L. Baldrige, να καθίσουν ακόμη και σε ξεχωριστά τραπέζια, αν υπάρχουν⁶⁴).

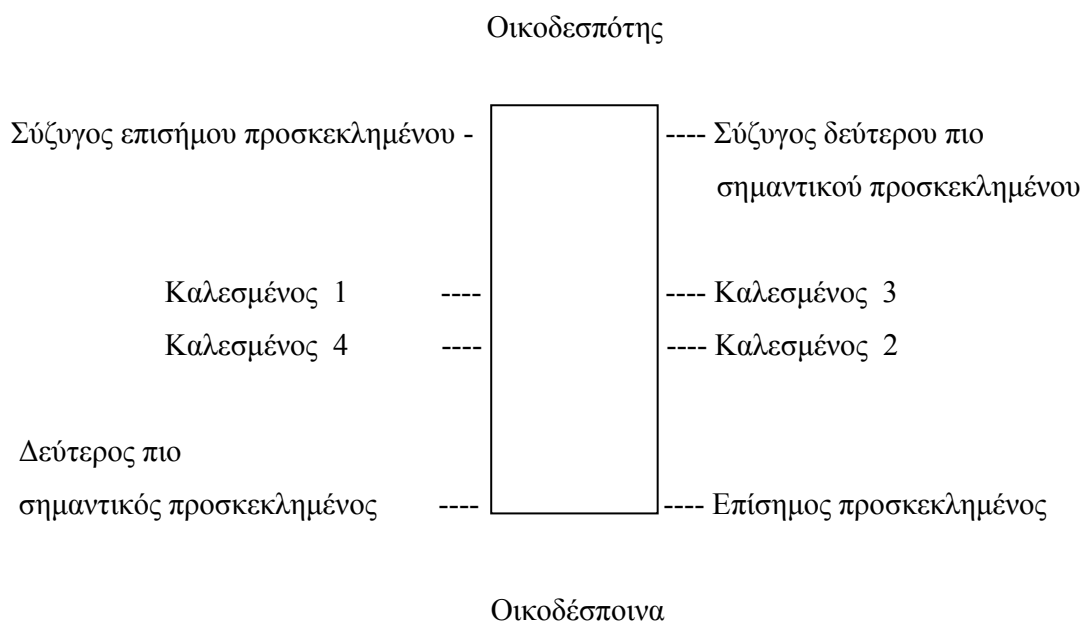
Ως γενικός επίσης κανόνας, ένας ίσος αριθμός αντρών και γυναικών εναλλάσσονται στο τραπέζι. Αν παρευρίσκεται ένας άνισος αριθμός αντρών και γυναικών (ή άτομα από περισσότερες από μία εθνικότητες), εναλλάσσονται τόσο τα φύλα όσο και οι εθνικότητες. Οι ξένοι προσκεκλημένοι, όπως αναφέρθηκε, έχουν το προβάδισμα έναντι των ισόβαθμων καλεσμένων της φιλοξενούσης χώρας, με την εξαίρεση του Πρέσβεως. Ο/η Πρέσβυς λαμβάνει τη θέση του οικοδεσπότη/ της οικοδέσποινας, ώστε να αποφευχθούν συγκρούσεις για το προβάδισμα. Η φιλοφρόνηση αυτή επεκτείνεται επίσης και στη σύζυγο του Πρέσβεως.

Αν παρευρίσκονται πολλοί υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι, θα πρέπει, αν είναι δυνατόν, να τοποθετηθούν κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να καταλάβουν επίσημες θέσεις. Ένας ιδιαίτερα καλός τρόπος για να επιτευχθεί αυτό, είναι η χρήση στρογγυλών

⁶⁴ L. Baldrige, *New Complete Guide to Executive Manners*, Rawson Associates, New York, 1993.

τραπεζιών. Η τελευταία βοηθά επίσης στο να ελαχιστοποιηθεί η προκαλούμενη αταξία, στην περίπτωση που θέσεις θα πρέπει να αλλάξουν την τελευταία στιγμή.

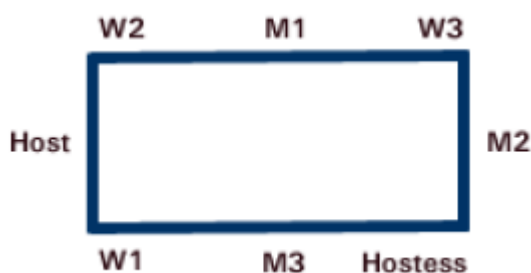
Σε ένα γεύμα με συζύγους, η/ο σύζυγος κάθε προσώπου τοποθετείται αναλόγως με το βαθμό του/ της συζύγου του. Ο σύζυγος μιας υψηλόβαθμης αξιωματούχου λοιπόν θα πρέπει να τοποθετηθεί βάσει της ιδιότητας του αυτής και να αποφευχθεί υποβάθμισή του.

Όπως προαναφέρθηκε, η σύζυγος μετέχει του βαθμού του συζύγου της – και αντιστρόφως ο σύζυγος, στην περίπτωση υψηλόβαθμης συζύγου – εκτός εάν παρευρίσκεται μία (ένας) εξ ίσου υψηλόβαθμος αξιωματούχος του ιδίου φύλου με την/ τον σύζυγο του υψηλόβαθμου ατόμου, οπότε παίρνει το προβάδισμα έναντι της/ του συζύγου του υψηλόβαθμου ατόμου. Το πρόβλημα μπορεί να λυθεί με τη χρήση ξεχωριστών τραπεζών, οπότε όλα τα παραπάνω πρόσωπα τοποθετούνται σε χωριστές τράπεζες και στις επίσημες θέσεις.

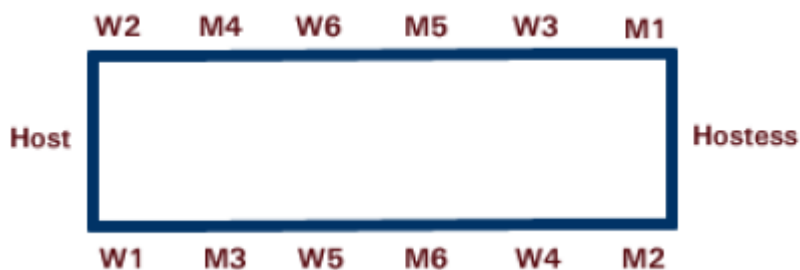
Παραθέτουμε ορισμένα παραδείγματα δυνατών διευθετήσεων στο τραπέζι. Για να τοποθετηθούν στο τραπέζι 8, 12, 16, ή 20 άτομα χωρίς να καθίσουν δίπλα δύο άντρες ή δύο γυναίκες, η οικοδέσποινα κάθεται στα αριστερά της θέσης η οποία κανονικά θα ήταν δική της. (το "W" αντιπροσωπεύει μια γυναίκα καλεσμένη και το "M" αντιπροσωπεύει έναν άντρα καλεσμένο.)

Παράδειγμα τοποθετήσεως στο τραπέζι οκτώ ατόμων

Παράδειγμα τοποθετήσεως στο τραπέζι δεκατεσσάρων ατόμων

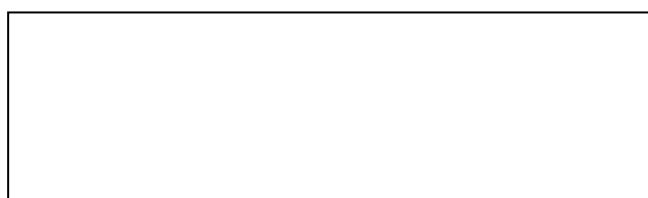
Βάσει της πιο συνηθισμένης διευθέτησης, ο οικοδεσπότης και η οικοδέσποινα καταλαμβάνουν την κορυφή και το αντίθετο άκρο του τραπεζιού.

Παράδειγμα τοποθετήσεως στο τραπέζι στην περίπτωση γεύματος ή δείπνου μόνον για κυρίους ή για κυρίες.

Στην περίπτωση εκδηλώσεων όπου συμμετέχουν μόνον άτομα του ιδίου φύλου, μπορεί να επιτευχθεί μία καλύτερη ισορροπία ως προς την ιεραρχία με το να οριστεί ένας "συνοικοδεσπότης" ο οποίος θα καθίσει απέναντι από τον οικοδεσπότη και στο κέντρο του τραπεζιού (γαλλικό σύστημα – εναλλακτικά μπορεί να εφαρμοσθεί και το αγγλικό σύστημα το οποίο θα δούμε στη συνέχεια).

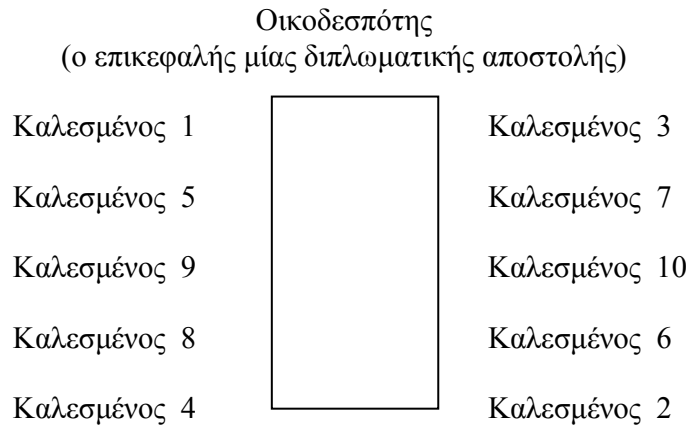
9 5 1 Οικοδεσπότης 3 7 11

12 8 4 Συνοικοδεσπότης 2 6 10

1 – 12 Καλεσμένοι

Το αγγλικό δε σύστημα τοποθέτησεως στην τράπεζα έχει ως εξής

Συνοικοδεσπότης
(ο δεύτερος ιεραρχικά διπλωματικός υπάλληλος της αποστολής)

Το ιεραρχικά ανώτερο προσκεκλημένο πρόσωπο, και στις δύο βεβαιως περιπτώσεις, πρέπει πάντοτε να καταλαμβάνει την τιμητική θέση στα δεξιά του οικοδεσπότη (Καλεσμένος 1).

Στην περίπτωση αυτή φυσικά δεν υπάρχει το πρόβλημα τοποθέτησεως των παρευρισκομένων κυριών και κυρίων εναλλάξ συμφώνως προς το φύλο. Ο πρώτος τη τάξει καλεσμένος τοποθετείται στα δεξιά του οικοδεσπότη και ο δεύτερος στα δεξιά του συνοικοδεσπότη. Ο τρίτος κατά σειρά καλεσμένος τοποθετείται στα αριστερά του οικοδεσπότη και ο τέταρτος ιεραρχικά καλεσμένος στα αριστερά του συνοικοδεσπότη κ.ο.κ. Όταν ο οικοδεσπότης και ο συνοικοδεσπότης καταλαμβάνουν τις κεφαλές του τραπεζιού και η διευθέτηση των λοιπών έχει ως ανωτέρω (αγγλικό σύστημα), το μέσον και των δύο πλευρών καταλαμβάνεται από τα πιο χαμηλά στην ιεραρχία πρόσωπα, ωστόσο η λιγότερο σημαντική τοποθέτησή τους δεν γίνεται άμεσα αισθητή (σε αντίθεση με την τοποθέτηση σε ορθογώνιο τραπέζι κατά το γαλλικό σύστημα).

Επίσης, είναι δυνατό να μην υπάρξει συνοικοδεσπότης, αλλά την αντίστοιχη θέση να την καταλάβει ο επίσημος προσκεκλημένος.

Ακόμη, το σύστημα εφαρμόζεται κατά τον ίδιο τρόπο και σε στρογγυλή τράπεζα, στην δε περίπτωση αυτή είναι λιγότερο απαραίτητος ο συνοικοδεσπότης (εξακολουθεί ωστόσο να βοηθά ο ρόλος του στην περίπτωση που παρευρίσκονται τέσσερις υψηλόβαθμοι προσκεκλημένοι).

Σε περίπτωση χρήσεως ξεχωριστών τραπέζιών, ο συνοικοδεσπότης μπορεί να έχει το ρόλο του οικοδεσπότη σε ένα ξεχωριστό τραπέζι.

Ένα σχεδιάγραμμα με τις θέσεις γύρω από το τραπέζι θα πρέπει να τοποθετηθεί στον προθάλαμο, ώστε ο κάθε καλεσμένος να είναι σε θέση να γνωρίσει τη θέση του προτού εισέλθει στην τραπεζαρία. Αν και σήμερα εφαρμόζεται σπανίως, μπορεί να δοθεί στους κυρίους μια κάρτα ("take-in card") η οποία ορίζει ποια συγκεκριμένη κυρία θα πρέπει ο καθένας τους να συνοδεύσει στο τραπέζι.

Επάνω στο τραπέζι, κάρτες με τα ονόματα των καλεσμένων τοποθετούνται όταν υπάρχουν περισσότεροι από οκτώ καλεσμένοι. Αυτές θα πρέπει να τοποθετηθούν στην κορυφή των πιάτων και κατά τρόπο, ώστε τα ονόματα και οι τίτλοι να είναι ορατά στους διπλανούς καλεσμένους. Επίσης, προς διευκόλυνση των καλεσμένων που κάθονται απέναντι, καλό θα ήταν οι κάρτες να έχουν τυπωμένα τα στοιχεία αυτά (όνομα, τίτλο) και από την πίσω πλευρά.

Συνήθως επαρκεί ένας σερβιτόρος για κάθε έξι με οκτώ άτομα. Οι καλεσμένοι μπορεί να σερβιριστούν με τη σειρά γύρω από το τραπέζι ή οι κυρίες μπορεί να σερβιριστούν πριν από τους κυρίους. Αν οι καλεσμένοι σερβιριστούν κατά σειρά, η κυρία στα δεξιά του οικοδεσπότη σερβίρεται πρώτη. Κατόπιν σερβίρεται ο κύριος στα δεξιά της και το σερβίρισμα συνεχίζεται αντίθετα προς τη φορά του ρολογιού, ώστε ο οικοδεσπότης να σερβιριστεί τελευταίος.

Αν πρώτα σερβίρονται οι κυρίες, η κυρία στα δεξιά του οικοδεσπότη σερβίρεται ταυτόχρονα με την κυρία στα αριστερά του. Κατόπιν, οι δύο, στην περίπτωση αυτή, σερβιτόροι, προχωρούν γύρω από το τραπέζι σερβίροντας όλες τις κυρίες και κατόπιν τους κυρίους. Αν υπάρχει ένας μόνον σερβιτόρος για κάθε τραπέζι, η κατεύθυνση του σερβιρίσματος θα πρέπει να αντιστρέφεται μετά από κάθε πιάτο (ορεκτικά, πρώτο πιάτο κ.λ.π.), ώστε να μη σερβίρονται τελευταίοι οι ίδιοι πάντα καλεσμένοι. Επίσης, θα πρέπει να τηρούνται τα τοπικά έθιμα σερβιρίσματος. Καλό θα ήταν ακόμη οι διπλωματικοί υπάλληλοι να ενημερώνονται σε κάθε χώρα όπου τοποθετούνται για τα τοπικά έθιμα αναφορικά με τις προπόσεις και γενικά την κατανάλωση των ποτών. Οι προπόσεις συνήθως γίνονται στο επιδόρπιο.

Στο τέλος του γεύματος, ο οικοδεσπότης ή η οικοδέσποινα κάνει την πρώτη κίνηση για να σηκωθεί από το τραπέζι. Κατόπιν ακολουθούν οι προσκεκλημένοι με τη σειρά προβαδίσματος. Ο καφές μπορεί να σερβιριστεί σε ένα άλλο δωμάτιο.

Κατά κάποιο τρόπο, η σειρά προβαδίσματος ισχύει και κατά την αποχώρηση των καλεσμένων. Έτσι, καλό είναι να μη φεύγει κανείς πριν την αποχώρηση του πιο υψηλόβαθμου αξιωματούχου οποιασδήποτε εθνικότητας. Επίσης δε θα πρέπει να αποχωρεί κανείς πριν αποχωρήσει ο επίσημος προσκεκλημένος ή ο αρχηγός της διπλωματικής αποστολής στην οποία κανείς εντάσσεται (πολύ περισσότερο μάλιστα εάν συμμετέχει βοηθώντας στη διεξαγωγή της όλης εκδηλώσεως).⁶⁵

Πολύ πιο λεπτομερείς είναι οι περιγραφές του προβαδίσματος κατά τις επίσημες δεξιώσεις και τα γεύματα, τις οποίες περιλαμβάνει στο βιβλίο του ‘Έθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων’, καθώς και σε Σημειώσεις του, ο κ. Χ. Κόρακας. Από εκεί προέρχονται και οι πληροφορίες που ακολουθούν.

2. Προβάδισμα γευμάτων

α) Πρωτοκαθεδρία ή κεφαλή τράπεζας

Κατά κανόνα ο οικοδεσπότης (και η οικοδέσποινα σε μεικτό γεύμα) καταλαμβάνει την κεφαλή του τραπεζιού (ή τις 2 κεφαλές όταν μετέχει και η σύζυγος) ασχέτως από τη σειρά προβαδίσματος έναντι των άλλων συνδαιτυμόνων.

Η αρχή αυτή επιδέχεται εξαιρέσεις όταν ειδικότερα:

- Παρακάθεται Αρχηγός Κράτους
- Παρακάθεται ο Πρωθυπουργός ή ο Υπουργός Εξωτερικών της χώρας της πρεσβείας εκείνης όπου παρατίθεται το γεύμα.
- Παρίσταται ο Πρέσβης σε γεύμα που παραθέτει ο Πρόξενος της χώρας του ή μέλος της διπλωματικής αντιπροσωπείας που προΐσταται.
- Όταν θέλει ο οικοδεσπότης να τιμήσει ιδιαίτερα ένα διακεκριμένο καλεσμένο.

Στις ανωτέρω περιπτώσεις οι θέσεις των οικοδεσποτών είναι οι ακόλουθες:

Εάν πρόκειται για γεύμα χωρίς συζύγους, ο οικοδεσπότης διατηρεί την μία κεφαλή του τραπεζιού τοποθετώντας τον διακεκριμένο συνδαιτυμόνα στην άλλη κεφαλή.

Σε μεικτό γεύμα, εάν ο διακεκριμένος καλεσμένος είναι χωρίς σύζυγο (π.χ. ένας ανώτερος κληρικός), αυτός προΐσταται του τραπεζιού με τη σύζυγο του

⁶⁵ <http://www.state.gov/documents/organization/15742.pdf#search='diplomatic%20etiquette'>,

L. Baldrige, New Complete Guide to Executive Manners, Rawson Associates, New York, 1993.

οικοδεσπότη, καθισμένη στην άλλη κεφαλή, οπότε ο οικοδεσπότης καταλαμβάνει την τελευταία θέση μεταξύ των κυρίων όταν οι λοιποί καλεσμένοι είναι πρόσωπα σημαντικά ή ηλικιωμένα, αλλιώς τοποθετείται στο δεξιό της πρώτης κυρίας. Με τον ίδιο τρόπο τοποθετείται ο οικοδεσπότης όταν παραχωρήσει τη θέση του σε μια προσκεκλημένη κυρία.

Εάν ο διακεκριμένος καλεσμένος συνοδεύεται από η σύζυγό του, τότε αυτοί μεν καταλαμβάνουν τις δύο κεφαλές της τράπεζας, ο δε οικοδεσπότης και η οικοδέσποινα κάθονται στο αριστερό της συζύγου και του διακεκριμένου καλεσμένου αντιστοίχως. Στην περίπτωση όμως που τις κεφαλές καταλαμβάνουν Αρχηγός Κράτους και η σύζυγός του, τότε η οικοδέσποινα και ο οικοδεσπότης κάθονται αντίστοιχα στο δεξιό τους. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, επειδή ο Αρχηγός του Κράτους θεωρείται ότι βρίσκεται στο σπίτι του, παραχωρεί την πρώτη θέση στο δεξιό εκείνου και της συζύγου του στους οικοδεσπότες, ενώ σε όλες τις προηγούμενες περιπτώσεις οι οικοδεσπότες, πάντοτε κύριοι σπίτι τους, εξακολουθούν αν τοποθετούν στο δεξιό τους τους διακεκριμένους εκείνους συνδαιτυμόνες στους οποίους και παραχωρούν τις κεφαλές του τραπέζιού.

β) Τιμητική θέση

Σε εφαρμογή της αρχής του δεξιού, η θέση του τιμώμενου προσώπου ή εκείνου που προηγείται στο προβάδισμα μεταξύ των καλεσμένων όταν δεν του παραχωρείται στις εξαιρετικές εκείνες περιπτώσεις που είδαμε η κεφαλή του τραπέζιού, είναι στο δεξιό του οικοδεσπότη ή , στα μεικτά γεύματα, στο δεξιό της οικοδέσποινας και του οικοδεσπότη.

Επομένως, εφ' όσον το γεύμα δίνεται προς τιμήν ενός προσκεκλημένου, αυτός προηγείται των άλλων καλεσμένων, ακόμη και εκείνων που έχουν υψηλότερη σειρά προβαδίσματος, στην τοποθέτηση στην τράπεζα. Σε τέτοια περίπτωση ανακοινώνεται στην πρόσκληση ότι το γεύμα είναι “προς τιμήν του ...”, ώστε οι λοιποί συνδαιτυμόνες να είναι εκ των προτέρων ενήμεροι.

γ) Τοποθέτηση συζύγων

Τα μεικτά γεύματα, στα οποία προσκαλούνται και οι σύζυγοι, διέπονται από τους εξής κανόνες αρχής:

- Εφ' όσον ο αριθμός των συνδαιτυμόνων και η σειρά στο τραπέζι το επιτρέπει, τα ζεύγη δεν τοποθετούνται δίπλα ούτε απέναντι ο ένας στον άλλο αλλά, ει δυνατόν, στην ίδια πλευρά του τραπεζιού.
- Οι ύπανδρες γυναίκες κάθονται σύμφωνα με τη σειρά προβαδίσματος του συζύγου. Οι γυναίκες μόνες τοποθετούνται ανάλογα με την προσωπική τους κατάσταση και ηλικία.
- Οι άνδρες σύζυγοι των προσκεκλημένων κυριών , κατ' άλλους, σε εφαρμογή της αρχής της ισότητας των φύλλων τοποθετούνται με την ίδια σειρά προβαδίσματος της συζύγου, κατά την κρατούσα όμως πρακτική, λαμβάνουν θέση κατά μία βαθμίδα κατώτερη από εκείνη της αξιωματούχου συζύγου ή τοποθετούνται στη θέση που αντιστοιχεί στην προσωπική τους σειρά.
- Εννοείται ότι εάν η προσωπική κατάστασή της συζύγου είναι ανώτερη του συζύγου, τότε της δίνεται η θέση που αντιστοιχεί στην σειρά προβαδίσματός της.
- Στα μεικτά γεύματα πρέπει να υπάρχει, κατά το δυνατόν, εναλλαγή φύλων στην τοποθέτηση, δηλαδή σε κάθε πλευρά της τράπεζας να κάθεται άνδρας – γυναίκα, άνδρας – γυναίκα κ.ο.κ.
- Οι γυναίκες δεν τοποθετούνται στα άκρα της τράπεζας, η οποία θα πρέπει να κλίνει με άντρες.

δ) Επίσημο και κοινωνικό προβάδισμα

Συμβαίνει συχνά σε ένα γεύμα, όλοι οι προσκεκλημένοι να μην είναι αξιωματούχοι των οποίων η σειρά προβαδίσματος είναι καθορισμένη, αλλά μεταξύ αυτών να υπάρχουν άτομα με κριτήριο κατατάξεως την θέση που κατέχουν στην κοινωνία και χωρίς συγκεκριμένη ιεράρχηση μεταξύ τους ή με εκείνη των άλλων προσώπων με επίσημη σειρά προβαδίσματος. Στις περιπτώσεις αυτές υπάρχει ένα είδος ‘‘συγκρούσεως’’ μεταξύ επισήμου και κοινωνικού προβαδίσματος.

Για την επίλυση τέτοιων καταστάσεων δεν υπάρχουν απολύτως βέβαιες και προκατασκευασμένες λύσεις. Το ασφαλές κριτήριο του οικοδεσπότη και οι περιστάσεις του γεύματος οδηγούν σε διευθετήσεις λαμβανομένων υπ' όψιν και ορισμένων κατευθυντήριων αρχών, όπως οι ακόλουθες:

- Συνηθίζεται να δίνεται προβάδισμα αβροφροσύνης σε άτομα που είναι φορείς ανωτέρου πνευματικού λειτουργήματος που έχει σχέση με τον χαρακτήρα της συναντήσεως.

- Συχνά δίνονται οι πρώτες θέσεις σε καλεσμένους ανωτέρους και κληρικούς.
- Μεταξύ ισοβάθμων καλεσμένων, οι ξένοι προσκεκλημένοι προηγούνται των ομοεθνών του οικοδεσπότη.
- Μεταξύ ισοβάθμων καλεσμένων της ίδιας εθνικότητας προηγούνται οι μεγαλύτεροι στην ηλικία.
- Οι κάτοχοι ορισμένων τιμητικών διακρίσεων (π.χ. οι Μεγαλόσταυροι των Ταγμάτων Αριστείας στην Ελλάδα) έχουν καθορισμένη σειρά προβαδίσματος εντός της χώρας τους.
- Οι εν ενεργεία υπάλληλοι προηγούνται των συνταξιούχων ομοβάθμων τους.
- Συχνά τυγχάνει ευνοϊκότερης μεταχειρίσεως πρόσωπο που γίνεται δεκτό πρώτη φορά σε ένα σπίτι.
- Τα μέλη της οικογένειας του οικοδεσπότη έπονται των άλλων καλεσμένων.
- Πρόσωπα με πολλές ιδιότητες και τίτλους τοποθετούνται σύμφωνα με τη σειρά προβαδίσματος που αντιστοιχεί σε κάθε ιδιότητα ανάλογα με τον χαρακτήρα της εκδηλώσεως. Έτσι π.χ. ένας Πρέσβης επί τιμή που είναι συγχρόνως βουλευτής αλλά και γνωστός συγγραφέας, σε ένα πολιτικό γεύμα θα πάρει τη θέση που του αναλογεί ως βουλευτής, σε διπλωματικό πρόγευμα θα τοποθετηθεί ως πρέσβης, ενώ σε συνεστίαση της Ενώσεως Ελλήνων Λογοτεχνών θα παρακαθήσει με την ιδιότητα του συγγραφέα.
- Συμβαίνει μερικές φορές, όταν σε γεύμα μετέχουν άτομα δύο κατηγοριών, η πρώτη σε συγκεκριμένο μεταξύ τους προβάδισμα και η άλλη αποτελούμενη από σημαντικά πρόσωπα χωρίς προκαθορισμένη ιεράρχηση, να αναμειγνύονται οι δύο ομάδες με εναλλάξ τοποθέτηση ατόμων των δύο κατηγοριών ακολουθώντας το προβάδισμα κάθε μιας ομάδας. Και ενώ για την πρώτη ομάδα η σειρά είναι γνωστή, για την δεύτερη κριτήριο προβαδίσματος είναι ο κοινός νους με βάση το σημαντικό της προσωπικότητας κάθε καλεσμένου, την ηλικία του, τη σχέση του με το χαρακτήρα της εκδηλώσεως κλπ.

ε) Χρήσιμες συμβουλές

- Οι κανόνες προβαδίσματος θα πρέπει να εφαρμόζονται με σχετική ευελιξία προσαρμοζόμενοι στις περιστάσεις και όχι με απόλυτη αυστηρότητα.
- Σε περίπτωση αμφιβολιών για την εφαρμοζόμενη σειρά προβαδίσματος σε ξένη χώρα συνιστάται να συμβουλευεται κανείς την τοπική υπηρεσία εθιμοτυπίας.

- Σε περίπτωση που δεν είναι δυνατή, λόγω των περιστάσεων, η τοποθέτηση καλεσμένου στη θέση που του αντιστοιχεί ιεραρχικά, είναι προτιμότερο, εφ' όσον δεν είναι υποχρεωτική η παρουσία του, να αποφεύγεται η πρόσκλησή του.
- Όταν δίδεται γεύμα προς τιμήν ενός καλεσμένου, συνιστάται η αποφυγή προσκλήσεως ατόμων που προηγούνται κατά πολύ ιεραρχικά του τιμώμενου προσκεκλημένου, για να μην αισθανθούν μειωμένα τοποθετούμενα σε θέσεις που δεν αντιστοιχούν στην κατηγορία τους.
- Εάν ο οικοδεσπότης βρίσκεται σε ξένη χώρα, εφαρμόζει κατά τις περιστάσεις την σειρά προβαδίσματος της δικής του ή της ξένης χώρας.
- Ένα γεύμα εκπληρώνει τον σκοπό του ως εκδήλωση φιλοξενίας, όταν το διακρίνει ποιότητα εδεσμάτων, σεβρισίματος και περιποιήσεως των συνδαιτυμόνων, καταλληλότητα χώρων υποδοχής και εστίασεως και ιδιαίτερη φροντίδα στη διακόσμηση της τράπεζας όπου παρατίθεται το γεύμα. Ιδιαίτερη σημασία έχει επίσης η συμπεριφορά και κοινωνικότητα των οικοδεσποτών και προσκεκλημένων.

3. Τρόποι τοποθέσεως στο τραπέζι

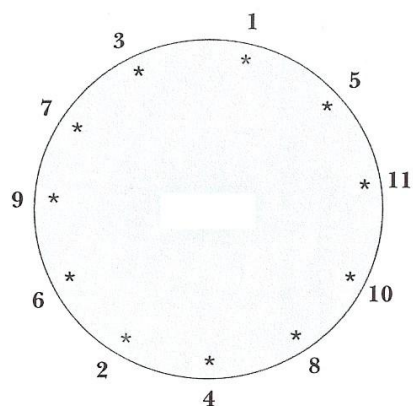
α) Γεύματα χωρίς συζύγους

Στα γεύματα αυτά συμμετέχουν μόνον άνδρες ή μόνο γυναίκες ή άνδρες και γυναίκες, με την προσωπική τους ιδιότητα χωρίς συζύγους. Και στην τελευταία αυτή περίπτωση, για την τοποθέτηση στο τραπέζι δεν λαμβάνεται υπ' όψιν το φύλο των προσκεκλημένων αλλά η σειρά προβαδίσματος μεταξύ τους.

Η τοποθέτηση εξαρτάται από το σχήμα του τραπεζιού.

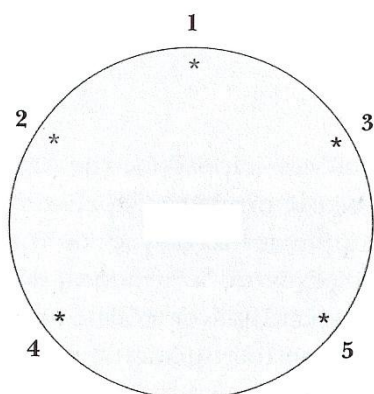
ι) Τράπεζα κυκλική

Σε κυκλική τράπεζα το τιμώμενο πρόσωπο καταλαμβάνει τη θέση απέναντι από τον οικοδεσπότη (και λίγο προς τα δεξιά του, σε περίπτωση μονού αριθμού καλεσμένων), ενώ οι υπόλοιποι προσκεκλημένοι καταλαμβάνουν τις θέσεις κατά σειρά προβαδίσματος από τα δεξιά προς τα αριστερά του οικοδεσπότη και του τιμώμενου.

1 Οικοδεσπότης, 2 Τιμώμενο πρόσωπο

Εναλλακτικά, ιδιαίτερος στην περίπτωση κατά την οποία ο αριθμός των προσκεκλημένων είναι μονός, το τιμώμενο πρόσωπο καταλαμβάνει τη θέση στα δεξιά του οικοδεσπότη, οι δε λοιποί προσκεκλημένοι καταλαμβάνουν τις θέσεις κατά σειρά προβαδίσματος από τα δεξιά προς τα αριστερά του οικοδεσπότη.

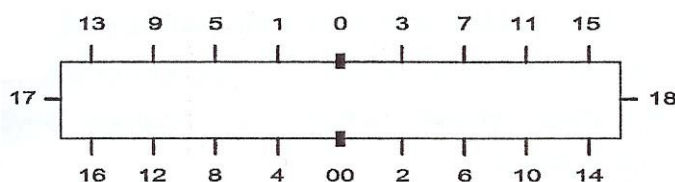

1 Οικοδεσπότης, 2 Τιμώμενο πρόσωπο

ii) Τράπεζα ορθογώνια

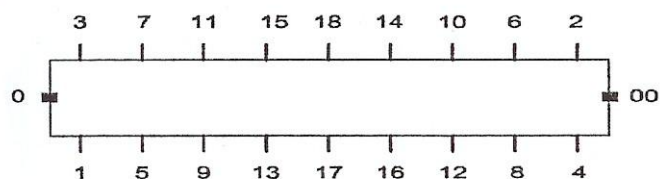
Εφαρμόζεται το σύστημα των δύο κεφαλών άσχετα με τον αριθμό των καλεσμένων. Στη δεύτερη κεφαλή, απέναντι από τον οικοδεσπότη, τοποθετείται ο τιμώμενος ή υψηλότερος σε ιεραρχία καλεσμένος. Η σειρά των λοιπών προσκεκλημένων είναι 1 δεξιά του οικοδεσπότη, 2 δεξιά του τιμώμενου καλεσμένου, 3 αριστερά του οικοδεσπότη, 4 αριστερά του τιμώμενου καλεσμένου κ.ο.κ. Οι κεφαλές μπορεί να βρίσκονται στο μέσον ή στα άκρα του τραπεζιού.

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΚΕΦΑΛΩΝ ΣΤΟ ΜΕΣΟΝ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΟΥ
(Γαλλικό σύστημα)

0= οικοδεσπότης 00= τιμώμενος καλεσμένος

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΜΕ ΚΕΦΑΛΕΣ ΣΤΑ ΑΚΡΑ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΟΥ
(Αγγλικό σύστημα)

0= οικοδεσπότης 00= τιμώμενος καλεσμένος

Όταν γίνεται η τοποθέτηση κατά το γαλλικό σύστημα και όλοι οι καλεσμένοι είναι διακεκριμένα άτομα, προτείνεται, ως πιο κομψή διευθέτηση, να μην συμπληρώνονται τα άκρα του τραπεζιού, εκτός εάν τοποθετούνται σε αυτά συνδαιτυμόνες κατώτερης ιεραρχίας που δεν θα αισθανθούν μειωμένοι καταλαμβάνοντας αυτές τις θέσεις.

Η τοποθέτηση κατά το αγγλικό σύστημα, όταν όλοι οι καλεσμένοι είναι διακεκριμένες προσωπικότητες, παρουσιάζει το πλεονέκτημα ότι, οι τελευταίοι στη σειρά μεταξύ των συνδαιτυμόνων, τοποθετούμενοι στο μέσον της τράπεζας, δεν έχουν την εντύπωση μειώσεως που θα είχαν εάν, με το γαλλικό σύστημα, καταλάμβαναν τα άκρα του τραπεζιού.

Στην τοποθέτηση κατά το γαλλικό σύστημα υπάρχει ένα κέντρο συζητήσεως στη μέση του τραπεζιού, γι' αυτό και το σύστημα αυτό προτιμάται στα γεύματα εργασία, ώστε να υπάρχει καλύτερη επαφή μεταξύ των πρώτων συνδαιτυμόνων που προΐστανται δύο αντιπροσωπειών.

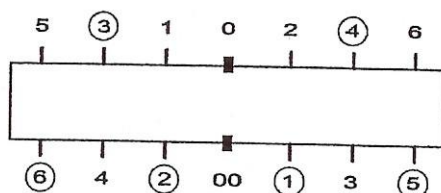
iii) Τράπεζα σχήματος ovale

Ο τρόπος τοποθέτησεως που εφαρμόζεται στα τραπεζία σχήματος οβάλ είναι είτε εκείνος που ακολουθείται σε στρογγυλή τράπεζα, είτε αυτός σε ορθογώνιο τραπέζι, αναλόγως με το σε ποίο από τα δύο σχήματα ομοιάζει περισσότερο η οβάλ τράπεζα.

β) Μεικτά γεύματα (με συζύγους)

Τις δύο κεφαλές του τραπεζιού καταλαμβάνουν ο οικοδεσπότης και η οικοδέσποινα τοποθετούμενοι ο ένας απέναντι στον άλλο.

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΜΕ ΚΕΦΑΛΕΣ ΣΤΟ ΜΕΣΟΝ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΟΥ (Γαλλικό σύστημα)

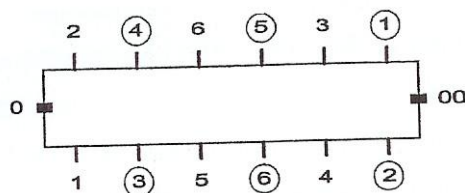
0= οικοδεσπότης

00= οικοδέσποινα

Αριθμοί εντός κύκλου = άνδρες

Όταν οι προσκεκλημένοι συνοδεύονται από τις/ τους συζύγους τους, τότε ο οικοδεσπότης και η σύζυγός του κάθονται στο μέσον του τραπεζιού και απέναντι. Προς τα δεξιά τους κάθονται αντίστοιχα το τιμώμενο πρόσωπο και η σύζυγός του. Οι λοιποί προσκεκλημένοι παρακάθονται χιαστί από τα δεξιά προς τα αριστερά του οικοδεσπότη και της συζύγου του. Εάν τα ζεύγη είναι πολλαπλάσια του 4, τότε για να υπάρχει κέντρο στο τραπέζι, το τελευταίο στη σειρά προβαδίσματος ζεύγος κάθεται στις μικρές πλευρές του τραπεζιού.

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΜΕ ΚΕΦΑΛΕΣ ΣΤΙΣ ΑΚΡΕΣ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΟΥ (Αγγλικό σύστημα)

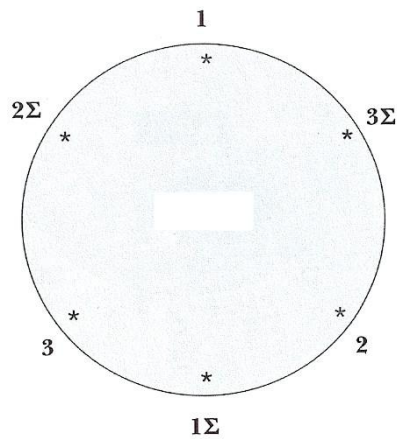
0= οικοδεσπότης 00= οικοδέσποινα

Αριθμοί εντός κύκλου = άνδρες

Η εναλλαγή άνδρα – γυναίκα στην τοποθέτηση επιτυγχάνεται όταν είναι ίσος ο αριθμός των συνδαιτυμόνων κάθε φύλου. Αλλιώς κατ' ανάγκη θα καθήσουν παραπλεύρως δύο κύριοι ή δύο κυρίες, ποτέ όμως τρεις καλεσμένοι του ιδίου φύλου.

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΣΕ ΚΥΚΛΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙ

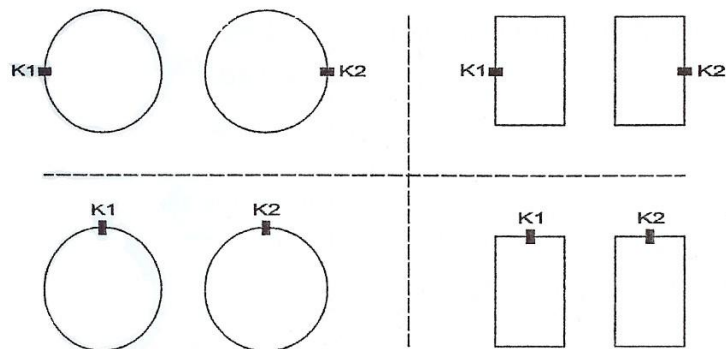
Ο οικοδεσπότης και η σύζυγός του κάθονται απέναντι. Το τιμώμενο πρόσωπο καταλαμβάνει τη θέση δεξιά της συζύγου του οικοδεσπότη και η σύζυγός του δεξιά του οικοδεσπότη. Οι λοιποί προσκεκλημένοι τοποθετούνται κατά σειρά προβαδίσματος από τα δεξιά προς τα αριστερά του ζεύγους που παραθέτει το γεύμα – δείπνο.

- 1 Οικοδεσπότης
- 2 Τιμώμενο πρόσωπο
- 1Σ Σύζυγος οικοδεσπότη
- 2Σ Σύζυγος τιμωμένου προσώπου

γ) Γεύματα με δύο κεφαλές σε δύο τραπέζια.

Για διαφόρους λόγους, χώρου ή άλλους, μπορεί οι συνδαιτυμόνες να κατανεμηθούν σε δύο τραπέζια.

Κ1, Κ2 = κεφαλές

Στην ανωτέρω περίπτωση μοιράζονται οι συνδαιτυμόνες στα δύο τραπέζια και τηρείται στο καθένα από αυτά η ίδια ιεραρχική κλιμάκωση των καλεσμένων. Δηλαδή, αποφεύγεται η τοποθέτηση εκείνων που προηγούνται σε προβάδισμα στο ένα τραπέζι και αυτών που έπονται στο άλλο. Με τον ίδιο τρόπο κατανέμονται οι συνδαιτυμόνες όταν το γεύμα παρατίθεται σε περισσότερα τραπέζια. Όταν έχουμε μεικτό γεύμα, συνηθίζεται οι σύζυγοι να τοποθετούνται σε διαφορετικά τραπέζια.

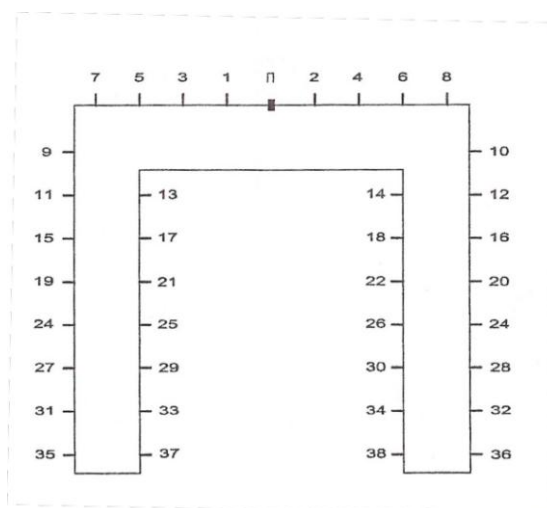
δ) Γεύματα με κεντρική τράπεζα

Συνηθίζεται, σε γεύματα πολύ επισημού χαρακτήρα, σε συνεστιάσεις συλλογικών ομάδων, συμποσίων ή συνεδρίων να υπάρχει μια κεντρική τράπεζα και άλλα μικρότερα τραπέζια.

Στην κεντρική τράπεζα ή στην άλλη πλευρά της κεφαλής της μιας τράπεζας, όταν το τραπέζι έχει σχήμα Π ή Ταυ ή πετάλου ή χτένας, κάθετα η προεδρία της συνεστιάσεως ή οι πιο διακεκριμένοι συνδαιτυμόνες. Οι λοιποί καλεσμένοι τοποθετούνται είτε σε χωριστά μικρότερα τραπέζια ή στις προεκτάσεις της τράπεζας (σχήματος Π, Τ, πετάλου, χτένας).

Συνήθως, η κεντρική τράπεζα είναι ορθογώνια χωρίς να αποκλείεται και το κυκλικό κύριο τραπέζι. Οι καθήμενοι στην κύρια τράπεζα, εκτός εάν αυτή είναι κυκλική, καταλαμβάνουν την εξωτερική μόνο πλευρά της, ώστε να βλέπουν τους λοιπούς συνδαιτυμόνες χωρίς να στρέφουν προς αυτούς τα νώτα.

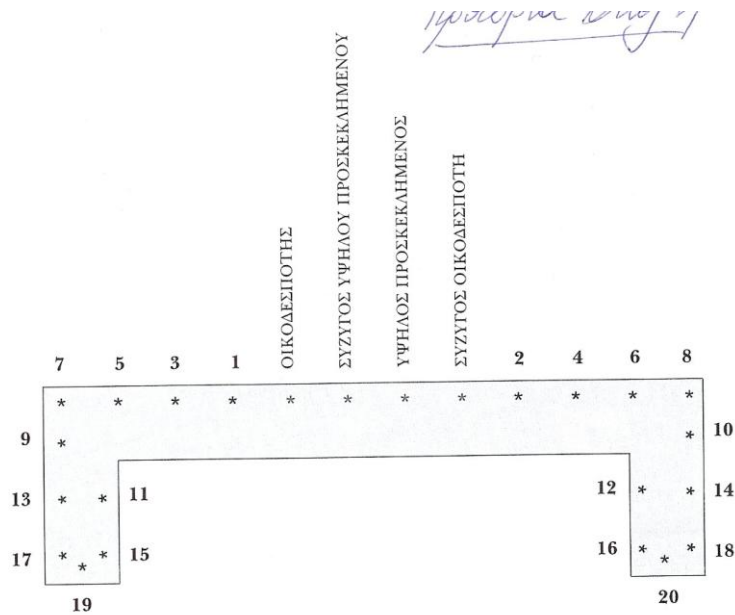
ΤΡΑΠΕΖΑ ΣΧΗΜΑΤΟΣ Π

Π = Προεδρία απλή

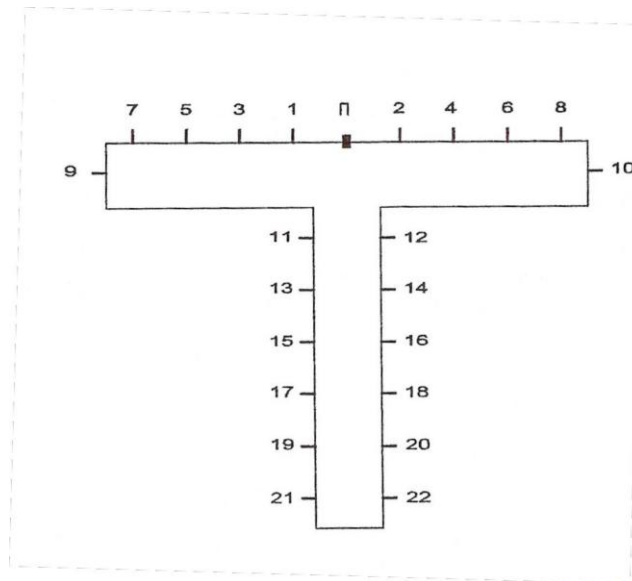
Σε περίπτωση όμως υψηλών προσκεκλημένων (Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Πρωθυπουργός κλπ.), οι θέσεις στην κεφαλή είναι άρτιες και τις δύο κεντρικές θέσεις

καταλαμβάνουν το ζεύγος του τιμώμενου υψηλού προσκεκλημένου (ο άνδρας έχοντας δεξιά του τη σύζυγο), αριστερά του τιμώμενου υψηλού προσκεκλημένου κάθετα η σύζυγος του οικοδεσπότη και δεξιά της συζύγου του τιμωμένου κάθετα ο οικοδεσπότης. Οι υπόλοιπες θέσεις καταλαμβάνονται σύμφωνα με τη σειρά προβαδίσματος από τα δεξιά προς τα αριστερά, οι δε προσκεκλημένοι εναλλάσσονται κατά φύλο.

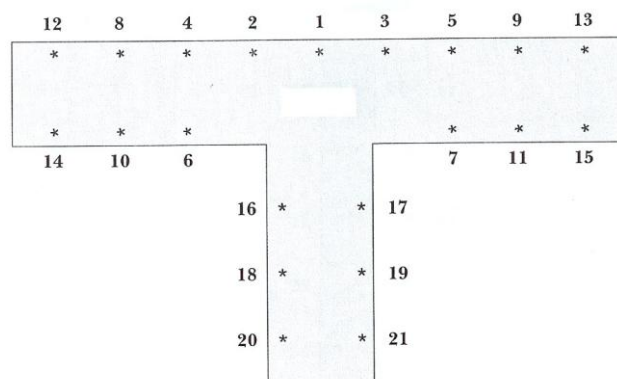

Τραπεζί σχήματος (ΤΑΥ) “Τ”
(απλό ή με κάθετα προεκτεινόμενες πλευρές)

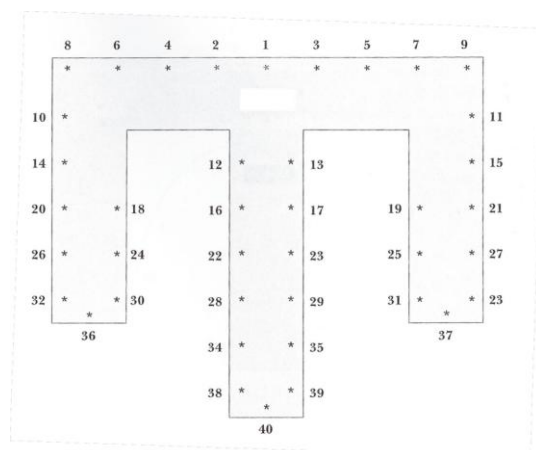
Εφαρμόζονται οι περιπτώσεις του τραπεζιού σε σχήμα Π, με μόνη διαφορά ότι οι αρχαιότερες θέσεις είναι επί της κεφαλής μέχρις ότου συναντήσουμε τις επί των πλευρών αντίθετες θέσεις, οπότε εφαρμόζεται η σειρά προβαδίσματος όπως στα τραπέζια σχήματος Ι.

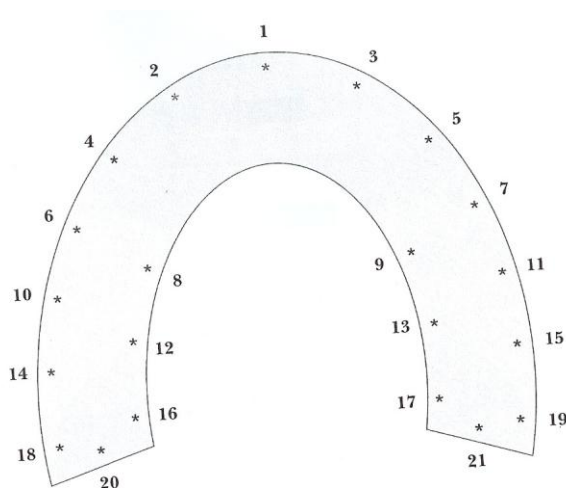
Π = Προεδρία απλή

Στην περίπτωση του ΤΑΥ με κάθετα προεκτεινόμενες πλευρές δεν τοποθετούμε θέσεις στο εσωτερικό, οι δε θέσεις επί της κεφαλής είναι αρχαιότερες με εναλλαγή από δεξιά προς τα αριστερά του κέντρου. Αφού φθάσουμε στα πόδια του τραπεζιού, εφαρμόζουμε ό,τι ισχύει για το τραπέζι σχήματος Π, με αρχαιότερες θέσεις αυτές που βρίσκονται στο εσωτερικό και στην ίδια ευθεία. Επειδή οι προσκεκλημένοι που τοποθετούνται στα πόδια του τραπεζιού κάθονται έχοντας την πλάτη τους στους απέναντι καθήμενους, πρέπει να αποφεύγεται η χρησιμοποίησή του.

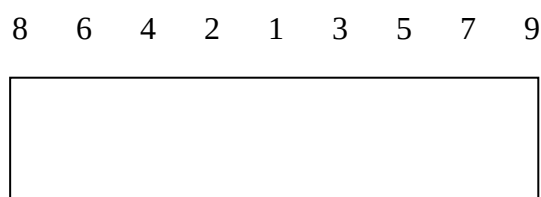

Τραπεζί σχήματος πετάλου

Εφαρμόζονται οι περιπτώσεις του τραπέζιου με σχήμα Π, με αρχαιότερη θέση το κέντρο της εξωτερικής πλευράς του πετάλου. Δεν τοποθετούνται ποτέ θέσεις στο κέντρο του εσωτερικού του πετάλου.

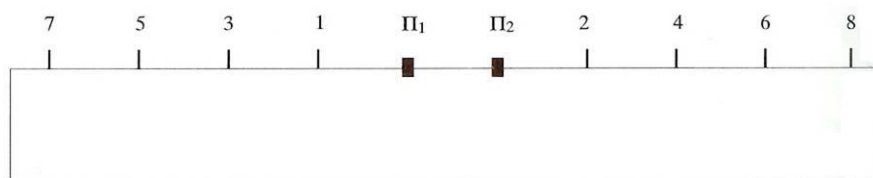
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΜΕ ΜΙΑ ΠΡΟΕΔΡΙΑ

1 Οικοδεσπότης, 2 Τιμώμενο πρόσωπο

Όταν για διάφορους λόγους οι παρακαθήμενοι πρέπει να καταλαμβάνουν τη μια πλευρά του τραπέζιού, τότε την κεντρική θέση καταλαμβάνει ο οικοδεσπότης και δεξιά του κάθετα το τιμώμενο πρόσωπο. Οι λοιποί καλεσμένοι καταλαμβάνουν τις θέσεις κατά σειρά προβαδίσματος από αριστερά προς τα δεξιά του οικοδεσπότη.

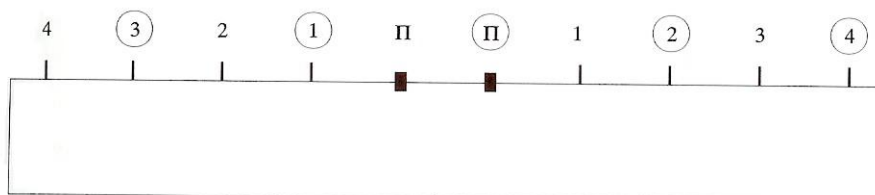
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΜΕ ΔΙΠΛΗ ΠΡΟΕΔΡΙΑ

$$\Pi_1 - \Pi_2 = \text{Προεδρίες}$$

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΜΕ ΔΙΠΛΗ ΠΡΟΕΔΡΙΑ

(Γεύμα μεικτό με οικοδεσπότη και οικοδέσποινα)

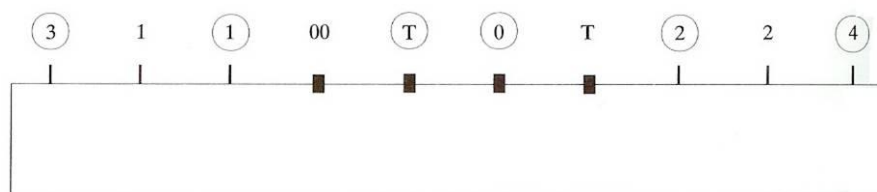

$\Pi - (\Pi) = \text{Προεδρίες-οικοδεσπότες}$

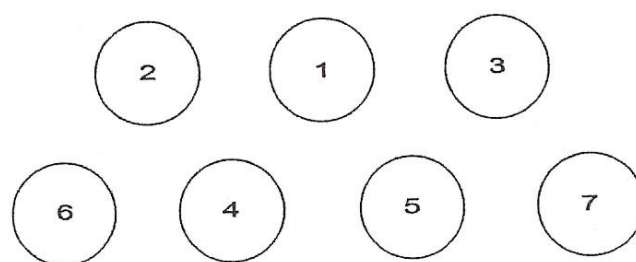
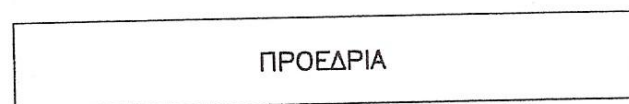
Αριθμοί εντός κύκλου = Άνδρες

Τοποθετούνται οι συνδαιτυμόνες στη μια μόνο πλευρά της κεντρικής τράπεζας

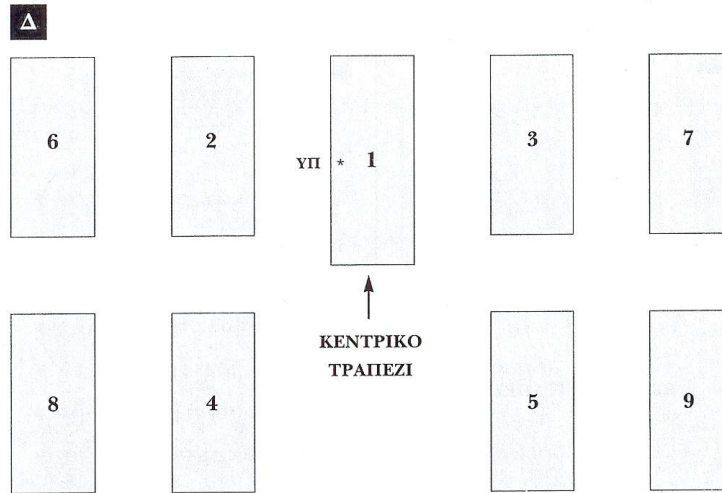
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΜΕΙΚΤΟΥ ΓΕΥΜΑΤΟΣ ΜΕ ΖΕΥΓΟΣ
ΤΙΜΩΜΕΝΩΝ ΚΑΛΕΣΜΕΝΩΝ

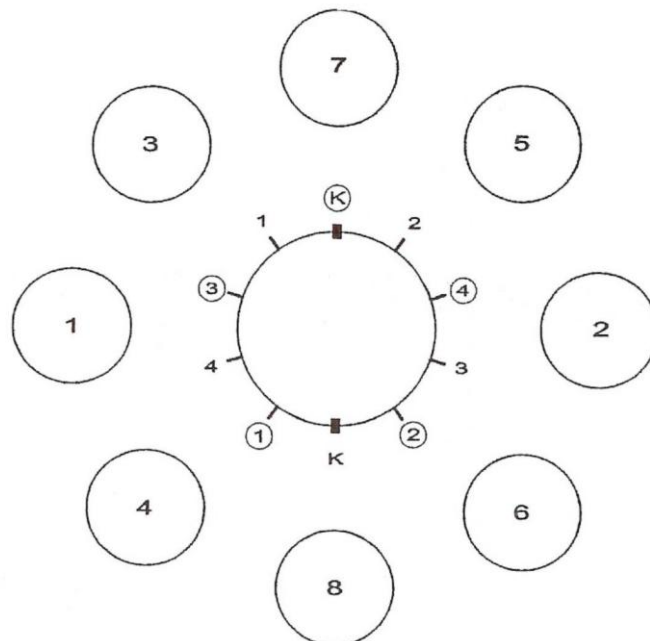
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΟΡΘΟΓΩΝΙΑ ΜΕ ΠΟΛΛΑ
ΚΥΚΛΙΚΑ ΤΡΑΠΕΖΙΑ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΟΡΘΟΓΩΝΙΑ ΜΕ ΠΟΛΛΑ ΟΡΘΟΓΩΝΙΑ ΤΡΑΠΕΖΙΑ

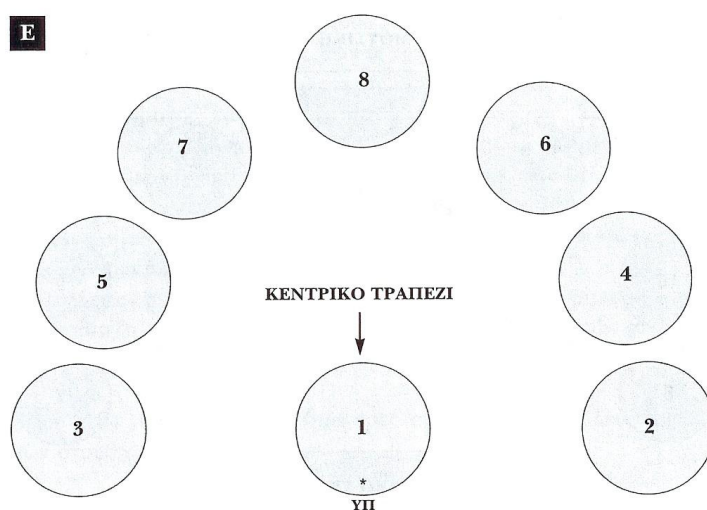
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΚΛΙΚΗ ΜΕ ΠΟΛΛΑ ΚΥΚΛΙΚΑ ΤΡΑΠΕΖΙΑ

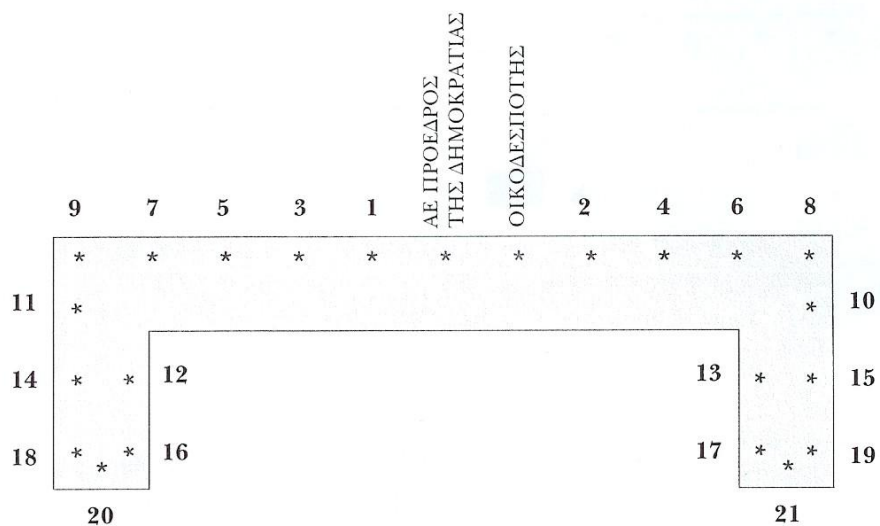
K – K = Κεφαλές

O = Άνδρες

E

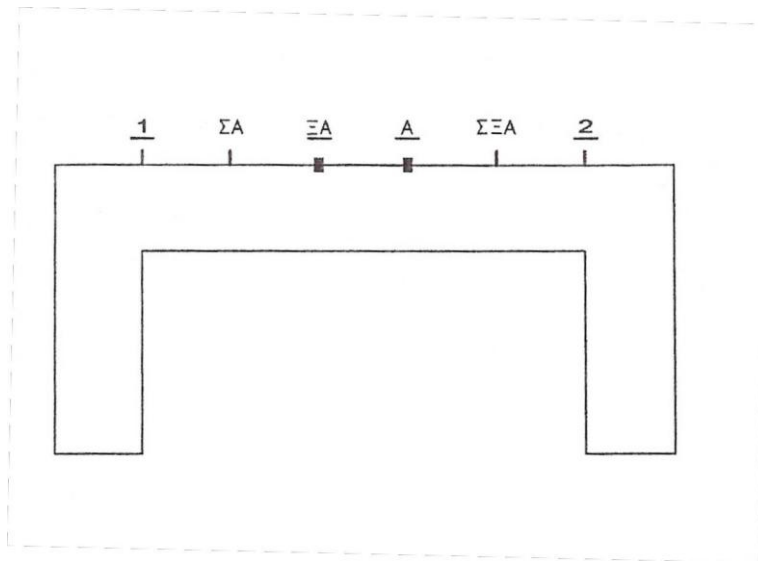

ε) Γεύματα με παρουσία αρχηγών κρατών

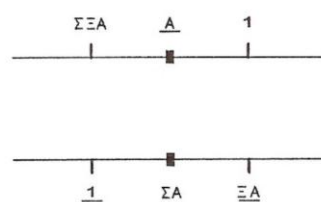
Όταν δύο αρχηγοί κρατών κάθονται στην ίδια πλευρά της τράπεζας, ο οικοδεσπότης ανώτατος άρχων τοποθετεί τον ξένο αρχηγό κράτους πάντοτε στα δεξιά του άσχετα με το φύλο, άνδρας ή γυναίκα, του ενός ή του άλλου ανωτάτου άρχοντα.

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΚΕΦΑΛΗ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

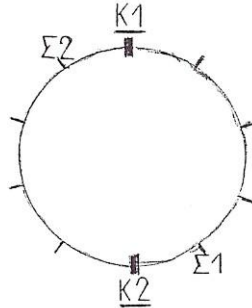
- Α = Αρχηγός Κράτους οικοδεσπότης
ΞΑ = Ξένος Αρχηγός Κράτους
 ΣΑ = Η σύζυγος Αρχηγού Κράτους οικοδεσπότη
 ΣΞΑ = Η σύζυγος του ξένου Αρχηγού Κράτους
1 = Πρώτος κύριος κατά σειρά προβαδίσματος
2 = Δεύτερος κύριος κατά σειρά προβαδίσματος

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΣΕ ΟΡΘΟΓΩΝΙΟ ΤΡΑΠΕΖΙ ΜΕ ΤΙΣ ΔΥΟ ΚΕΦΑΛΕΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ

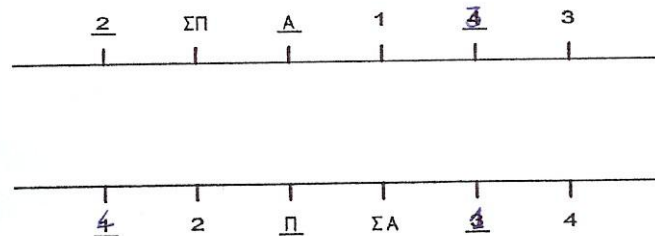
- Α = Αρχηγός Κράτους οικοδεσπότης
ΞΑ = Ξένος Αρχηγός Κράτους
 ΣΑ = Η σύζυγος Αρχηγού Κράτους οικοδεσπότη
 ΣΞΑ = Η σύζυγος του ξένου Αρχηγού Κράτους
1 = Πρώτος κύριος κατά σειρά προβαδίσματος
 1 = Πρώτη κυρία κατά σειρά προβαδίσματος

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΣΕ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΚΛΙΚΗ
(Παρατεθειμένο γεύμα από Έλληνα Πρωθυπουργό
σε ξένο Αρχηγό Κράτους ή Κυβερνήσεως)

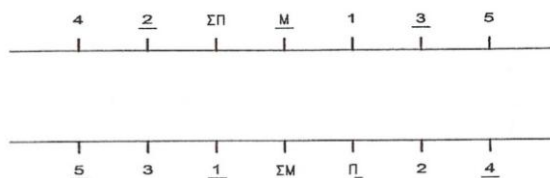
- K1 = Έλληνας Πρωθυπουργός
K2 = Ξένος Αρχηγός Κράτους ή Κυβερνήσεως
Σ1 = Σύζυγος Έλληνα Πρωθυπουργού
Σ2 = Σύζυγος ξένου Αρχηγού Κράτους ή Κυβερνήσεως

ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΑΡΧΗΓΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΣΕ ΓΕΥΜΑ ΣΕ ΞΕΝΗ ΠΡΕΣΒΕΙΑ

- Α = Αρχηγός Κράτους Π = Πρέσβης
ΣΑ = Η σύζυγος Αρχηγού Κράτους
ΣΠ = Η σύζυγος του Πρέσβη
1, 2, 3, 4 = Κύριοι κατά σειρά προβαδίσματος
1, 2, 3, 4 = Κυρίες κατά σειρά προβαδίσματος

ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΜΟΝΑΡΧΟΥ ΣΕ ΓΕΥΜΑ ΣΕ ΞΕΝΗ ΠΡΕΣΒΕΙΑ

Μ = Μονάρχης

Π = Πρέσβης

ΣΜ = Η σύζυγος του Μονάρχη

ΣΠ = Η σύζυγος του Πρέσβη

1, 2, 3, 4, 5 = Κύριοι κατά σειρά προβαδίσματος

1, 2, 3, 4, 5 = Κυρίες κατά σειρά προβαδίσματος

4. Γεύματα με πολλά τραπέζια. Γεύματα – μπουφέ

α) Γεύματα σε πολλά τραπέζια

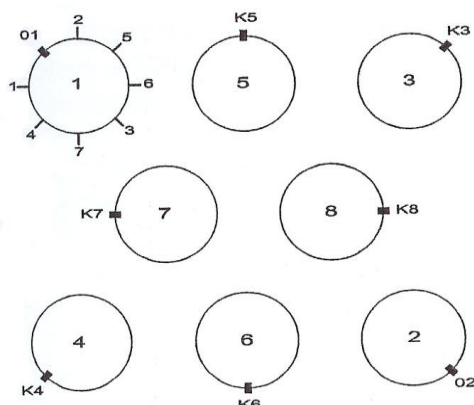
Η παράθεση γεύματος σε πολλά μικρότερα τραπέζια δίνει την δυνατότητα φιλοξενίας στον ίδιο χώρο περισσότερων καλεσμένων από ό,τι σε μια τράπεζα.

Κατά την τοποθέτηση των συνδαιτυμόνων οι οικοδεσπότες καταλαμβάνουν την κεφαλή δύο διαφορετικών τραπεζιών ενώ στην κεφαλή των λοιπών τραπεζιών κατανέμονται οι σημαντικότεροι από τους προσκεκλημένους.

Η σειρά προβαδίσματος για κάθε τραπέζι που συνήθως είναι κυκλικό, είναι η πρώτη θέση στο δεξιό της κεφαλής, η δεύτερη θέση στο αριστερό της κεφαλής και η τρίτη θέση απέναντι από την κεφαλή.

Για τον εύκολο προσανατολισμό των συνδαιτυμόνων συνηθίζεται να αριθμούνται τα τραπέζια και να τοποθετείται στο καθένα πινακίδα με τον αριθμό του.

ΓΕΥΜΑ ΠΟΛΛΩΝ ΤΡΑΠΕΖΙΩΝ

01 -02 = Οικοδεσπότες

K3 – K4 – K5 – K6 – K7 – K8 = Κεφαλές άλλων τραπέζιων

1 – 2- 3 – 4 – 5 – 6 – 7 = Σειρά προβαδίσματος σε κάθε τραπέζι

β) Γεύματα – μπουφέ

Το γεύμα – μπουφέ έχει χαρακτήρα λιγότερο επίσημο με σκοπό τη δημιουργία πιο άνετης ατμόσφαιρας μεταξύ των συνδαιτυμόνων. Αποτελεί παράδειγμα προσαρμογής της εθιμοτυπικής πρακτικής στο πνεύμα της εποχής μας.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα του γεύματος – μπουφέ είναι ότι οι καλεσμένοι σερβίρονται μόνοι τους και κατ' επιλογή, διερχόμενοι μπροστά από ένα κεντρικό τραπέζι με τα εδέσματα, τοποθετημένο στο χώρο όπου παρατίθεται το γεύμα, και εν συνεχεία κάθονται σε ένα από τα πολλά συνήθως τραπέζια που έχουν ετοιμασθεί για τη φιλοξενία μεγάλου αριθμού ατόμων. Τα ποτά σερβίρονται επί των τραπέζιων από τους σερβιτόρους οι οποίοι και αποσύρουν τα χρησιμοποιηθέντα πιάτα.

Για την τοποθέτηση των καλεσμένων στα τραπέζια υπάρχουν δύο τρόποι:

- i) Στις θέσεις των συνδαιτυμόνων υπάρχουν πινακίδες με τα ονόματά τους, οπότε η τοποθέτηση ακολουθεί την ίδια τάξη με εκείνη ενός γεύματος σε πολλά τραπέζια (βλ. ανωτέρω σ.).
- ii) Δεν τοποθετούνται πινακίδες ενδείξεως θέσεως, οπότε κάθε συνδαιτυμόνας είναι ελεύθερος να καθίσει σε θέση προτιμήσεώς του. Η πρακτική αυτή ακολουθείται σε φιλικά και ανεπίσημα γεύματα.

5. Κριτήρια επιλογής είδους εκδηλώσεως φιλοφροσύνης

Για την οργάνωση του ενδεδειγμένου με την περίπτωση είδους εκδηλώσεως, υπάρχουν ορισμένα κριτήρια τα οποία βοηθούν την επιλογή μας, χωρίς όμως αυτά να αποτελούν απαραίτους κανόνες. Μεταξύ αυτών είναι:

- Η καθιερωμένη πρακτική: Σύμφωνα με αυτήν, ο εορτασμός των εθνικών επετείων από τις Διπλωματικές Αρχές γίνεται με οργάνωση δεξιώσεως, συνήθως με συζύγους τις βραδινές ώρες και χωρίς συζύγους τις μεσημβρινές ώρες. Με το ίδιο κριτήριο, τον επισκεπτόμενο επίσημα μια ξένη χώρα Αρχηγό Κράτους τιμά ο ομόλογός του με γεύμα στο οποίο προσκαλούνται και οι σύζυγοι. Επίσης, ο ξένος Ανώτατος Άρχων ανταποδίδει τη φιλοφρόνηση με δεξίωση με συζύγους.
- Οι τοπικές συνήθειες και συνθήκες: Από συμμόρφωση στα κριτήρια αυτά, σε ορισμένες χώρες δεν καλούνται γυναίκες. Επίσης, για παρόμοιο λόγο, σε μέρη όπου οι έννοιες της συνέπειας στην ανταπόκριση σε πρόσκληση και της ακρίβειας στο χρόνο έχουν πολύ σχετική αξία, συνίσταται η αποφυγή οργάνωσης γευμάτων με ορισμένη τοποθέτηση σε τράπεζα και η προτίμηση για παράθεση γευμάτων – μπουφέ.
- Οι διαθέσιμοι χώροι, ο αριθμός και η ιδιότητα των προσκεκλημένων: Γεύμα με πολλά μικρά τραπέζια μπορεί να φιλοξενήσει περισσότερα άτομα από μια τράπεζα μέσα στον ίδιο χώρο. Επίσης, στο είδος αυτό γεύματος παρέχεται μεγαλύτερη ελαστικότητα στην τοποθέτηση και ανάμειξη των καλεσμένων. Το γεύμα – μπουφέ χωρίς τοποθέτηση σε ορισμένη θέση, εφ' όσον εκ των περιστάσεων δεν επιβάλλεται άλλου είδους εκδήλωση, λύει πολλά προβλήματα που θα μπορούσαν να ανακύψουν σε γεύμα με ορισμένη τοποθέτηση, όπως προβαδίσματος, αντιστοιχίας, αριθμού ανδρών και γυναικών, δυσκολίας συνεννοήσεως μεταξύ παραπλεύρως τοποθετημένων συνδαιτυμόνων ή ανάγκης αλλαγής τοποθετήσεως όλων των συνδαιτυμόνων την τελευταία στιγμή λόγω εκτάκτου κωλύματος καλεσμένου.
- Τέλος, η ιδιότητα του τιμωμένου προσκεκλημένου (π.χ. ανωτέρου κληρικού), ή η συμμετοχή του με ή χωρίς σύζυγο, καθώς και των κυρίων άλλων καλεσμένων, βαρύνουν συχνά στην επιλογή παραθέσεως γεύματος με ή χωρίς συζύγους.

Όλοι οι κανόνες που περιγράφησαν γύρω από τις τοποθετήσεις σε τραπέζια στα επίσημα γεύματα, καθώς και οι αρχές προβαδίσματος που βρίσκονται πίσω από τις διευθετήσεις αυτές, επιδέχονται σε ένα βαθμό εξαιρέσεις και διάφορους τρόπους ερμηνείας αναλόγως με τις συγκεκριμένες κάθε φορά περιστάσεις.

Ακόμη, κάτι που πρέπει να λαμβάνεται πάντοτε υπ' όψιν είναι η κουλτούρα της φιλοξενούσης χώρας. Πέραν της τυπικής διεθνούς διπλωματικής κουλτούρας και πρακτικής, μια άλλη σφαίρα εθίμων και συμπεριφορών υπάρχει στο πλαίσιο των κατοικιών και των ιδιωτικών συναθροίσεων των πολιτών της φιλοξενούσης χώρας. Συνεπώς πρέπει να έχει κανείς πάντοτε κατά νου ότι, ως φιλοξενούμενος, θα πρέπει να σέβεται την κουλτούρα του οικοδεσπότη. Φυσικά κάθε χώρα έχει τη δική της ιδιαίτερη κουλτούρα (πλέγμα εθίμων, πρακτικών, συμπεριφορών, αντιλήψεων). Καλό θα ήταν λοιπόν να συμβουλευτεί κανείς σχετικές πηγές πληροφόρησης και βιβλία (λ.χ. βιβλία κοινωνικής ανθρωπολογίας) που θα τον ενημερώσουν για τα ιδιαίτερα έθιμα και αντιλήψεις της χώρας στην οποία πρόκειται να τοποθετηθεί. Επίσης μπορεί να απευθυνθεί στη Υπηρεσία Εθιμοτυπίας της χώρας. Οι ενέργειες αυτές θα διευκολύνουν τη διαδικασία της πολιτιστικής μεταβάσεώς του και θα του φανούν χρήσιμες σε κάθε είδους διπλωματικών εκφάνσεων.⁶⁶

⁶⁶ <http://www.state.gov/documents/organization/15742.pdf#search='diplomatic%20etiquette'>

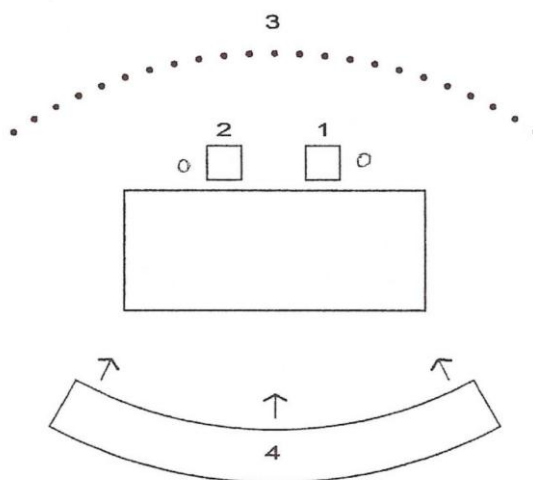
Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΑΛΙΣΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΤΕΛΕΤΕΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Η υπογραφή διεθνών συμφωνιών λαμβάνει συνήθως τελετουργικό χαρακτήρα. Η τελετή της υπογραφής, εκτός από το κύριο αντικείμενό της που είναι η ίδια η συμφωνία, σκοπεύει στο να την κάνει γνωστή στην κοινή γνώμη με την δημοσιότητά της.

Τα κείμενα προς υπογραφή τοποθετούνται σε τραπέζι σε αίθουσα όπου παρίστανται οι αντιπροσωπείες που έλαβαν μέρος στις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη της συμφωνίας.

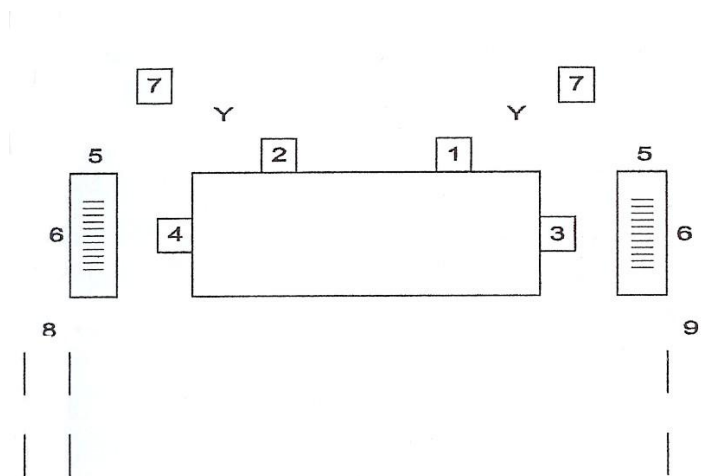
Σε διμερή συμφωνία, οι πληρεξούσιοι των δύο χωρών υπογράφουν μαζί ή διαδοχικά τα δύο κείμενα της συνθήκης και υπογράφουν ή μονογράφουν, ανάλογα με την περίπτωση, τα συνημμένα παραρτήματα. Στις πολυμερείς συμφωνίες, οι αντιπροσωπείες παίρνουν τις θέσεις που κατείχαν κατά τη διάρκεια της διαπραγματεύσεως και οι πληρεξούσιοι, καλούμενοι ο ένας μετά τον άλλο με την αλφαβητική σειρά της τοποθετήσεώς τους, προσέρχονται και υπογράφουν.⁶⁷

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΔΙΑΤΑΞΕΩΣ ΧΩΡΟΥ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΔΙΜΕΡΟΥΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ

⁶⁷ Χ. Κόρακας, Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Έλλην, 2005

1. Υπογράφων εκπρόσωπος κράτους οικοδεσπότη
2. Υπογράφων πληρεξούσιος ξένου κράτους
- Ο. Βοηθοί
3. Αντιπροσωπείες και προσκεκλημένοι
4. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

1. Υπογράφων Αρχηγός Κράτους οικοδεσπότη
2. Υπογράφων Αρχηγός ξένου κράτους
3. Υπουργ. Εξωτερ. Φιλοξενούντος κράτους
4. Υπουργ. Εξωτερ. Ξένου κράτους
5. Βοηθοί
6. Κείμενα προς υπογραφή
7. Σημαίες
8. Ξένη αντιπροσωπεία
9. Αντιπροσωπεία φιλοξενούντος κράτους
- Υ Υπασπιστές

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Baldrige L., Complete guide to executive manners, Rawson Associated, New York, 1985

Baldrige L., New Complete Guide to Executive Manners, Rawson Associates, New York, 1993.

Blanco Villalta J. G., Ceremonial, Ediciones Argentinas, Buenos Aires, 1985

Bourdieu P., Outline of a Theory of Practice, Cambridge University Press, 1990

De Urbina J. A., El Protocolo en los negocios, Ediciones Temas de Hoy, Madrid, 1994.

Gadouin J., Guide du protocole et des usages, Editions Stock, Paris, 1984

Garrett M., Renaissance Diplomacy, New York 1988.

Hamilton K. R. Langhorne, The Practice of Diplomacy, its evolution, theory and administration Routledge 2000.

Hertz R., «Main droite»: «La Prééminence de la main droite, étude sur la polarité», Revue philosophique, 1909.

Κόρακας Χ., Εθιμοτυπία Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Έλλην, Αθήνα 2005.

Le Protocole et les Usages, Presses Universitaires de France, Paris, 1985.

Lloyd G.E.R., Polarity: Polarity and Analogy. Two Types of Argumentation in Early Greek Thought, Cambridge 1966.

Mc Caffree M. J και P. Innis, Protocol, the complete handbook of diplomatic, official and social usage, Devon Publishing Company Inc., Washington, 1985.

Needham R., Right and Left: Right and Left. Essays on Dual Symbolic Classification, «Right and Left in Greek Philosophy» Σικάγο και Λονδίνο, 1973.

Perez De Cuellar J., Manual de derecho diplomatico, Fondo de cultura economica, Mexico, 1997.

Ποτέμκιν, Βλ. Ιστορία της Διπλωματίας, Εκλεκταί Σελίδες, Αθήναι, τ. Α΄.

Ρούκουνας Ε. Διεθνές Δίκαιο, Τ. Α΄ (γ' έκδ.), εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2004.

Satow E., A Guide to Diplomatic Practice, Longman, 1975.

Serrés J., Manuel Pratique de Protocole, Editions de l'Arquebuse 1965.

Serrés J., Manuel pratique de protocole, Editions de la Bievre, Paris, 1982.

Τριαντάφυλλος Σ., Εγχειρίδιο Πρωτοκόλλου – Εθιμοτυπίας, Στρατηγική Αναπτυξιακή, Αθήνα 2001

Vidal-Naquet P., Ο Μαύρος Κυνηγός, Νέα Σύνορα, Αθήνα 1983.

Δικτυακοί τόποι – άλλες πηγές

Νόμος 2594/1998.

Νόμος Υπ' αριθ.3196, ΦΕΚ 274/2-12-2003, Τ. Α΄.

ΠΡΩΪΑΣ Σύγχρονον ορθογραφικόν ερμηνευτικόν λεξικόν της ελληνικής γλώσσης, εκδ. οίκος Σταμ. Π. Δημητράκου, Αθήναι.

Πρωτόκολλο Επισήμων Επισκέψεων Ξένων Αρχηγών Κρατών και Πρωθυπουργών, Υπουργείο Εξωτερικών, Αθήνα, 2001

<http://en.wikipedia.org/wiki/Diplomacy>

<http://www.answers.com/topic/protocol>

<http://www.answers.com/precedence>

<http://www.ediplomat.com/glossary2.htm>

http://www.mywiseowl.com/articles/Diplomatic_Corps

<http://www.gauteng.com/etiquette/precedence.html>

<http://www3.uakron.edu/history/levin/nwo.htm> A New World Order: The Spanish Campaign For Precedence In Early Modern Europe του Michael J. Levin.

<http://www.state.gov/documents/organization/15742.pdf#search='diplomatic%20etiquette'>

http://www.encyclopedia.com/html/section/diplomat_themoderndiplomaticservice.asp